



અર્થમ્

આદર્શ જીવન જ્યોતિષ

[ ચોથી કિરણાવલી ]

( ૪ )

સચિત્ર

પ્રયોગક અને સંપાદક

પ્રો. હીરાલાલ રસિકદાસ કાપડિયા એમ્. એ.

પ્રકાશક

જીવનલાલ પનાલાલ

૧૧ ૨'

૫ સ ૧૮૩૬

વીર સવત ૨૪૬૨

૧૧ સ ૧૮૬૨

પ્રથમ આવૃત્તિ]

મૂલ્ય રૂ ૦-૭-૦.

[ પ્રતિ ૨૦૦૦

મુદ્રક—ગમચ્છ ગેશુ રોડમે,  
 નિર્ણયસાગર મુદ્રણાલય,  
 / ર૬૨૮ કોનસાટ ગની,  
 મુબૈ.

પુનમુદ્રણ, બાપાતર વજેરેને લગતા તમામ હક્ક પોતાને સ્વામીન રાખી આ પુસ્તક  
 જીવનકાલ પનાકાલે જીવનવિજ્ઞ મલબાર દિન, મુબૈની પ્રસિદ્ધ ંથું છે

પ્રાપ્તિસ્થાન—

જીવનકાલ પનાકાલ,  
 નિજામ બિલ્ડિંગ,  
 કાવબાદેવી રોડ,  
 મુબૈ.

# પિતૃ-સ્મૃતિ

કદી પણ ન વિસરી શકાય એવા  
અનેક ઉપકારો જેમણે મારા  
ઉપર કર્યા છે  
તે

મારાં સ્વર્ગસ્થ પૂજ્ય માતાપિતાના  
સ્મરણચિહ્ન તરીકે હું  
આર્હત જ્વન જ્યોતિ  
પ્રસિદ્ધ  
હું  
હું.

જ્વનવિદ્યા, મવજાર દિલ,  
મુખ્ય  
વૈન શુદ્ધ સમગી,  
વિ સ ૧૯૯૦

જ્વનલાલ પનાલાલ

## વિષયાનુક્રમ

નિયમ	૫૬૫ક
પિતૃ-સ્મૃતિ	૩
આમુખ	૫
અનુક્રમણિકા	૬-૭
દિગ્દર્શાવલીઓને અંગે	૮-૯
દિગ્દર્શો	૧-૬૭
અર્થ-સૂચી	૬૮-૭૦
પરિચિત્ર	૭૧-૮૭



ગુજરાતી અક્ષરજ્ઞાન ધરાવતા વિદ્યાર્થીઓથી શરૂ કરી ઉત્તરોત્તર અધ્યાત્મિક ક્ષાંતા નિર્વાર્ણીઓને ઉપયોગી થાય એવી અભ્યાસ કિરણાવલીઓ તૈયાર કરી આપવાનું કાર્ય અમોએ પ્રો હીરાલાલ ગસ્તિકદામ કાપડિયા એમ્. એ મહાશયને સોંપ્યું હતું. આ કિરણાવલીઓ પૈકી પહેલી ત્રણ કિરણાવલીઓ અમો અભ્યાસ અગાઉ પ્રમિદ્ધ કરી ચૂક્યા હોય, અને આજે આ ચોથી કિરણાવલી પ્રમિદ્ધ કરીએ છીએ.

પહેલી ત્રણ કિરણાવલીની જેમ પ્રસ્તુત કિરણાવલી પણ અમોએ યોગ્ય સુધાગ્ર-વધાગ્ર તથા સૂચના માટે લુદ્ધા લુદ્ધા માફગે ઉપર મોકલાવી હતી જે સાક્ષરોએ અમોને આ કિરણાવલી જોઈ આપી છે એ બધાનો અમે અહીં આભાર માનીએ છીએ અને ભવિષ્યમાં પ્રમિદ્ધ થનાર કિરણાવલીઓમાં પણ પોતાનો મહત્વ સહકાર અમને આપવા અમો તેમને નિનતિ કરીએ છીએ.

આ ચોથી કિરણાવલી માટેના ચિત્રો શ્રીયુત અરવિંદે દોરેલ છે. પહેલી એ કિરણાવલીની જેમ ત્રીજી કિરણાવલી પ્રમિદ્ધ થઈ ગયા બાદ અમોએ તેની નકલો અભિપ્રાય તેમજ સૂચના માટે લુદ્ધા લુદ્ધા મુનિવગે, વિવિધ પાઠશાળાઓના મત્રાવજો તથા અન્ય જૈન તેમજ અજૈન મત્રાગનો ઉપર મોકલાવી હતી. આમાંથી જેઓએ અમને પોતાનો અભિપ્રાય મોકલેલ છે તેઓનો અમે અહીં આભાર માનીએ છીએ. સાચે માચે જે પત્રકારોએ ત્રીજી કિરણાવલીની સમાલોચના પોતાના પત્રમાં પ્રમિદ્ધ કરી છે એ પત્રકારોનો પણ અમે અહીં આભાર માનીએ છીએ.

હાલમાં પહેલી, બીજી તથા ત્રીજી કિરણાવલી અહીંની બાળુ પનાલાલ પી જૈન હાઈસ્કૂલમાં વાર્ષિક અભ્યાસના પાઠ્યપુસ્તક તરીકે શીખવવામાં આવે છે. વળી ડેટલીક પાઠશાળાઓમાં પણ આને નવાન આપવામાં આવ્યું છે અને ઇનામ તરીકે પણ આનો ઉપયોગ કરાય છે.

આ ચોથી કિરણાવલીમાં ન્યૂનતા જણાય તો તે સૂચવવા તત્ત્જોને અમારી ખાસ નિનતિ છે જેવી બીજી આવૃત્તિમાં તે તત્ત્જ બનતું લક્ષ્ય આપી શકાય.

યોગ્ય મહાશયે આર્હત જીવન જ્યોતિને ઉદ્દેશીને તૈયાર કરેલી એક વિનૃત પ્રસ્તાવના, અમારું વક્તવ્ય તેમજ અભિપ્રાયો હવે પડી એક સ્વતંત્ર પુસ્તકરૂપે બહાર પાડવા અમારી ઇચ્છા છે.

જીવનવિલા, મવબાર ટિલ, }  
 મુબાઈ,  
 તા ૧-૧૨-૩૫

જીવનલાલ પનાલાલ

# અનુક્રમણિકા

ક્રમિક	કિસ્મ	પૃષ્ઠાક
૧	અણુ વૈભો	૧
૨	મવાહ	૨
૩	તપાસ	૩-૪
૪	પરમાણુ	૫-૬
૫	ઓળી	૭-૮
૬	પોષણ પાત્ર	૯-૧૦
૭	શ્રીભવચંદ્રસરિ	૧૧
૮	પ્રાણીઓનું સંરક્ષણ	૧૨-૧૩
૯	માતા (કનિતા)	૧૪-૧૫
૧૦	છ લેખ્યાઓ	૧૬-૧૭
૧૧	શ્રીગૌતમસ્વામી	૧૮-૧૯
૧૨	અજનો અર્થ	૨૦-૨૧
૧૩	લવાન રૂપ મળી જ રહે છે	૨૨-૨૩
૧૪	મુસાફરી ભાગ ૧ લો	૨૪
૧૫	મુસાફરી ભાગ ૨ લો	૨૫-૨૬
૧૬	ગોચરી ભાગ ૧ લો	૨૭
૧૭	ગોચરી ભાગ ૨ લો	૨૮-૨૯
૧૮	એગિડિય	૩૦-૩૧
૧૯	જયાપા	૩૨-૩૩
૨૦	નાન તેની અરક્ત	૩૪-૩૬
૨૧	મમારી છત્રો	૩૭
૨૨	અનૂતર ને ખાજ	૩૮-૩૯
૨૩	પર્યુષણ પર્વ	૪૦-૪૨
૨૪	વિહાર	૪૩-૪૫
૨૫	શ્રીકૃષ્ણની -મોતી	૪૬-૪૮
૨૬	ગીતભાવ	૪૯-૫૧
૨૭	અદ્યક્ષકારી પુષ્પ ભાગ ૧ લો	૫૨-૫૩
૨૮	અદ્યક્ષકારી પુષ્પ ભાગ ૨ લો	૫૪-૫૫
૨૯	આણુ નામ તે ખાનદાની	૫૬-૫૮
૩૦	મુનિરાજ મેવાર્થ	૫૯-૬૦
૩૧	ત્રા. મિત્રમાધી સાચો કોણ?	૬૧-૬૨
૩૨	દેવસાગના લેખ	૬૩-૬૭

પરિશિષ્ટ

ક્રમાંક		પૃષ્ઠાક
૧	ધર્મપ્રવચિત્રી સૂત્ર	૭૧-૭૨
૨	તસ્સ ઉત્તરી સૂત્ર	૭૩
૩	અત્યંત્ય લગ્નસિદ્ધિ	૭૪-૭૫
૪	ચૈત્યસ્તન	૭૬
૫	સામાયિક મૂત્ર	૭૭
૬	સામાયિકનયનુત્તો	૭૮
૭	જનનિચાળની કેટલીક ગાથાઓ	૭૯-૮૨



# કિરણાવલીઓને અંગે

— ૧૬૭૧૩૭૨૭ —

અસાર સુવીમા આદૃત જીવન જ્યોતિના આગ વિભાગરૂપ આગ કિ રૂપા  
વલીનુ સપાવનકાર્ય થયું છે એને અંગે બીજાને કશો ઉત્તેજ દાન નુ ત ન જગતા  
એમા ને કદ સુવાસનનાગ મચતવા મોગ નાલાય કે તેનુ આગ વિસ્ફોટન કરા  
વવામા આવે છે

## પહેલી કિરણાવલી

પૃષ્ઠ	પત્રી	મૂળ	નોવિત
૩૨	૪	હુ એવી રીતે	હુ એક જમણી તરફ ને બીજી રાખી તરફ એવી રીતે
”	૫	હુ આ આ	હુ એક નીચે ને એક ઉપર આ આ
૩૩	૨૧	રસ્તામાથી ખરતી નય	૦
૩૪	૧-૨		
૩૪	૧૪	દાઢની	લલકાઈની
૩૬	૮	એક આનુથી બીજી આનુ	આપણી રાખી આનુથી જમણી આનુ

## બીજી કિરણાવલી

૭	૭	મને ઉપટો ચોર	ઉપટો મને ચોર
૨૩	૨	એક	૦
૨૮	૮	કરતો હતો	કરતું હતું
૫૩	૨૪	૦	તુ એને પગે લાગ

## ત્રીજી કિરણાવલી

૧૧	૨૧-૨૨	જૂ	જૂ જૂ
		જૂ	જૂ જૂ

પૃષ્ઠ	પાન	મૂળ	ગોવિંદ
૧૨	૪-૫	પ્ર હ જ્ઞ જ્ઞ	હ પ્ર હ જ્ઞ જ્ઞ જ્ઞ
૨૧	૧૩	કોલાહલ	કોલાહલ
૨૪	૧૪	આપણુ	આપણુને
૪૩	૪	ચપા	મુલોચના
૫૨	૨	સન્દિગ્ધ	સન્દિગ્ધ

### ચોથી દિગ્દશાવલી

૨	૮	એને	તેને
૭	૨૦	શુદ્ધ	શુદ્ધ
"	૨૭	"	"
૨૪	૧૫	માગવાડી	માણસ
"	૧૮	માગવાડીએ	માણસે
૩૨	૨	પહેલા	પહેલા
૪૦	૧૯	શરુ	ગરુ
"	૨૦	શુદ્ધ	શુદ્ધ
"	"	શરુઆત	ગરુઆત
૪૩	૨૧	પ્રાયશ્ચિત્ત	પ્રાયશ્ચિત્ત
"	"	કાઉસગ	કાઉસગ
૭૧	૪	ઝ	ઝ

ભાગા૨૩૨ પ્રાચ્યનિવાસરોધનમદિર  
પુણ્યપત્તન  
તા ૧-૧૧-૩૫

હીરાલાલ રસિદ

योथी शिरजावली

## કિસ્સો ૧ લુ. ત્રણ વૈદો

ક્ષિતિપ્રતિષ્ઠિત નગરમા જિતશત્રુ નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો તેને એક પત્ની હતી, અને એકનો એક પુત્ર હતો એ પુત્ર ઉપર રાજાનું ધણુ હેત હતું એક દહાડો તેને વિચાર આવ્યો કે મારા પુત્રને કોઈ દિવસ રોગ જ ન થાય એવી ગોઠવણ કરુ તો કેમ? તેણે તરત જ ત્રણ વૈદોને બોલાવ્યા અને પોતાનો મનોરથ કહી સભળાવ્યો ત્રણે વૈદોએ કહ્યું કે અમે રોગ અટકાવી શકીશુ એ ઉપગ્રથી રાજાએ દરેકને પોતપોતાની દવાના ગુણ અને દોષ કહેવા કરમાવ્યું પહેલો વૈદ બોલ્યો કે જો રોગ હોય તો મારી દવા ખાવાથી તે નાશ પામે, પરંતુ જો ન હોય તો અકાળે મરણુ નીપજે

રાજાએ કહ્યું કે હાથે કરીને પેટમાં શૂળ ઉપજાવવા જેવી તમારી દવા છે, વાસ્તે એની મારે જરૂર નથી

હાર પાછી તેણે બીજા વૈદને પૂછ્યું કે તમારી પાસે કેવી દવા છે? તેણે કહ્યું કે રાજાજી! રોગ હોય તો મારી દવા ખાવાથી તે મટે, અને જો ન હોય તો કંઈ કાપદો કે નુકસાન થાય નહિ

રાજાએ કહ્યું કે એ દવા પણ મને ખપ લાગે તેવી નથી તેણે ત્રીજા વૈદને પૂછ્યું કે વૈદરાજ! તમારી પાસે કેવી દવા છે? તેણે ઉત્તર આપ્યો કે મહારાજ! જો રોગ હોય તો મારી દવા ખાવાથી તે મટી જાય, અને જો ન હોય તો શરીરની કાતિ, શક્તિ અને તદુરસ્તીમા વંદારો વાય એ સાંભળીને રાજા ખુશ થયો અને તેણે એ ત્રીજા વૈદની દવા પોતાના પુત્રને ખવડાવવી શરૂ કરી.

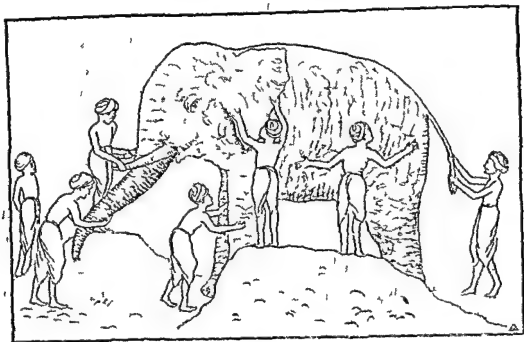
આ પ્રમાણેનું ઉદાહરણ રજુ કરીને શાસ્ત્રકાર આપણને એમ સમજાવે છે કે જો આપણે હાથે કંઈ અનિર્ણિત કામ થઈ ગયું હોય તો પ્રતિક્રમણ કરવાથી આપણે એ અતિચારરૂપ દોષથી મુક્ત બનીએ છીએ, અને જો એવું અનુચિત કાર્ય ન થયું હોય તો આપણુ ચારિત્ર્ય વિશેષ શુદ્ધ થાય છે, વાસ્તે આપણે પ્રતિક્રમણ કરતા રહેનું જોઈએ

## કિરણ ૨ જી. સંસાદ

ગ્રીમ દેશમાં અમલના જમાનામાં સોફ્ટિન નામે એક મહાપુરુષ થઈ ગયા તેમણે ખૂબ મહેનત કરી પોતાના મન ઉપર કાણુ બેઠાઓ હતો. જેમ જેમ તેમનું જ્ઞાન વધતું ગયું તેમ તેમ તેઓ પોતાના વિગેધીઓ તરફ પણ વધારે ને વધારે ઉદાર થતા ગયા હોતે પણ કહીએ, એવકો કે ખાખ શબ્દ કહેવા તેઓ કદી તૈયા ન હતા.

એક વેળા તેઓ પોતાના મિત્રો સાથે રાત્રીમાં થઈને જતા રતાં એવામાં તેમને એક ઓળખીતો મળ્યો એને જોડે સોફ્ટિસે સલામ કરી, પરંતુ પેલો માણસ તો અભિમાની હતો, એવી તેણે સામી સલામ ન કરી અને અકડાશમાં ને અકડાશમાં તે આગળ ચાલતો વધ્યો. એ જોઈને સોફ્ટિસના મિત્રોએ તેમને કહ્યું કે તમારે આના માણસની ખાખ લેવી જોઈએ સોફ્ટિસે તેમને યદ સલામ પૂજ્યો કે શું બધા માણસોનો ખોશાક સરખો હોય છે? મિત્રોએ કહ્યું કે ના હારે સોફ્ટિસે ખીજે સલામ પૂજ્યો કે તમારાથી જુદી જાતનો ખોશાક પહેરનાર ઉપર તમે જુસ્મે થાઓ છો ખરા? પેલા મિત્રોએ એનો પણ ઉત્તર નકારમાં આપ્યો.

એ ઉપરથી સોફ્ટિસે તેમને સમજાવ્યું કે જેમ માણસોનો ખોશાક જુદો જુદો હોય છે તેમ માણસોના અત કરણની ઘટના પણ જુદી જુદી હોય છે કોઈકના અત કરણ મેલા હોય છે તો કોઈકના નિર્મળ હોય છે મેલા અત કરણવાળાનો સ્વભાવ નીચ હોય છે અને નિર્મળ અત કરણવાળાનો સ્વભાવ ઉમદા હોય છે આ દુનિયામાં જુદા જુદા સ્વભાવના માણસો વસે છે નીચ સ્વભાવવાળા માણસ ઉપર ગુસ્સે વધારી શો સ્વાસ્થ? હું તો ગમે તેવા મારા વિરોધીને પણ એકે ખરાખ શબ્દ કહી મારા અત કરણને મર્યાદા બનાવવા માગતો નથી. જો તમારે તમારું અત કરણ નિર્મળ રાખવું હોય તો વિચાર, વાણી અને વર્તન ઉપર કાણુ રાખના શીખો કદી પણ કોઈનું ખૂરુ કરવાનો વિચાર કરશો નહિ, જુસ્સે થઈને કોઈને કહેવું વચન કહેશો નહિ અને ખરાખ રીતે વર્તી તમારી જીવની ખગાડશો નહિ.



કોઈ એક ગામમા એક વાર એક હાથી આંચો અને જોવાને સાત માણસો ગયા એમાના છ આધળા હતા અને એક દેખતો હતો છ આધળાઓમાંથી એકના હાથમાં હાથીનો કાન આંચો ખીજના હાથમા તેની સૂઢ આવી એ પ્રમાણે ત્રીજા, ચોથા, પાંચમા અને છઠ્ઠાના હાથમા અનુક્રમે તેના દત્તરાજ, પગ, પેટ અને પૂછડી આંચ્યાં એમ એ છએ આંધળાઓના હાથમા હાથીનું એકેક જુદું જુદું અવયવ આંચ્યું એ ઉપરથી એ દરેક જણે હાથી કેવો છે તે નક્કી કર્યું પછી તેઓ તે વિષે પોતપોતાનો અભિપ્રાય જણાવવા લાગ્યા

પહેલો—હાથી સૂપડા જેવો છે

બીજો—હાથી સાબેલા જેવો છે

ત્રીજો—હાથી લૂગળા જેવો છે

ચોથો—હાથી થાલલા જેવો છે

પાંચમો—હાથી પખાલ જેવો છે

છઠ્ઠો—હાથી સાવરણી જેવો છે

એ પ્રમાણે બધા આંધળાઓ જુદી જુદી વાત કરવા લાગ્યા દરેક એમ જ માનતો હતો કે મારી કહેલી વાત સાચી છે અને બીજા બધા જુદું

ખોને છે નેત્રોત્તામા ચર્ચા નવી પડી અને એક જીન માહોમાહે લડવા લાગ્યા એ જોઈને પેનો દેખતો માણસ ખોગો કે વાછર્યો! તમે નકામા લડો છો તમારામાયી કોઈને લાથીનું પૂરેપૂરું સ્વરૂપ સમજાયું નથી જોનાથી જેટલું સમજાયું છે તેટલું તે કહે છે, પણ એ પૂરતું નવી તમાનગમાંથી ફરક વોડે ધણે અને સાચો છે, વારતે એક જીનને ઠારી કે તોડી પાડવાની વાત ના દો હું કહું છું તે સાંભળો લાથીના કાન નપડા જેના, સૂઠ સાંભેના જેની, હાડગળા ભૂગળા જેવા, પગ વાલવા જેવા, પેટ પખાન જેવું અને પૃથ્વી સાનરણી જેવી છે લાથીના કુક્ત એક અત્યંતનો ખોવ મેજનીને તે ઉપગ્રવી તમે લાથીનું સપૂર્ણ સ્વરૂપ એવું જ છે એનો જે નિર્ણય કરી રહ્યા છો તેમા તમારી જાન થાય છે તમા। ખંતાનું કહેવું એકલું વિચારે તો તમને લાથીનો નાચો અને સપૂર્ણ ખોન થશે

દેખતા માણસની એ વાત સાલણીને છએ આધ્યાત્મોને પોતપોતાની ભૂવ સમજાઈ, અને તેમણે નક્કી કર્યું કે કોઈ પણ બાબત સમઘી અમુક નિર્ણય પર આવતા પહેલા તેની બધી બાબતો તપાસવી જોઈએ

કિરણ ૪ થું. પરમાણુ

શિક્ષક—કિશોર ! નદીને તળિયે જે પથરા હોય છે તે ધસાય તો શું થાય ?

કિશોર—એ પથરામાંથી કાકડી ખરે અને કેટલાક પથરા ગોળ થાય

શિક્ષક—કાકડીનું શું બને ?

કિશોર—રેતી

શિક્ષક—અરુણ ! તે ખારીક રેતી જોઈ છે ?

અરુણ—હા, જી

શિક્ષક—ક્યા આગળ ?

અરુણ—અમારી દુકાને મારા બાપા સાહી ચૂસનાને કાગળ ન વાપરતા  
એવી રેતી વાપરે છે

શિક્ષક—અરુણ ! એ રેતીના એકેક કણ કરતાં નાનો પદાર્થ તેં જોયો છે ?

અરુણ—હા, જી રગના ભૂકાના કણો

શિક્ષક—શાબાશ એનાથી પણ ખારીક કણ હોય છે જીરો, છોજગરો !

મારા હાથમા રગના ભૂકાનું પડીકું છે હું આ નાના ચીપિયા વડે એ રગના  
બને એટલા ઓછા કણો લઉં છું અને તેને આ ગ્લાસીમા નાખું છું લટકું !  
એમા તું એક ચમચી ભરીને પાણી રડ જો, હવે શું થાય છે ?

લટકું—રગ બધે ધીરે ધીરે ફેલાય છે

શિક્ષક—છોકરો ! હમણા થોડી વારમાં પાણીના બિન્દુએ બિન્દુએ  
રગ ફેલાઈ જશે કેશન ! મેં રગના જેવડા કણો નાખ્યા એવડા માપના જે  
આ પાણીના બિન્દુઓ કરવામાં આવે તો એ બિન્દુઓની સખ્યા રગના કણો  
કરતાં વંચાડે આવે કે ઓછી ?

કેશવ—વંચાડે

શિક્ષક—આપણે પાણીના બિન્દુઓ કરતાં રગના કણો ઓછા છે તો પછી  
બિન્દુએ બિન્દુએ રગ ક્યાથી પહોંચ્યો ?

વિદ્યાર્થીઓ—ગુરુદેવ ! એ સમજાતું નથી

શિક્ષક—જે કણના ભાગો આપણે ધારી પણ શકતા ન હતા તેના ભાગો  
પાણીની મદદથી પડી ગયા અને એ દરેક ભાગ પાણીના બિન્દુએ બિન્દુએ  
પહોંચી ગયો આને સામાન્ય રીતે રગ ફેલાવે એમ જુદાનામા આવે છે



કિશોર—ઓ! આ પ્રમાણે રંગના જે કણના લાગ થાય છે તે ઘણા ખારીક હોના જોડો

શિક્ષક—એનાથી પણ ખારીક બાગો પડી રાકે છે લલ્લુ! તું ફરીથી આ રકાબીમા એક ચમચી પાણી મેલ

લલ્લુ—યુનુસ! હું પણ રંગ ફેલાવો જાય છે

શિક્ષક—હોકરાઓ! જેને તમે બહુ જ નાનો લાગ ગણતા હતા તેન પણ આથી બધો લાગ વડ ગયા હું આપો આમા વનાર ચમચી પાણી રડીએ તો હું એના નાના નાના લાગો થતા જાય, પરંતુ એમ કરતા કંઈ છેવટે એના લાગો પડી જાય કે જેના એવી વનારે ખારીક લાગ કોઈ પણ દિશાએ પડી ન જ શકે કેવલતાની પણ કપના ન કરી રાકે એના નાનામા નાના લાગને ‘પરમાણુ’ કહેવામા આવે છે પરમાણુ એ નાનામા નાનો પદાર્થ છે એનાથી નાનો પદાર્થ સંભવી શકતો જ નથી

## હિરણ્ય પં. મું. ઓળી

તીર્થંકરોનાં પાત્ર કલ્યાણકર્તાથી અવન વિવાયના જન્મ, દીક્ષા, કેવલજ્ઞાન અને મોક્ષ એ ચાર કલ્યાણકોને પ્રસંગે તો દેવો નદીશ્વર દ્વીપે જરૂર જાય છે અને સાં આઠ દિવસનો મહોત્સવ કરે છે આ ઉપરાંત આપણા બીજા પણ કેટલાક તહેવારો આઠ આઠ દિવસો સુધી ઉજવાય છે આની આઠ દિવસની ઉજવણીને આપણે 'અઢાઇ મહોત્સવ' કહીએ છીએ, કેમકે 'અઢાઇ'નો અર્થ 'આઠ દિવસ' અને 'મહોત્સવ'નો અર્થ 'મોટી ઉજવણી' થાય છે

એક વર્ષના ૩૬૦ દિવસ ગણતા ૪૫ અઢાઇઓ આવે એમાની નીચે મુજબની છ અઢાઇઓ ખાસ જુદી ગણવાય છે —

પર્યુષણની એક, બે ઓળીઓની એકેક તેમજ કારતક-ચોમાસુ, ફાગણ-ચોમાસુ અને અષાઢ-ચોમાસુ એ ત્રણ ચોમાસાંની એકેક

આ પ્રમાણેની છ અઢાઇઓમાથી પર્યુષણની તેમજ ત્રણ ચોમાસાની એમ ચાર અઢાઇઓ અશાશ્વતી છે એ અઢાઇઓમા દેવો નદીશ્વર દ્વીપે જાય જ એવો નિયમ નથી બે ઓળીઓની અઢાઇઓ તો શાશ્વતી છે અને એ દિવસોમા તો દેવો નદીશ્વર દ્વીપે જરૂર જાય જ

શાશ્વતી અઢાઇઓમાની એક અઢાઇ ચૈત્ર માસમાં અને બીજી આસો માસમા આવે છે એ બંને સુદ સાતમથી શરૂ કરાય છે અને એને ચૌદસે પૂરી થયેલી ન ગણતા પૂનમે પૂરી કરાય છે આ પ્રમાણે બે શાશ્વતી અઢાઇઓ નવ નવ દિવસ સુધી પળાય છે બાકીની ચાલે અશાશ્વતી અઢાઇઓ આઠ આઠ દિવસ પળાય છે એમાની ત્રણે ચોમાસાની એકેક અઢાઇ તે તે મહિનાની સુદ સાતમથી શરૂ કરાય છે અને ચૌદસે પૂરી થયેલી ગણાય છે પર્યુષણની અઢાઇ તો શ્રાવણ વદ બાદશથી તે ભાદરવા સુદ ચોથ સુધીની ગણાય છે

સામાન્ય રીતે અઢાઇઓમા જિનમદિરોમાં મહોત્સવ કરાય છે ખાડલુ, દળલુ, ભૂમિ ખોદવી વગેરે આરભના કામો છે એમા જીવની દિંસા યતી હોવાથી એ દિવસોમા એ કામો કરવાનો, કરાવવાનો અને અનુમોદવાનો નિયેય છે વળી પર્યુષણની અઢાઇના દિવસોમા તો અમારિની ઉદ્ધોષણા પણ કરાય છે

ઓળીમા ભાવિક શ્રાવકો શક્તિ મુજબ ધર્મક્રિયા કરે છે કેટલાક સુદ સાતમથી તે પૂનમ સુધીના નવે દિવસો આયબિલનુ તપ કરે છે આને આપણે

‘આગેવની ઓળી’ કહીએ છીએ ઓળી કરનારાઓ પહેલા આઠ દિવસોમાં સામાન્ય ગીતે પછુની આઠ પ્રકારે પૂજા કરે છે અને નવમે દિવસે દર્દી, કૃધ, ધી, વળ અને સાકર એ પચામૃતથી શ્રીનિદ્યકનો અભિષેક કરી વિરોધ સામગ્રી મેળવીને મોટી પૂજા બણાવે છે ઓળીના નવ દિવસોમાં (૧) અરિહત, (૨) સિદ્ધ, (૩) આચાર્ય, (૪) ઉપાચાર્ય, (૫) સાધુ, (૬) દર્શન, (૭) જ્ઞાન, (૮) યાત્રિ અને (૯) તપ એ નવ પાત્રની અનુક્રમે આરાધના કરવામાં આવે છે આને ‘સિદ્ધચક્રની આગવના’ પણ કહેવામાં આવે છે, કેમકે આ આરાધવા લાયક નવ પત્રોના યત્રનો આકાર ચક્ર જેવો હોવાથી અને એ સ્થિતિ વચ્ચે સિદ્ધ પરમાત્માનું રવાન સૌથી ઘણું હોવાથી નવપદ્ધતિને ‘સિદ્ધચક્ર’ પણ કહેવામાં આવે છે

ઓળીની રાત્રિઆન આગો સામગ્રી કરાય છે ઓળી કરનાર દર છ છ મહિને નવ નવ આયબિલ કરે છે એ પ્રમાણે નવ નખન કરવાથી એકદર ૮૧ આયબિન કરાતા એ નવપદની આરાધનારૂપ તપ સાકા ચાર વર્ષે પૂરું થાય છે તેમ થતા એ તપ આનંદથી ઉજવવામાં આવે છે

# કિસ્સો ૬ હું પોપટનું પાંગરું



[ સ્વળ—બજાર

સમય—સનારનો પટોર

પાત્રો—પિતા, પુત્રી અને પોપટ વેચનાર

દૃશ્ય—પોપટ વેચનાર પોપટનું પાંગરું લઈને બજારમાં બેઠો છે પોપટ થોડી યોડી વારે મીઠું મીઠું ખોવે છે અને સાલજવા લોકો લલચાય છે જગદીશ અને તેની પુત્રી મુલદ્રા દ્વા આવી પહોંચે છે ]

પોપટ વેચનાર—કોઈ પોપટ લો, પોપટ

મુલદ્રા—આપાણ ! આ કેવો સસ્ત પોપટ છે !

જગદીશ—હા

પોપટ વેચનાર—શેઠ! આ કંઈ નાંધાતું પોપટ નવી જુઓ, એના રંગ દેવા બતબતના છે! એને જે બોનાનીએ તે એ બોને છે એની નકલ કાગળની ગફિની શી વાન કનુ? હું એની ચાવાગીના ખાતું શા વખાણું કરું?

સુભદ્રા—ખાપાજી! આપણે આ પોપટ ખરીદીશું?

જગદીશ—તું એને શું કરીશ?

સુભદ્રા—હું એની સાથે રમીશ એને પગે ઝાઝર પહેગીશ હું એને તારું સારું ખાનાનું આપીશ અને પીનાને ખાણી આપીશ

જગદીશ—તારો પોપટ આમ તેમ કર્નૌ ઉરો એવામા મિનારી આવીને એને મારી નાખશે તેનું કેમ?

સુભદ્રા—હું એને ખાજરામા રાખી મૂકીશ વળી ખાજરુ કદી ઉઘાડું રહી ન જાય તે બેતી રહીશ હું એની પૂંપૂરી સલામત રાખીશ

(આ સાંભળીને પોપટ વેચનાર તણ થાય છે)

જગદીશ—સુભદ્રા! તને જોઈ ધન્યા પૂરી ગયે તો તને ગમે કે?

સુભદ્રા—ના, છ

જગદીશ—કેમ?

સુભદ્રા—ખરે કરનાનું ન મળે તો મુઝાડ જનાય

જગદીશ—સારે પોપટને છૂટવી ઉડનાનું મૂકીને ખાજરામા ખૂસા રહેનાનું ગમે કે?

સુભદ્રા—છ, ના

જગદીશ—તો પછી વગર વાજ એને બદીખાને નાખ્યો એ ઠીક કહેનાય?

સુભદ્રા—ના, છ

જગદીશ—સુભદ્રા! આથી તો હું પોપટ ખરીદના મટિ હા પાડતો નથી જે લોકો પોપટ ખરીદે છે તેઓ મતવખી છે, કેમકે તેઓ પોતાના મોજ શોખને જ જુએ છે, પરંતુ બીજાને આથી શું ફાયદો વાય છે તે તરફ ધ્યાન આપતા નથી એ લોકો પોતે છૂટા રહેવા ઇચ્છે છે અને પોપટ, જેના, કોયલ કે કાકાકૌના જેવા પખીને ખાજરામા પૂરે છે અદેખર તેઓ દયા વગરના છે

(પોપટ ખરીદના વિના અને સાથી બંધ છે)

## દિશણ ૭ મું. શ્રીદેવચન્દ્રસરિ

ધધુકામા ચાચિગ નામનો એક 'મોઢ' વાણિયો રહેતો હતો તેને પાહિની નામે સ્ત્રી હતી એ સ્ત્રી જૈન ધર્મ પાળતી હતી એણે એક વેળા એક પુત્રને જન્મ આપ્યો એવું નામ ચાગદેવ પાડવામા આવ્યું એ પાચેક વર્ષનો થયો તે અરસામાં 'પૂર્ણતત્ત્વ' ગચ્છના દેવચન્દ્ર નામના જૈન આચાર્ય કરતા કરતા ધધુકા આવી ચડ્યા પાહિની ચાગદેવને લઈને આચાર્યને પગે લાગવા ગઈ ચાગદેવ રમતા રમતાં આચાર્યની પાટ ઉપર જઈને બેઠો તેની આ હિંમત અને તેના શરીર ઉપરના બીજા લક્ષણો જોઈને આચાર્યને લાગ્યું કે જો આ દીક્ષા લે તો પોતાના જીવનને તેમજ જૈન શામનને પણ ઉજવાળે તેમ છે એ ઉપરથી આચાર્ય પાહિનીને સમજાવી એટલે તે સ્ત્રીએ ચાગદેવને તેમને સોંપી દીધો પછી થોડા વખતમાં તેઓ એને સાથે લઈને અન્યત્ર વિહાર કરી ગયા

એ વખતે ચાચિગ ઘેર હતો નહિ જ્યાં તે પેર આવ્યો ત્યાં તેને ખબર પડી કે પોતાના એકના એક પુત્રને આચાર્ય લઈ ગયા છે એથી તે ઘણો ગુસ્સે થયો, પરંતુ સિદ્ધરાજ નયસિંહના પ્રધાન ઉદયનના સમજાવવાથી તે શાત પડ્યો પછી ઉદયને ચાગદેવનો દીક્ષા-મહોત્સવ કર્યો શ્રીદેવચન્દ્રસરિએ તેમને દીક્ષા આપી તેમનું નામ 'સોમચન્દ્ર' પાડ્યું સોમચન્દ્ર મુનિએ તર્ક, વ્યાકરણ અને સાહિત્યનો અભ્યાસ કરવા માણ્યો ૨૧ વર્ષની ઉંમરે તો તેઓ સર્વ શાસ્ત્રોનો સાગી પેઠે અભ્યાસ કરી સમર્થ વિદ્વાન બન્યા એથી દેવચન્દ્રસરિએ તેમને આચાર્યની પદવી આપી, અને તેમનું 'દેવચન્દ્ર' એવું નામ બદલે કર્યું સારથી લોકો તેમને 'દેવચન્દ્રસરિ' અથવા 'દેવાચાર્ય' એ નામથી ઓળખવા લાગ્યા

શ્રીદેવચન્દ્રસરિ પોતાની વિદ્વતાથી સિદ્ધરાજના દરબારમા માનીતા થઈ પડ્યા એ રાજાની પછી ગાદીએ આવેલા કુમારપાળ રાજા તો એમને પોતાના ગુરુ અને પરમ ઉપકારી માનતા દેવચન્દ્રસરિએ વ્યાકરણ, કાવ્ય, કોષ, અવકાર અને છંદને લગતા સુદર ગ્રંથો રચ્યા છે આ સર્વોપયોગી ગ્રંથો રચવા ઉપરાંત એમણે આપણા ધર્મનો બોધ કરાવનારા ગ્રંથો પણ બનાવ્યા છે એમની આવી વિદ્વતાને લીધે આપણે એમને 'કવિકાવ્યસર્વજ્ઞ' એવા નામથી ઓળખાવીએ છીએ એ ધર્મધુરંધર આચાર્ય ✓ વર્ષની ઉંમરે ૨૦૦૦ વર્ષના

## કિંગ્ડમ ૮ અં. પ્રાણીઓનું અગ્નિશક્તિ

કેટલાક જીવો પોતાનું દુષ્કર્મ બીજાને મળાવી શકે તેની વિચિત્રતા તોય છે અને કેટલાકને વાચા નહિ હોવાથી તેઓ પોતાનું દુષ્કર્મ બીજાને કરી શકતા નથી તેમને એ મૂંઝે મોઢે સદન કં વુ પડે છે

સજ્જાતની એ કર્મ છે કે તેઓ પુખ્તી માણનોની દગ્ગા નાખની જોડે, તેમને દિલાસો આપવો જોઈએ અને તેમનું દુષ્કર્મ દૂર કરવાના ઉપાયો યોજવા જોડે આ પવિત્ર કર્મ એ જોડેલું અને બીજાને એથી પણ વધારે અરો, મૂંઝા પ્રાણીઓની સારસલાજી રાખવાની કર્મ જોડે બંધવની જોડે

જે મૂંઝા પ્રાણીઓ રોગથી પીડાતા હોય તેની દવા દગ્ગા અને તેની પૂરે પૂરી બરદાસ કરાય તે માટે દવાખાના હોય જોઈએ ખેતર ખેડવા માટે, કોય પીનવા માટે અને ઘાણી ચવાવવા માટે ઉપયોગમાં લેવાતા બજાર વગેરે ખૂબ નબળા પડી જાય ત્યારે પાજરાપોજ હોય તો ત્યાં તેમને મુદી શકાય છે વાટન ખેંચવા માટે વપરાતા ઘોડાઓ અને બજારો અસાકાત બને ત્યારે તેમને માટે સુખે રહેવાનું કોઈ ઠેકાણું હોય તો તે પાજરાપોજ છે અપમ બનાવતોને રાખવા માટે પણ એ જ કામ લાગે છે કસાડના હાથમાંથી બચાવેલા પ્રાણીઓને રાખના માટે પણ પાજરાપોજ ખપમાં આવે છે કોઈ પક્ષી કે પશુ એકાએક ધાયય થઈ જાય અને તેનો કોઈ માનિક ન હોય તો તેને પાજરાપોજમાં પહોંચવું કામ છે આ પ્રમાણે પાજરાપોજથી લાભ થતા હોનાથી એ બંધાવની એ પણ એક હુલ કાર્ય છે

પાજરાપોજ પાછળ પૈસો ખર્ચવામાં આપણા લોકોનો મોટો દિસ્સો છે એ વાત ગાંધી છે, પરંતુ આથી એમ માનવાનું કંઈ કાણુ નથી કે આનો સુદર વિચાર કેવળ આપણા લોકોને જ આવે છે મનુષ્ય તરીકે પોતાની કુર્મ શી છે તે મમજનાર ત્રેકના મનમાં આનો નિચાર આવે અને તે પોતાની શક્તિ મુજબ કાળો આપે એ રનાલાનિક છે

આપણો આર્ય દેશ પશુ અને પક્ષીઓ તરફ દયાની લાગણી ધરાવે છે તેમાં નનાઈ જેવું કંઈ નથી, કેમકે આજ તો એક વેળા અનાર્ય તરીકે ઓળખાતા દેશો પણ પશુઓ અને પક્ષીઓ તરફ ધાતડી વર્તણૂક ચલાવી લેતા નથી મામાતરી પ્રાણીઓ તેને કનડામાં પાપ ગણે છે કેટલાક લોકો પક્ષીઓના

પીછાં તો ડેટલાક જનાવરના વાળ કે શરીરનો અન્ય ભાગ મેળવવા માટે તેને ત્રાસ આપે છે. સમજી લોકોને આ વાત પસંદ નથી તેઓ એમને સમજાવીને રોકવા પ્રયત્ન કરે છે.

---



# ડિગ્રી હ મુ. માતા

વગતનિવન

ગમ્યો મને C મા નવ મામ જોડે,  
રક્ષા કરી મુજ, ગાદી બંધ કષ્ટ જોડે,  
કાયા સુખી વચન જે મુજ, હર્ષ પામી,  
તેના પુત્ર ચનગુમા નિજ ગીશ નામી

૧

ગે મને ન જાનની! જોઈકે ય સામે,  
ગાવાં કાર્ય કરેતી મુજ, સ્વાર્થ પામે,  
દેખી Cદાન મુખ કે રહેતો સુખીને,  
ગતનો કમ્તો હરના મુજ નાખુશીને

૨

માલો કદી વજશ હ, ભય એમ રાખી,  
માતા! કુપમ્ય ચીજ તો ન કલપિ ચાખી,  
સકા સ્થગે તુજ સમીપ મને સુનાડી,  
પપાજની, વિનહો એ ન શકાય માટી!

૩

પાતી મો મધુર તુ પય ભાવ લાની,  
જાનાડતી રમિક લાવરડા સુણાવી,  
સ્નેહે ગલ સરસ દૃશ્ય મને બતાવી,  
માતા તારી દરજ તો બહુ ચે બજની

૪

શિખરિણી  
શુભાતુ કે ભાતુ નિત ગમકડા હું રમતમા,  
છતા ગુસ્સા ફેરી નન કુંટતો ગ્યા નયનમા,  
વટે મીઠે સાદે કરીશ નહિ તુ એમ ફરીથી,  
અને દેતી બીજ તરત જ મને માત! ખુશોથી

૫

શાહનિહીલિત  
વાતો તુ વદતી સંભ મુજ કને સેના અને શૌર્યની,  
સમકારો તુલ્ય પાઠવા બચપણે કોશીશ  
માતા! તુ નિત ગીખને નવનવા પાઠો -  
દેખીને મુજ બુદ્ધિને વિ.

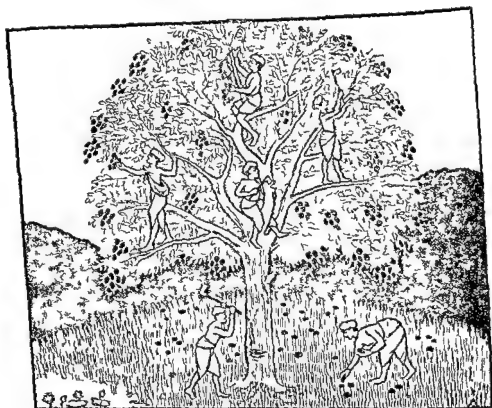
૧,

થાયે રોગ મને કદાપિ અયવા આપત્તિ આવી પડે,  
 તો તેના પ્રતિકાર કાજ જનની! ઘાટો ઘણા તુ ધડે,  
 નિદ્રા અન્ન તજી કરે ઉવટથી ઊભે પગે ચાકરી,  
 મારુ કષ્ટ મટી જતા તુજ મુખે આનંદ વ્યાપે ફરી ૭  
 ચોમાસે ધનધોર મેઘ વસે ને સ્નેહ તારો સદા,  
 મારા વાક અનેક તો પણ નહિ તુ તો ગણે તે કદા,  
 ગગનારિચીં નિર્મળા વધુ સદા વાત્સલ્યનીતે ભરી,  
 તારી દૃષ્ટિ તણી ન થાય તુલના શ્રદ્ધાડ માહે જની ૮

અનુકૃપ્

સૃષ્ટિ સ્નેહભરી લાગે, આભારી માતહેતને,  
 હેત તારુ ઉડે માતા! જીવન નીગસ તો જને ૯  
 ઉપકારોની નથી મીમા, ભાવ પણ તારો ચડે,  
 થાકુ શોધી જાને તો ચે, જોડ તારી નહિ જડે ૧૦

## કિરણ ૧૦ મુ. છ લેરયાઓ



એક વેળા કોઈક છ મનુષ્યો રસ્તામાં ભૂથા પડવાની મોટા જગલમાં જઈ ચડ્યા. તેમને ભૂથ લાગનાથી તેઓ ચાઢે ખાલુ ખોગક મારે તપાસ કરવા લાગ્યા. આમ તેમ ફરતા એક જાણુ ઝાડ તેમની નજરે પડ્યું. તેના ઉપર પુષ્કળ જાણુ પાંચવા દતા ખવાને તે ખાંધાલુ મન તો વધુ, પરંતુ ઝાડ ઉપર ચડવા મારે કોઈ તૈયાર ન હતો એવી એક બીજા પરસ્પર એનો ઉપાય બતાવના લાગ્યા.

એક બોલ્યો કે જે આ ઝાડને મૂળમાંથી ઉખેડી નાખવામાં આવે તો આપણને ખૂબ જાણુ મળે.

એ સાબળીને બીજે બોલી બીજો કે આવા મોટા ઝાડનો મૂળમાંથી નાશ કરવાની શી જરૂર છે? એની મોટી મોટી ડાળીઓ કાપી નાખવાથી આપણુ  
 ૧૫ સી શે તેમ છે

ત્રીજાએ કહ્યું કે મોટી-ડાળીઓને ઉગતાં તો પાછી ઘણી વાર લાગશે, વાસ્તે જે નાની નાની ડાળીઓ જામીથી લેણી છે તે જ આપણે તોડી પાડીએ એ પ્રમાણેની વાતચીત સાંભળીને ચોથો બોલ્યો કે ડાળીઓ પાડવાની કંઈ જરૂર નથી, આપણે ગુચ્છાઓ તોડીશું તો તેમા રહેલા ફળો ખાવાથી આપણી ભૂખ લાગશે

પાંચમો બોલ્યો કે આપણને ગુચ્છાઓની પણ જરૂર નથી, પરંતુ આપણને તો ફળોનો જ ખપ છે, માટે તે જ તોડીએ

છઠ્ઠો બોલી ઊઠ્યો કે હું તો ફળ તોડવાની પણ જરૂર જોતો નથી આ લોંબ ઉપર ઘણા બધા પડેલા છે એ ખાવાથી આપણી ભૂખ મટી જશે

એ પ્રમાણે છ માણસોએ જે છ જાતના વિચારો દર્શાવ્યા તે અનુક્રમે (૧) કૃષ્ણલેશ્યા, (૨) નીલલેશ્યા, (૩) કાપોતલેશ્યા, (૪) તેજોલેશ્યા, (૫) પદ્મલેશ્યા અને (૬) નુક્કલેશ્યા કહેવાય છે

---

## ક્રિ. ૧૧ મુ. શ્રીગૌતમસ્વામી

મગધ દેશમાં ટ્રેણિક રાજ રાજ્ય કરતા હતા એમના તાખાનાં 'ગૌતમ' ગામમાં વસુભૂતિ નામનો એક બ્રાહ્મણ રહેતો હતો એના ગૌતમ નામ 'ગૌતમ' હતું એને પૃથ્વી નામની પત્ની હતી એણે વપ્પત જતા ત્રણ પુત્રોને જન્મ આપ્યો તેમના ઇન્દ્રભૂતિ, અગ્નિભૂતિ અને વાયુભૂતિ એમ નામ પાડવામાં આવ્યા ઇન્દ્રભૂતિ આરે વેદોનો અભ્યાસ કરી ચૌદ વિદ્યાના જાણકાર બન્યા એથી તેઓ પોતાને સર્વજ્ઞ તરીકે ઓળખાવના લાગ્યા

એક વેળા પાવાપુરીની નજીકમાં મહાએન વનમાં સોમિવ બ્રાહ્મણને લાંબા યજ કરવા માટે તેઓ પોતાના બ્રાહ્મણો તેમજ અન્ય શિષ્યો સાથે ગયા તેઓ યજ કરતા હતા તેવામાં એકાએક આકાશમાં અજવાળુ થયું અને જોતા-જોતામાં દેવો આ પૃથ્વી ઉપર આનતા જણાયા ઇન્દ્રભૂતિને એમ લાગ્યું કે મારા આ યજ્ઞના પ્રભાવથી દેવો અને અસિનદત આપના આવે છે, પરંતુ એ દેવો લાંબા નહિ ઉતરતા પાનાપુરીમાં પ્રજા મહાવીરસ્વામીના સમવસરણુ તરફ જતા દેખાયા હ્યારે તેમના અચળાનો પાર રહ્યો નહિ જ્યારે તેમણે લોકોને મોઢેથી સાબળ્યું કે આટી નજીકમાં મહાવીરસ્વામી વિગળ છે અને તેઓ સર્વજ્ઞ છે, હ્યારે તેમને ખૂબ ગુસ્સો ચડ્યો તેઓ વિચારવા લાગ્યા કે ખરેખર આટી કોઈ ધુતારો આવ્યો જણાય છે અને તેણે આ ઇન્દ્રજાળ પાથરી દોરી જોઈએ લાવ, હું લાંબા જાઉં અને એ ધુતારાને ઉધાડો ખાડ

એમ વિચાર કરી તેઓ સમવસરણુ તરફ ચાલ્યા લાંબા આવી પહોંચતા દેવોએ ત્યેલી સમવસરણુની ઋદ્ધિ તેમના જોવામાં આવી મહાવીરસ્વામીનું સુખ કમળ નજરે પડતા તો તેઓ હડાગાર થઈ ગયા એટલામાં અધૂરામાં પૂરું એ પ્રજાએ તેમને તેમના નામથી બોલાવ્યા અને તેમના પૂજ્યા વિના તેમના મનમાં જે સંદેહ હતો તેનું સંતોષકારક રીતે નિવારણ કર્યું એથી ઇન્દ્રભૂતિનો ગર્વ ગળી ગયો તેમણે પ્રજાને દીક્ષા આપવા માટે નિતવ્યા એ ઉપરથી પ્રજાએ તેમને દીક્ષા આપી એટલું જ નહિ, પરંતુ તેમની લાપકાત એમને તેમને મહાગૌરવશાળી 'ગણધર' પ વી પણ આપી

પ્રજાની દેશના પૂરી થતા એ ગૌતમ ગોત્રનાળા ઇન્દ્રભૂતિ ગણધરદેવે પણ દેશના આપી અને અનેક જીવોના સંદેહને દૂર કર્યા એમની શક્તિ અજબ

હતી વખત જતાં એમના ઠાંયે ધણુને દીક્ષા અપાઈ એઓ જમને દીક્ષા  
 આપતા તેમને મોટે ભાગે કેવલજ્ઞાન યતુ આવી લખિંવાળા અને ગૌતમસ્વામીના  
 નામથી ઓળખાતા એ ગણુધરદેવ મહાવીરસ્વામીના નિર્વાણ ખાદ યોડા જ કલાકમા  
 સર્વજ્ઞ બન્યા સાર પછી ખાઁ વર્ષે એઓ મોક્ષે સચર્યા એ મગળમૂર્તિ યુરુદેવને  
 આપણા વારવાર પ્રણામ હોજે

---

## કિરણ ૧૦ મુ અજનો અર્થ

વસુ નામે એક રાજ યજ્ઞ ગયો એણે દ્વીરકદબ્ધક નામના બ્રાહ્મણ ઉપાધ્યાય પાસે અભ્યાસ કર્યો હતો એ, ઉપાધ્યાયનો પુત્ર પર્વત તેમજ નારદ સંતાપ્યાની ચતા હતા વસુ પાસે સ્ફટિકનું એવું સિંહામન હતું કે એના ઉપર એ બેસનો તો પણ એ અદ્ભુત બેઠો છે એવો ભાસ થતો એ ઉપરથી લોકોમા એવી વાત ફેલાઈ હતી કે નમુ રાજ સસવાદી છે એથી એ અદ્ભુત બેરસી શકે છે

એક વેળા પર્વત પોતાના શિષ્યોને અજનો અર્થ સમજાવતો હતો તેવામા સ્ત્રી એનો સંતાપ્યાથી નારદ આની ચર્ચા પર્વતે અજનો અર્થ 'બકરો' કર્યો નારદે પર્વતને કહ્યું કે આ તારી ભૂત થાય છે, કેમકે ગુરુજીએ આપણને એનો અર્થ 'ત્રણ વર્ષનું ધાન્ય' એમ શીખવ્યું છે એ વાત પર્વતે માની નહિ અને ઉલટી એવી શરત કરી કે જોનો અર્થ જુદો કરે તેની જીભ કાપી નાખવી

એ બાબતમા પર્વત અને નારદે પોતાના સંતાપ્યાથી વસુ ગજ પાસે ન્યાય કરાવવાનું નક્કી કર્યું

ઉપરની શરત સાબળતા જ પર્વતની માતા દિલગીર થઈ ગઈ તેણે ખાનગીમા પોતાના પુત્રને જહ્યું કે નારદ કહે છે તે જ અર્થ કરતા મેં તારા પિતાજીને સાબળ્યા છે તે આ શરત કરનામા ધણી મોટી ભૂલ કરી છે

પર્વતે કહ્યું કે જે વયુ તે વયુ, હવે હું એ શરત પાછી ખેંચના માગતો નથી

એ સાબળતા પર્વતની માતાના શોકનો પાર રહ્યો નહિ તે એકદમ વસુ રાજ પાસે ગઈ અને તેણે બધી વાત એ રાજને કહી પત્ની તેણે રાજને પોતાના પુત્ર પર્વતનો પક્ષ લેવા કહ્યું, પણ તેણે તેમ કહ્યા સાક્ષ ના પાડી સ્ત્રીએ એ સ્ત્રીએ તેને સમજાવના માલ્યો કે મહાત્માઓ પોતાના પ્રાણના લોગે પણ બીજાનું રક્ષણ કરે છે તો તું તારા ગુરુપુત્રનું જ રક્ષણ નહિ કરે?

વસુએ જવાબ દીધો કે પ્રાણ બધો તો ભલે બધો, પણ અસહ્ય કેમ બોલાય? અને તેમા પણ ગુરુજીએ જે કહ્યું હોય તેથી વિપરીત તો કેમ જ હોવાય? એ સાબળીને પર્વતની માતા ધણી ગુસ્સે થઈ અને તે બોલી કે ઠીક, સારે તને કાને તેમ કરજે તારે જોડે તો તારા ગુરુના પુત્રનું બહુમાન કરજે અને તો જોડે તો સસ બોલવાનો આગ્રહ આવુ રાખી તારા ગુરુપુત્રની જીભ કપાવજે

સીના ગયા પત્ની નારદ અને પર્વત વસુ રાજની સલામા ગયા અને

ગુરુએ અજનો શો અર્થ કર્યો હતો તે તેમણે એને પૂછ્યું વધુએ પર્વતનો ખોટો  
 પક્ષ લીધો એ સાબળીને દેવતાઓ ગુસ્સે યયા અને તેમણે તરત જ સ્ટ્રટિકના  
 સિંહાસનના ચૂગ કરી નાખ્યા મિહાસન ભાગી જતા વધુ ગજ ગળડી પડ્યો  
 અને મરીને નરેક ગયો

---



કિરણ ૧૩ મુ ભવાઈનું કૃષ્ણ મળી જ રહે છે

એક ડોંગો હતો તે મરવા પડ્યો સારે તોણે પોનાના એકના એક પુત્રને પાસે બોવાવ્યો અને કહ્યું કે બેટા ! હવે હું આ દુનિયા છોડી જવાની તૈયારીમાં છું હું તને વારસામાં કંઈ પૈસાટકા આપી જઈ શકું તેમ નથી પણ એક શિષ્યામણુ આપતો બાઈ છું, એને જ તું વારસા તરીકે ગણી લેજે આ દુનિયામાં કોઈ પૈસો સાથે લઈને અવતરતું નથી કે કોઈ મરતી વખતે પૈસો સાથે લઈ જઈ શકતું નથી બસા ! કે છુડા ! સિવાય ખીજું કંઈ સાથે આવતું નથી તને મારા પર સાચું હેતુ હોય તો મારી તને જ સલાહ છે કે તારાથી કોઈનું ભવું ન વાધ તો તેની બહુ કિકર નહિ, પણ તું કદી પણ કોઈનું ખૂંટુ કરવા વિચાર મગ્યો પણ કરીશ નહિ એટલું કરશે તો ચે તું સુખી થાશ

એ માલખીને પેવો છોકરો બોલ્યો કે બાપાજી ! તમે ખૂંટુ નહિ કરવાનું કહ્યું એ તો ખની શકે તેમ છે, પરંતુ આપણા જેવા ગરીબ માણસથી બીજાનું કેની રીતે ભવું થઈ શકે ?

હોસાએ જવાબ આપ્યો કે સાબળ પૈસાદાર જ ભવું કરી શકે એમ નથી ગરીબમાં ગરીબ માણસ પણ ભવું કરી શકે છે લે, હું તને આ સબધમાં એક દોસીની વાત કહું છું

એક દોસી હતી તે બતે ને જીવે એકલી હતી તે એક દરિયાકિનારા પાસે એક નાનકડા વરમાં રહેતી હતી તે એટલી બધી ગરીબ હતી કે શુજરાન ચનાવવા મરિ ઘડપણમાં પણ તેને રોજ ખૂબ કામ કરીને પૈસા કમાવા પડતા હતા

એક વેળા રાતે પવન જોગથી ફૂંકાવા લાગ્યો અને એના ધર પાસેના ખડક ઉપર મોઝા ઉછળી ઉછળીને અથડાના લાગ્યા અને વખતે પણ એ દોગરી કામ કરતી હતી તેવામાં એને એનાએક વિચાર આવ્યો કે હું આ દુનિયામાં કંઈ ભલાઈનું કામ કરી શકું તો કેવું સારું ? હું મારામાં એટલી પણ શક્તિ નથી ? ખૂબ વિચાર કરતા તેને સમજાયું કે આ મારા ધરની પાસેના કિનારા ઉપર ખડક છે, પરંતુ અહીં કોઈ દીવાદાડી નથી એથી ઘણીખરી વાર આ ખડક સાથે વહાણો અથડાઈને નાશ પામે છે તો હું દરિયા ઉપર પડતી આ ખારીએ એક દીવો સજાગવી રાખું તો કેમ ? એથી વહાણો અથડાતા બચશે અને ખવાસીઓનો નાલકમાં બન જતો અટકશે, આ પણ ભલાઈનું જ કામ છે ને ?

આ વાત સંજ્ઞવાથી તેને ધણો આનંદ થયો, પરંતુ સાચે સાચે વિચાર આવ્યો કે આખી રાત દીવો બાળવા માટે તેલ જોઈરો તેનું કેમ ? એનો તોડ હોસીએ એમ કાઢ્યો કે હું ગેમ એક કલાક વનારે કામ કરીશ અને તેવ ખરીદવા બેટલા પૈસા કમાઈશ.

બીજે જ દિવસે હોસીએ પોતાના વિચારને અમલમાં મૂકી દીવો બાળી તો રોજ રાત પડે અને હોસી બત્તી સફોરી બારીએ દીવો મૂકે એથી ખલાસીને ચેતવણી મળતી એટલે વહાણુ અથડાતા અટક્યા એમ થવાથી ધણાના જીવ જતા ખર્યા.

હોસીએ પાંચ વર્ષ સુધી બારીએ દીવો મૂક મૂક કર્યો, પણ એને એનો કંઈ ખદલો મળ્યો નહિ, જોકે એને એની જરા પણ પરવા હતી જ નહિ એણે સ્વપ્ને પણ એવી ઇચ્છા સરખી પણ રાખી ન હતી પરંતુ ભલા કાર્યો ભાગ્યે જ છૂપા રહી શકે છે અને કદાચ કોઈક વાર કોઈ ભલુ કાર્ય દુનિયાની જાણમાં ન આવે તો તેથી શું ? ભલુ કરવાથી જે આનંદ આવે છે તે ભલાખાના ખદલાથી જરૂર ચડી જાય છે.

હોસીના ઘર ખાસે વહાણુ અથડાતા બંધ થવાથી જે ખલાસીઓની જીદગી બચી ગઈ હતી તેમને તપાસ કરતા પેલી હોસીની ખબર પડી તેઓ કૃતજ્ઞ હતા એટલે તેમણે હોસી ઉપર બક્ષીસો મોકલવા માડી કોઈએ શાખ મોકલી, જોઈએ દરાખ મોકલી તો કોઈએ દાઢમ મોકલ્યાં જેને જે ઠીક લાગ્યું તેણે તે મોકલ્યું પરંતુ આ હોસીને આવી બક્ષીસોની ક્યા જરૂર હતી ? એ તો સુખી જ હતી એણે તો આ બક્ષીસો ગરીબગુરખાને આપી દેવા માડી પોતે કંઈક ભલુ કરી શકે છે એ વિચાર આવતા તે રાજી રાજી થઈ જતી તે જીવી ત્યાં સુધી દરોજ રાતે દીવો સળગાવીને બારીએ મૂકવા ચૂકી નહિ.

આ વાત સાંભળીને પેલા હોસાના છોકરને ખાતરી થઈ કે ગરીબ માણસ પણ ભલુ કરી શકે એણે એના બાપાજીને કહ્યું કે તમારું કંઠેલું સાચું છે હું તમારા કહેવા પ્રમાણે વર્તીશ.

એ સાંભળી હોસાને આનંદ વધો અને પછી થોડી વારે એનો જીવ ગયો.

## કિસ્મત ૧૪ મું મુસાફરી ભાગ ૧ લો

આ વખતે ડનાજાની, અમા બેંગલોર જવાનું નક્કી થયું છે. આ સોનાની ખાણ છે એ જોના માટે તમાગમાથી જ કોઈ આવના તૈયાર હોય તેણે પોતાના માખાપને કે વાલીને પૂછી પાંચ વિસમા મને ખબર આપવી એમ અમારા શિક્ષકે કહ્યું. પાંચ વિસ પછી અમે મળ્યા ત્યાં ખબર પડી કે અમારા માથી નાના મોટા મળીને ૨૫ વિદ્યાર્થીઓ બેંગલોર જનાર હતા. આખો કાર્યક્રમ થઈ કાઢનાના આખો અને જુદા જુદા નામોને પર્લોચી વગના માટે નાની નાની સમિતિઓ નીમવામા આવી જેમકે ખાનાપીનાની ચીત્રે ખીંદનારી, મોઘ કરનારી, ગાડી ધરેરે વાહન મેળનનારી તેમજ નાના છોકરાઓની અને મગમનની સભાજ રાખનારી.

નિશાળમા રજ પડી એટલે બીજા જ દહાડે સવારે અમે અમારા શિક્ષક સાથે બેંગલોર જવા ધેરથી નીકળ્યા. ગાડી ઉપડવાના વખત પહેલા અમે સ્ટેશને આવી પર્લોચા પેટકોર્મ ઉપર નોંધણી કેળાની ધાવ નાખી દરો, એથી અમારામાનો એક જણ સરી જતો બચી ગયો અમે રુખ્યામા બેઠા પછી થોડી વારે ગાડી ઉપડી એવાના એક મારવાડી દોડતો દોડતો સ્ટેશન ઉપર આખો અને ચાલતી ગાડીએ એ ચડી બેઠો એ જોધને અમારા શિક્ષક અમને ઉદ્દેશીને કહ્યું કે આ રીત નારી ન કહેવાય ચાલતી ગાડીએ કદી ચઢવું કે ઉતરવું નહિ, નહિ તો કોઈ વેળા છતવું જોખમ થાય ખી રીતે આ મારવાડીએ વખતવચ આવવું જોડવું હતું.

બીજું સ્ટેશન આવતા ધકાસુકી કમ્તા કેટલાક માણસો અમા. જોડેના રુખ્યામા ઘુસી ગયા અમાને રુખ્યો તો અમારે જ માટે હતો એટલે એમા નોં આવી શકે તેમ ન હતું એક વૃદ્ધ માણસને ગાડીમા કોઈ ઠેકાણે જગ્યા મળી નહિ એમને ગભરાડ ગયેલા જોડને અમારા શિક્ષકે એમને-ખોવાવ્યા અને અમારા રુખ્યામા બેસાડ્યા એ વૃદ્ધે આભાર માન્યો ત્યાં અમારા શિક્ષકે કહ્યું કે એમા આભાર માનવા જેવું શું છે? સીને, વૃદ્ધને અને અશક્તને જગ્યા કરી આપવી એ સાત માણસની ફરજ છે ચાર પાંચ સ્ટેશન જતા એ વૃદ્ધ ઉતરી પડ્યા અને ગાડી ફરીથી ચાલવા માડી.

## કિરણ ૧૫ મુ. મુસાફરી ભાગ ૨ જે

ધીરે ધીરે ગાડીનો વેગ વધતો ગયો અને ટવે તેણે નાના નાના સ્ટેશનો કચ્વા પણ મૂકી દીધા વણો વખત થયો પણ તેણે એક સ્ટેશન કર્યું નહિ

અમારામાનો એક વિદ્યાર્થી કટાળીને ખાતણ આગળ જઇને ઊભો રહ્યો એ તરફ અમારા શિક્ષકનું ધ્યાન જતા તેમણે એને કહ્યું કે કોઈ વખત ખાણ બગબગ દેવાયું ન હોય અને એ ઉધડી જાય તો હેગન થવાય

મુસાફરી દરમ્યાન અમારા શિક્ષકે અમને બીજી પણ ટટલીક શિખામણોની વાતો કહી જેમકે ટિફિટ લીવા વિના મુસાફરી કરવી નહિ આપણી ટિફિટમા બેઠા શેકે એના કરતા વધારે આમાન હોય તો તેનું નૂર આપવા ચૂકવું નહિ આપતી ગાડીએ ખાગીમાથી હોકું ખટાર કાઢવું નહિ બીજા ઉતારાઓ સાથે વિનયથી વર્તવું રુખ્યામા પોતાનો સામાન એવી રીતે ગોઠવી રાખવો કે જેથી બીજા કોઈને અડચણ ન પડે પોતાને જરૂર હોય તેના કરતા વધારે જગ્યા એકવી નહિ તેમજ બીજાને અડચણ થાય તેમ લાખા થઇને મરવું નહિ રાતે બીજા બધા બેઠા હોય ત્યાં મોટેથી વાતો કરીને કે ગીતો લયકારીને તેમને હેરાન કરવા નહિ રુખ્યામા પાણી ઢોળીને કે બીજી કોઈ રીતે ગદવાટ ન કરવો

કુદરતી દૃશ્યો જોતા, ગમ્મત સાથે વાન મેળવતા અને આનંદથી વખત પસાર કરતા અમે સહીસલામત ઍંગલો સ્ટેશને આવી પહોંચ્યા પછી ગાડી ઊભી રહેતા અમે સમાજીને નીચે ઉતર્યા અને અમારા દાગીના તપાસી લીરા થોડી વારમા અમે અમારે માટે નક્કી કરેલા મુકામે પહોંચ્યા પછી નહાઈ, મોં અને બોજન કરી પગવાર્યા એટલે સોનાની ખાણ જોવા જવાનો વખત થયો અમે તૈયાર થઈ વાતનમા જોડી ખાણ આગળ ગયા ચિકિટમા ખૂબ નીચે ઉતરનાવું હતું અમારામાના ધણાખરાને માટે આ પહેલો પ્રસંગ હતો એથી ટટલાકની છાતી ધડકતી હતી અમે ખાણમા નીચે ઉતર્યા ત્યારે ત્યાં ખુબકળ ગરમી જણાતી હતી એ ખાણમા ચોક્કસ સોનું ન હતું, પરંતુ માટીને સાથે મળેલું હતું કામ કરનારા માણસો એ એકઠું કરતા હતા એ ખતાવતા અમારા શિક્ષકે કહ્યું કે આપણે આવા સોનાને 'સચિત્ત' કહીએ છીએ, કેમકે જ્યાં સુધી એ ખાણમા હોય ત્યાં સુધી એનામા જીવ હોય છે ખાણમાથી બહાર કાઢી એને તપાવાતા એ નિર્જીવ બને છે એવા

સોનાને આપણે 'અચિત્ત' કહીએ છીએ સોનાની ખાણની જેમ સોડાની, તાબાની અને રૂપાની પણ ખાણ હોય છે એ ધાતુઓ પણ જ્યાં સુધી ખાણમાં હોય ત્યાં સુધી 'સચિત્ત' ગણાય છે અને એને ચોક્કસ બનાવ્યા પછી એ 'અચિત્ત' થાય છે વળી કોઈ એ કે વધારે ધાતુઓની મેળવણીથી નવી ધાતુ બનાવાય તો તે ધાતુ પણ 'અચિત્ત' ગણાય છે દાખલા તરીકે તાણુ અને જમતના મિશ્રણથી જે પિત્તળ બને છે તે 'અચિત્ત' છે એવી રીતે તાણુ, વરસત અને કલાખના મિશ્રણથી બનતું કાસુ પણ 'અચિત્ત' છે વળી કોપરનાસ પણ 'અચિત્ત' છે

બીજી સચિત્ત ધાતુઓ 'પૃથ્વીકાય' કહેવાય છે, કેમકે એ બધાનું શરીર પૃથ્વી છે સચિત્ત ધાતુઓની પેઠે ઢેકું, જીવંત જીવો રંગીન માટી અને પત્થર પણ 'પૃથ્વીકાય' છે આ ઉપરાંત હીરા, નીલમ, માણેક, રક્તિક, ગોમેચ્ક અને કંકતન વગેરે અને પણ પૃથ્વીકાય છે હીરા વગેરેને સગણે ચકાવતા એ 'અચિત્ત' બને છે જ્યાં સુધી હીરા ખાણમાં હોય ત્યાં સુધી તો તે 'સચિત્ત' છે

ચોડી વારે અમે વિદ્યુતના બેઝીને ખાણની બહાર આવ્યા પછી અમારે મુકામે જઈ નાસ્તો કરી એ દિવસે અમે આરામ લીધો બીજા દિવસે બેંગલોરમાં બીજા જેવા જેવી જગ્યાઓ જેવા ગયા ત્રીજા દિવસે ત્યાંથી નીકળી અમે આગમગાડી મારફત પાછા અમારા શહેરમાં આવી ગયા

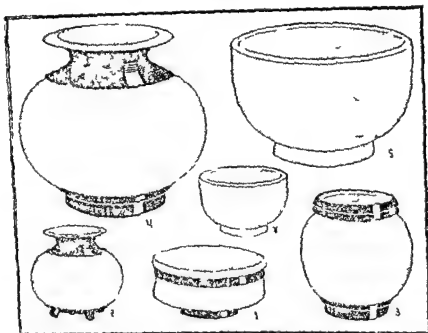
## કિરણ ૧૬ મુ. ગોચરી ભાગ ૧ લો

જન્મ આપણને દવાની જરૂર છે તેમ આહારની પણ જરૂર છે આખી જીવન સુધી બિલકુલ આહાર લીધા વિના ચવાવી લેવાય નહિ, કેમકે દેહ એના વિના ટકી શકે તેમ નથી આથી મુનિવરોને પણ આહાર એક જરૂરિયાતની ચીજ છે હા, એટલો કેર છે કે મુનિવરો પેટને ભાડુ આપવાની દૃષ્ટિએ આહાર લે છે તેઓ કંઈ જીભના સ્વાદ માટે કે મોજની ખાતર આહાર લેતા નથી વળી તેઓ જે આહાર લે છે તે અચિત્ત હોય છે, કેમકે અચિત્ત વસ્તુને અડકીને રહેલી અચિત્ત ચીજ પણ તેમને ખપે નહિ

મુનિ જાતે રસોઈ કરતા નથી કે કરાવતા નથી તેમજ તેમને ઉદ્દેશીને રંધાયેલી કે તૈયાર કરાયેલી કોઈ ચીજ તેઓ લેતા નથી વળી કોઈનું નોતરું પહેલેથી સ્વીકારી તેમને ઘેર ભિક્ષા માટે જતા નથી, કેમકે એમ ન કહે તો તેમને નિમિત્તે તૈયાર કરેલી વસ્તુ લેવાનો વારો આવે તેઓ ભિક્ષા માટે નીકળે સારે તે આપનારને કશી તકલીફ અપાયા વિના તેની પાસેથી ભિક્ષા મળે તો તેઓ તે લે છે આ પ્રમાણેની ભિક્ષા લેવી તે 'ગોચરી' કહેવાય છે, કેમકે જન્મ ગાય ચાગે ચગે છે સારું તે એક જ ઠેકાણેથી બધું ઘાસ જડમૃગથી ઉખેડી ઉખેડીને ખાઈ જતી નથી, પરંતુ ઉપર ઉપરથી થોડું થોડું બધેથી ખાય છે તેમ મુનિવરો પણ કોઈ એક જ ગૃહસ્થને સાથી બધો ખોગક ન લેતા જુદે જુદે વેરથી થોડો થોડો લે છે અને તે પણ તેમને સા ફરીથી એ તૈયાર કરવો ન પડે તેનું ધ્યાન રાખીને લે છે આ પ્રમાણેની ગોચરીને 'માધુકરી' કે 'બ્રામરી વૃત્તિ' પણ કહેવામાં આવે છે, કારણ કે જન્મ ભમરો અનેક ફૂલોનો રસ ચૂસે છે, પરંતુ કોઈ પણ ફૂલને તદ્દન નીરસ બનાવી દેતો નથી, તેમ મુનિઓ પણ ભિક્ષા લેતી વેળા પૂરેપૂરી સલાખ રાખે છે

મુનિવર ગોચરી માટે જ્યાં તે પહેલા કોને કેટલો આહાર જોઈશે તે પૂછી લે છે એનો જવાબ સાકેતિક ભાષામાં અપાય છે એમ કરવાનું કારણ એ છે કે પાસે કોઈ આવક કે આવિકા ઊભેલ હોય તો મહારાજને કંઈ ચીજ જોઈએ છે તેની ખબર તેને ન પડી, જ્યાં જો એ ખબર પડી જાય તો કદાચ તે મહારાજને નિમિત્તે તે વસ્તુ ઘેર જઈ તૈયાર કરે કે કગવે

પહેલેથી પૂછીને આહાર લાવનાનો હેતુ એ છે કે જટલા આહારની જરૂર હોય તેથી વનારે ન આવી જાય



ગોચરીએ નીકળતા પહેલા મુનિગજ ઝોળી અંતે પટવાને ખરાબર જેડ  
ની પૃગણી વડે બિદાના પાનોની પ્રતિનેષના કરે છે રોટલી લારવાના ગરમા  
જેના લાકડાના વાસણો 'પાતરા' કહેવાય છે ગોચરીએ જતા સામાન્ય રીતે  
ચરઉતરના ત્રણ પાતરા ગખવામા આવે છે પાતરાઓમા રોટલી ભાત, શાક  
વગેરે ધટ્ટ પદાર્થો લેવામા આવે છે જળી ગોચરીએ જનારા મુનિ લોટા જેવુ  
એક વાસણુ રાખે છે એ 'તરપણી' કહેવાય છે

ત પણીનુ મોટુ ખુલ્લુ રહેતુ હોવાથી એને ઢાંકના માટે તેઓ એક બીજુ  
લાકડાનુ નાનુ વાસણ રાખે છે એને 'ચેતનો' કહેવામા આવે છે ચેતના  
ઉપર લાકડાનુ ઢાંકણ હોય છે ચેતનો ન હોય તો તરપણીને ઢાંકના માટે તેઓ  
'ટોપમી'નો ઉપયોગ કરે છે કટલાક એને 'કાચલી' કહે છે

તરપણી તેમજ ચેતનામા પ્રવાહી પદાર્થો લેવામા આવે છે

એકલુ પાણી લાનવુ હોય ત્યારે તો તરપણીના જેવુ, પણ એનાથી મોટુ  
એવુ એક લાકડાનુ વાસણુ કામમા લેવાય છે એ 'લોટ' કહેવાય છે પાણી

૧ પાતર ૨ તરપણી ૩ ચેતના ૪ ટોપમી ૫ લોટ ૬ ટોપસો

લાવવા માટે લોટને બદલે માટીનો વડો પણ વપરાય છે લોટને તેમજ ઘડાને ઊંચકવો કાવે તે માટે એના ગળામા એક દોગ ખાંધવામા આવે છે પાણી લાવવા માટે કેટલાક સાધુઓ તુબડી પણ વાપરે છે

વન્સાદની મોમમમા ગોચરી માટે જતી વેળા મુનિગજ માયે કામળી ઓઢીને બહાર નીકળે છે જો જટસ્વતુ વગર આનતા લા દાખલ થતા તેઓ 'ધર્મલાલ' એમ બોલે છે અને પછી અપઝેગી અને લગ શકાય તેવી ચીજ મળે તો તેઓ લે છે કોઈ કંઈ ન આવે તો તેઓ નારાજ થતા નથી આવે વખતે ગોચરી ન મળનાથી અનાયામે તપનો લાભ મળ્યો એમ તેઓ માને છે ગોચરી લગ્નને નીકળતા કુરીથી તેઓ 'ધર્મલાલ' એમ કહે છે

જે કોઈ ગર્ભવતી સ્ત્રી સિક્ષા આપવા માટે ઊભી થાય તો તેના હાથે મુનિ સિક્ષા લે નહિ એવી જ રીતે કોઈ સ્ત્રી બાળકને પનગવતી હોય અને તે બાળકને ધાનતુ છોડાવીને સિક્ષા આપના હોય તો મુનિ એના હાથથી પણ સિક્ષા લે નહિ આના તો અનેક નિયમો મુનિને ગોચરી લેતી વખતે પાળવાના હોય છે

ગોચરી લાગ્યા પછી તેઓ શુ શુ લાગ્યા છે તે તેઓ પોતાના સમુદાયમા જે મોટા મહારાજ હોય તેમને બતાવે છે પછી બંન્ના મુનિઓ 'સાં સાંના પાતરા લગ્નને પોતપોતાનુ આસન માડી બેસે છે, અને જેમણે જે મગાવ્યુ હોય તેમને તે પીરસવામા આવે છે

આહાર કરતી વેળા પાણી પીના માટે તથાખરા મુનિઓ પાતરુ વાપરે છે લોટ કે ઘડો વાડો વાળીને તેઓ એમા પાણી લે છે, પણ તેઓ કોઈ પણ વાસણુ એમા બોળતા નથી પાણી પીવા માટે કેટલાક પહોળા મોઢાના ખાલા જેવુ લાકડાનુ વાસણુ વાપરે છે એ વાસણુને 'ટોપગો' કહેવામા આવે છે પાણી પીધા પછી મુનિરાજ એ ટોપસો કપડાથી લૂછી નાખે છે

આહાર કરી રહ્યા પછી મુનિગજ પોતપોતાના પાતરા ધોળને સાફ કરે છે અને એને કપડા વડે લૂછી નાખે છે જે જગ્યા ઉપર આહાર કરવા બેઠા હોય તે જગ્યા પણ તેઓ સાફ કરી નાખે છે, દેમકે તેમને પોતાનુ દરેક કામ પોતાને હાથે જ કરવાનુ વિનિયમ છે

ગોચરીના નિયમો સાધુઓને અને સાધ્વીઓને માટે લગભગ સખ્યા છે



## દિવ્ય ૧૮ મુ ઐગિદિય

જે જીવોને કક્ષ સ્પર્શન ઇન્દ્રિય હોય છે તેઓ 'ઐગિદિય' કહેવાય છે એ જીવોને 'સ્થાનર' પણ કહેવામાં આવે છે ને એ મિનાયના સસારમાં રહેલા બધા જીવોને 'ત્રય' કહેવામાં આવે છે

ઐગિદિય જીવોના પાંચ પ્રકારો પડે છે (૧) પૃથ્વીકાય, (૨) જલકાય, (૩) અગ્નિકાય, (૪) વાયુકાય અને (૫) વનસ્પતિકાય

આપણે શીખી ગયા તેમ જ જીવોનું શરીર પૃથ્વી છે તેઓ 'પૃથ્વીકાય' કહેવાય છે જે જીવોનું શરીર પાણી છે તેઓ 'જલકાય' કહેવાય છે એ જીવોનું બીજું નામ 'અગ્નિકાય' છે જે જીવોનું શરીર અગ્નિ છે તેઓ 'અગ્નિકાય' કહેવાય છે અગ્નિકાયને 'તેજ્ઞકાય' પણ કહેવામાં આવે છે જે જીવોનું શરીર પવન છે તેઓ 'વાયુકાય' કહેવાય છે અને જે જીવોનું શરીર ઝાડ વગેરે છે તેઓ 'વનસ્પતિકાય' કહેવાય છે

આ પાંચે જાતના ઐગિદિયના સૂક્ષ્મ અને બાહ્ય એમ બન્ને ભેદો પડે છે એમાંના સૂક્ષ્મ જીવો એટલા બધા નાના છે કે એ આપણાથી દેખી શકાતા નથી સૂક્ષ્મચ્છેદક યંત્રની મદદથી પણ એ દેખી શકાય નહિ સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયથી માંડીને તે સૂક્ષ્મ વનસ્પતિકાય સુધીના બધા જીવો આખા લોકમાં છે આ દુનિયામાં કોઈ પણ એવું ગ્યાન નથી કે જ્યાં એ જીવો ન હોય

બાહ્ય પૃથ્વીકાયથી માંડીને બાહ્ય વનસ્પતિકાય સુધીના જીવો બધે નથી એ જીવોની તો આપણને ખબર પડે છે, કેમકે તેમના શરીરો આપણે જોઈ શકીએ છીએ ૧૫ માં રિત્તણમાં પૃથ્વીકાયના ધાતુ વગેરે જ ભેદો ગણાવ્યા છે તે બાહ્ય પૃથ્વીકાયના ભેદ છે એ પ્રમાણે વગ્માત્તુ પાણી, ધુમ્મસનું પાણી, બરફ, કરા વગેરે બાહ્ય જલકાયના ભેદો છે એવી રીતે વીજળી, અગ્નિ, તણખા વગેરે બાહ્ય અગ્નિકાયના ભેદો છે જુદી જુદી દિશાઓમાંથી વાતા અને અનુભવાતા પવનો, ઝાઝાવાત, અવાજ કરતો પવન, ધાસ વગેરેને ભ્રમણનો પવન ઇલાદિ બાહ્ય વાયુકાયના ભેદો છે ઝાડ, છોડનો, વેલો, પાન, ફલ, ફૂલ વગેરે બાહ્ય વનસ્પતિકાયના ભેદો છે

જેમ ધર્મણુ, છેલ્લ, ભેલ્લ વગેરે જાતના આધાન લાગનાથી સચિત્ત પૃથ્વીકાય

અચિત્ત બને છે તેમ પાણીને ગરમ કરવાથી અથવા એમાં સાકર વગેરે પદાર્થ  
 નાખવાથી એ પાણી અચિત્ત બને છે આ પ્રમાણે સચિત્ત અન્નિકાય ઉપર  
 પાણી ટેકવાથી એ અચિત્ત બને છે વાયુકાય અને વનસ્પતિકાય પણ હણાતા  
 અચિત્ત બને છે

હનાળાની રજા પડી હતી એથી હવે વત્સલાને પહેલા કરતા વધારે નવરાશ મળતી હતી એ જોઈને એની મા બિંબિલાને વિચાર આવ્યો કે આને ધરતુ કામકાજ શિખવવાની આ સારી તક છે તેણે વત્સલાને કહ્યું કે તુ હવે થોડા વખતમા મોટી થશે અને તારે ધરતુ કામકાજ કરવું પડશે, વારને તુ અસારથી યોડું થોડું શીખતી જાય તો પાછળથી તને અધરું નહિ પડે સૌથી પ્રથમ તો આપણને દરેક કામ જયણાથી કરતા આવડવું જોઈએ

વત્સલા—મા ! જયણા તે શું ?

બિંબિલા—આપણે ગૃહસ્થ છીએ એટલે વારસીદુ વાળતુ, પાણી ભરતુ, ખાડવું દળવું, રસોઈ કરવી વગેરે અનેક કામો આપણને કરવા પડે આના કામોમા સ્થાવર જીવોની હિંમતથી તો આપણે બચી શકીએ નહિ પરંતુ નિરપરાધી ત્રસ જીવોની હિંમતથી તો બચવા માટે આપણે જરૂર કોશીશ કરવી જ જોઈએ એ માટે જે સભાળ ગણવી ધટે તે ‘જયણા’ કહેવાય છે આને આપણે ‘ઉપયોગ પણ કહીએ છીએ આપણે કયા કામમા કેવી રીતે જયણા ગણવી જોઈએ તે હું તને સમજાવું તાલણ વારસીદુ વાળતી વેળા જોઈ જાવુંતુને ઇજા ન થાય એવી રીતે ક્યારે કાઢવો અને તેમ કરવા માટે અને તેટલી સુવાળી સાનનગી વાપરવી આપણે પાણી ભરનામા પણ જયણા ગણવી જોઈએ

વત્સલા—એ કેવી રીતે અને ?

બિંબિલા—સપ્પારો સાચવીને

નતલા—એ કંઈ અને સમજાયું નહિ

બિંબિલા—જેમ માછલીને પાણીની ખાત કાઢીએ તો તે તરકડીને મરી જાય તેમ જુદી જુદી જાતના પાણીને સેજબેજ કરવાથી એ પાણીના જીવો મરી જાય આથી જે ગળણા વડે પાણી ગાળ્યું હોય તે ગળણાને નીચોવતા પહેલા તેમા આવેલા જીવોને પાછા તે જ પાણીમા મૂકી દેવા જોઈએ આમ કરવાથી ‘સપ્પારો સાચવો’ એમ કહેવાય

આ તો પાણીની વાત થઈ હવે રસોઈ કરતી વેળા થી જયણા ગણવી જોઈએ તે હું તને કહું છું સાચે સાચે સ્વચ્છતા વિષે પણ કહેતી જમશ જો, સૌથી પહેલા તો ચૂવો પૂજણી વડે પૂજવો જોઈએ પછી લાકડા ખખેરીને સંગ્રાવવાં

જોઈએ જથી એમાં કોઈ જીવજંતુ હોય તો તે બળી ન જાય નાહીને ચોક્ખાં કપડાં 'પહેરી રસોઈ કરવા બેસવું. રસોઈ કરવામાં તાબું ને ગાળેવું પાણી ધોપરવું. ટેટલાંક લોકો ગોળીમાં પણ પીધેલાં વાસણ બોળે છે અને પછી તેવું જંદુ પાણી રસોઈના કામમાં લે છે આપણે કદી તેમ ન કરવું. બળી રસોઈ કરતાં એર્ડુન્ટુ સાચવવાનું જૂલવું નહિ ટેટલીક સ્ત્રીઓ એકે હાથે જ બરણીમાંથી અટામણ લે છે. બળી કોઈક હાથ તો ધૂએ છે, પરંતુ તે બરાબર લૂછ્યા વિના જ અથાણની બરણીમાંથી અથાણ કાઢે છે, એમ કરવાથી અથાણ બગડી જવાનો ભય રહે છે, કેમકે એમાં પાણીનો પાત્ર રહેવાથી જીવ ઉત્પન્ન થવાનો સંભવ છે. દાળ ને ચોખ્ખાં વીણીને સાફ કરી રાખેલાં હોય તો પણ એ ચોરતી વેળા એક વાંગ તે ફરીથી તપાસી જોવાં બળી બહુ દિવસનો લોટ હોય તો તે પણ, ચાણીને કામમાં લેવો, નહિ તો જીવજંતુવાળા એ લોટની રોટલી વગેરે પેટમાં જતાં આપણી તદુરસ્તી બગડે.

શાક માટે પણ એક બે બાબત ધ્યાનમાં રાખવા જવી છે, એને બરાબર ધોઈ કરીને સમાવું જથી ઇચળ, કચરો વગેરે પેટમાં જવાનો સંભવ ન રહે. બળી જૂલથી શાક સહેલું આપ્યું હોય તો એ સમાવતી વેળા સહેલા ભાગના ઉપર કાપ ન મૂકાઈ જાય તેની કાળજી રાખવી. શુદ્ધ જેવું શાક તૈયાર કરતી વેળા એના ઠણિયા રાખમાં નાખવા, નહિ તો એની ચીકાસથી જીવજંતુ વગેરે એની સાથે ચોંટી જતા તેમને હેરાન થવાનો વારો આવે.

રસોઈ કરી રહ્યા પછી ધી વગેરે પદાર્થોને બરાબર ઢાકીને રાખવા, નહિ તો તેમાં ધરોળીનો ગર કે એવું કંઈ પડે અને જો તે ખાવામાં આવે તો કોઈ વખત જીવ જાય.

## કિરણ ૨૦ સુ. દાનત તેવી ધરકત

એક શહેરમાં એક નગરશેઠ રહેતા હતા તેઓ કુટુંબકળીને અને પૈમે  
ટકે ધણા સુખી હતા તેમના મરણ બાદ પચત જતા તેમના કુટુંબમાંથી તેમની  
પત્ની અને એક નાની પુત્રી સિવાય બધા મરી પડ્યાં ધીરે ધીરે પૈસો પણ  
ઓછો ચતો ગયો નગરશેઠની પત્ની એવે ધરડી થઇ ગઇ હતી. ધરમા કોઝ કમાડ  
લાવે તેમ હતું નહિ એટલે અચ્ચીવુ વેચીને તે ધર ચલાવતી.

ધર મોટું અને નોકર ઝોઝ મળે નહિ એટલે આખા ધરમા બધે વાસીદ  
પણ વાળી શકાતું નહિ એથી જ્યાં ત્યાં જ્યારના અને ભાંગેલા સામાનના  
દ્રવ્ય પડેલા રહેતા તેમા એક સોનાની ભાગેલી થાળી પણ હતી એની વચ્ચે  
એક ફૂલ હતું તે હીમથી જડેલું હતું પરંતુ એ થાળી ઉપર એટલો બધો કચરો  
ખાજ્યો હતો કે એ થાળી સોનાની છે અને ફૂલ હીમનું છે એમ લાગ્યે જ કોને  
ખબર પડે

એક દહાડો એ ડોસીની રોરીમા એક રમકડા વેચનારો આવ્યો 'રમકડાં  
હો, રમકડાં' એમ તે મોટેથી બોલતો હતો એનો અવાજ સાંભળી પેલી ડોસીની  
છોકરી ધરમાથી બહાર આવી રમકડામા એક પિત્તળનો હાથી હતો તે લેવાનું  
તેને મન થયું તેણે પોતાની માને કહ્યું કે બા ! બા ! મને તું આ હાથી  
અપાન એ સાંભળીને ડોસીને ધણુ દુઃખ થયું, પરંતુ ખાજકતુ મન દેમ દુભાવાય  
એવા વિચારથી તેણે પેલા રમકડાવાળાને આજીજી કરી કહ્યું કે ભાઈ ! હું તને  
એકાદ ભાગ્યતુલ્ય વાસણ આપુ એના બલ્લામા તું આ છોકરીને આ હાથી  
આપજે એમ કહીને ડોસી ધરમાથી પેલી ભાગેલી થાળી લઇ આવી રમકડા  
વાળાએ એ હાથમા લીધી તો વચમા તેને હીત જેવું ચળકતું જણાયું તેણે પાસે  
પડેલા ખીવા ઉપર એ થાળી ઘસી જોઈ તો તે સોનાની હોનાની તેને ખાતરી  
થઈ તેને લાગ્યું કે પૈસાદાર બનવાનો આ સરસ લાગ છે આથી તે બોલ્યો કે  
ડોસી ! આ તો લોખંડનું પતરું છે એના તો જે દોઢિયા પણ ઉપજે તેમ નથી  
એમ કહી તેણે એ થાળી ફેંદી દીધી ને પછી તે ચાલતો થયો તેના મનમા  
એમ હતું કે આમ કમાથી છોજરી દઈ કરશે એટલે ડોસી આવી બીજી કોઈ  
થાળી દસે તો તે પણ મને પાછો ખોલાવીને આપશે

એ રમકડાનાળાના ગયા પછી એક બીજે રમકડાવાળો એ ગેરીમા આવ્યો

એની પાસે પણ પિત્તળનો હાથી હતો 'પેલી છોકરીને એ ખરીદવાનું મન થયું તેથી તે દોડતી દોડતી ખોતાની મા પાસે ગઈ અને કહેવા લાગી કે બા ! મને આ હાથી અપાવ' !

આ વખતે ડોસીનું હૃદય ભરાઈ આવ્યું તેની આંખમાં આંસુ આવી ગયાં તેણે ગળગળે અવાજે કહ્યું બેટા ! આપણે હાથી શેનો લઈશું ?

છોકરી—આ થાળીનો

ડોસી—બેટા ! એ થાળીનો હાથી નહિ આવે એને, પેલા રમકડાવાળાએ હમણાં જ એ ઢેવી કેંદ્રી દીધી હતી ?

છોકરી—બા ! આ રમકડાવાળો એનો નથી હું એના ટોપવાને અડકી તો પણ એણે મને કંથુ કહ્યું નહિ અને મને આ સાગે હાથી કાઢી આપ્યો આમ વાતચીત કરતા કરતા ડોસી છોકરી સાથે બહાર આવી પછી તે રમકડાવાળાને વિનવવા લાગી કે ભાઈ ! મારી પાસે ફૂટી બદામ પણ નથી, ફક્ત આ એક ભાંગેલી થાળી છે એ, તું એ લઈ ને આ છોકરીને તારી બેન સમજી હાથી આપીશ તો ઈશ્વર તારું ભલું કરશે

રમકડાવાળાએ એ થાળી હાથમાં લીધી તો તેને ઝટ માલમ પડ્યું કે એ સોનાની હતી અને તેમાં હીરાનું ફૂલ હતું તેણે એ વાત ડોસીને કહી ડોસી તો એ સાંભળીને સડક જ થઈ ગઈ તે રમકડાવાળાને કહેવા લાગી કે ભાઈ ! તારો હાથ અડકનાથી લોહું મટીને સોનું થઈ ગયું હશે હમણાં જ એક રમકડાવાળો આવી ગયો તેણે તો મને સાફ કહ્યું કે આમાં કશો માલ નથી

આ સાંભળીને રમકડાવાળાએ જવાબ આપ્યો કે માજી ! મારે હાથે કંઈ ચમત્કાર થયો નથી આ થાળી તો ખરેખર પહેલેથી જ સોનાની હતી એમ કહી તેણે રમકડાંનો આખો ટોપલો ડોસીને સ્વાધીન કર્યો પછી તે એની રજા લઈને થાળી વેચના મઠિ બજારમાં ગયો એ થાળીના ૧૦,૦૦૦ રૂપિયા ઉપજ્યા એ લઈને તે ડોસી પાસે આવ્યો પછી તેણે બધા રૂપિયા ડોસીને ગણી આપી તેમાંથી હાથીની કિંમત જટલા પૈસા ખોતાને આપવા કહ્યું

એ ઉપરથી ડોસી ખોલી કે ભાઈ ! તું ક્યા ગઈ છે ? તારા માળાપ શું કરે છે ?

રમકડાવાળો—ઉપર આલ અને નીચે ધરતી એવી મારી દશા છે મારાં માળાપ મરી ગયેલા છે મારે રહેવાને ધર નથી

હોસી—ત્યારે તું મારે ત્યાં રહીશ ? હું તને મારા દીકરા તરીકે રાખીશ.  
તું ત્યાં છોકરીને તારી બેન ગણશે

રમકડાનાળાએ પહેલા તો ના પાડી, પરંતુ હોસીએ તેને બહુ સ્ત્રમભવ્યો  
ત્યારે તે હોસીને ત્યાં રહ્યો. ધીરે ધીરે તેણે પેલા ૧૦,૦૦૦ રૂપિયા વડે વેપાર  
કરવા માંડ્યો અને વખત જતાં તે યલુ કમાયો અને સુખી બયો.

---

## કિરણ ૨૧ મું. સંસારી જીવો

જીવોના મુખ્ય બે પ્રકાર-પડે છે, (૧) મુક્ત અને (૨) સસારી જે જીવો મોક્ષે ગયા છે તેઓ 'મુક્ત' કહેવાય છે, અને જે જીવોને મુક્તિ મળી નથી તેઓ 'સસારી' કહેવાય છે. આપણે સસારી છીએ.

બધા સસારી જીવોને પાંચ ઇન્દ્રિયો હોતી નથી કેટલાકને એક, કેટલાકને બે, કેટલાકને ત્રણ, કેટલાકને ચાર અને આપણા જેવા મનુષ્યોને, પાંચ ઇન્દ્રિયો હોય છે સ્વર્ગમાં વસતા દેવોને તેમજ નરકમાં રહેતા નારકોને પણ આપણી પેઠે પાંચ ઇન્દ્રિયો હોય છે વળી ગાય, હેંસ વગેરે પશુઓ, પખીઓ, માછલાઓ ઇત્યાદિને પણ પાંચ ઇન્દ્રિયો હોય છે પાંચ ઇન્દ્રિયોનાળા જીવો 'પચિંદિય' કહેવાય છે

કયા જીવોને કેટલી ઇન્દ્રિયો હોય છે તે દૃષ્ટિએ વિચાર કરતા સસારી જીવોના પાંચ પ્રકારો પડે છે (૧) એગિંદિય, (૨) બેઇંદિય, (૩) તેઇંદિય, (૪) ચઉરિંદિય અને (૫) પચિંદિય

મનુષ્ય, દેવ અને નારક મિત્રાચના બધા સસારી જીવો 'તિર્યંચ' કહેવાય છે એ તિર્યંચોના ઇન્દ્રિયોની સંખ્યા પ્રમાણે એગિંદિયથી માડીને પચિંદિય એમ પાંચ પ્રકારો પડે છે આમાના પહેલા ચાર પ્રકારનું થોડુંક સ્વરૂપ આપણે એગિંદિય, બેઇંદિય, તેઇંદિય અને ચઉરિંદિય એ મથાળાવાળા કિરણોમાં વિચારી ગયા છીએ અહીં આપણે એ સંબંધમાં એટલું ઉમેરીશું કે બેઇંદિય, તેઇંદિય અને ચઉરિંદિય જીવોને 'વિગિંદિય' કહેવામાં આવે છે

પચિંદિય તિર્યંચના ભેદો વિષે અહીં થોડોક વિચાર કરીશું તો જાણીએ કે એના (૧) જળચર, (૨) સ્થળચર અને (૩) ખેચ એમ ત્રણ ભેદો પડે છે, જળમાં રહેનારા જીવો 'જળચર', જમીન ઉપર ચાલનારા જીવો 'સ્થળચર' અને આકાશમાં ઉડનારા જીવો 'ખેચ' કહેવાય છે માછલાં, કાચબા, મગર વગેરે જીવો 'જળચર' છે ગાય, હેંસ વગેરે ચોપગા જનાવર, નીળીયા, છકુદર, સરડા, હંદર વગેરે જીવો વડે ચાલનારા જીવો તેમજ સાપ, અંગૂઠે વગેરે પેટ ચાલનારા જીવો 'સ્થળચર' છે હસ, ચકોર, ચક્રવાક, સારસ વગેરે પખીઓ 'ખેચર' છે



## કિશનુ ૨૨ મુ કપૂતર ને બાળ

પુઠરીકિણી નગરીમા મેઘરથ નામે રાજ રાજ્ય કરતા હતા. એક દરોડો તેઓ એક ઠેકાણે બેઠા હતા એવામા એક કપૂતર ઉડતુ ઉડતુ આવીને તેમના ખોળામા બેઠુ તે થરથર ફુગતુ હતુ તેનુ મુખ સફેદ પૂણી જેવુ ફિક્કુ પડી ગયું હતુ, અને તેની આંખ દયા માટે તરનરી રહેલી જણાતી હતી એ ઉપરથી રાજને લાગ્યું કે આ કપૂતર મને મૂગી ભાષામાં કહે છે કે હે મહારાજ ! મને ખચાવો, હુ આપને શરણે આવ્યું છુ આમ સમજતા રાજએ એના ઉપર દાંધ ફેરવ્યો અને કહ્યુ કે ટવે તારે ખીવાનુ કઈ કારણ નથી હુ તારુ રક્ષણ કરીશ

રાજ કપૂતરને આ પ્રમાણે દિલાસો આપી રહ્યો હતો એટલામા તો પાખ ફકરાવતો એક બાજ સા આવ્યો તે કોઈ શિકારની શોધમા હોય એમ તેની આખ ઉપરથી જણાતું હતુ મનુષ્યની ભાષામા તેણે રાજને કહ્યુ કે હે નગેવ ! હુ ભૂખ્યો છુ અને આ કપૂતર મારુ લક્ષ્ય છે, વાસ્તે મને એ ખાવા આપો

રાજ—હુ કશિય છુ એટલે શરણે આવેલાને આપી શકુ નહિ વળી તારે પારકાના પ્રાણ લઇને જીવતુ ઠીક ન કહેવાય કોજ તને મારી નાખે તો તને જેવુ દુખ થાય તેવુ દુખ આ કપૂતરને પણ થાય જ, તો પછી તારાથી એને કેમ મરાય ? વળી માની લગએ કે એ ખાવાથી તને ઘડીબર તૃપ્તિ થશે, પરતુ એ બિચારાનો જીવ જરો વધારામા પચિંદિય જીવનો વવ કરવાથી તારે નરકે જતુ પડશે, અને ત્યાં તારુણ વેદનાઓ સંતન કરવી પડશે, વાસ્તે તુ આને ખાનાની વાત છોડી દે

બાજ—હુ એ જ સમજતો નથી મારો જીવ ભૂખથી તરફડિયા માર છે મને આ કપૂતર ખાવા આપો અને મારા પ્રાણ ખચાવો

રાજ—હુ તને ખાનાનુ આપવાની ક્યા ના કહ્યુ છુ ? આ કપૂતરને ખાનાની વાત તુ પડતી મૂક

બાજ—મારે તો માસ જ જોગ્યે

રાજ—હુ આ કપૂતરને તો નહિ જ મારના દઉ, તારે જોઈએ તો મારુ માસ આપુ

બાજ—વાહુ, હુ એ વાત મનુરે રાખુ છુ ચાલો, જલદી કરો મને આ કપૂતરના જેટલુ માંસ તમારા શરીરમાથી કાઢી આપો મને કંકડીને ભૂખ લાગી છે

રાજાએ ઝટ ત્રાજલુ મગાવ્યું અને તેના એક પદલામાં કપ્પૂતરને મૂક્યું અને બીજા પદલામાં પોતાના શરીરમાથી માસ કાપીને મૂક્યું, પરંતુ કપ્પૂતરવાળું પદલું નીચું રહ્યું આથી તેમણે બીજું, વધારે માંસ કાપીને બીજા પદલામાં મૂક્યું તો પણ કપ્પૂતરવાળું પદલું તો નીચું જ રહ્યું તેમણે વધારે ને વધારે માંસ કાપીને મૂકવા માંડ્યું, પરંતુ કેમ કે કપ્પૂતરવાળું પદલું ઊંચું આવ્યું જ નહિ, ઉલટું એ તો નીચું જ જવા લાગ્યું.

આ પ્રમાણે કપ્પૂતરને વજનમા વધતું જતું જોઈને મેઘવ્ય રાજા જાતે બીજા પદલામાં બેસી ગયા એ જોઈને બધે હાહાકાર થઈ ગયો સામતો, પ્રધાનો અને લોકો રાજાને કહેવા લાગ્યા કે આ એક પક્ષીની ખાતર શા સારું આપ આપના દેહનો ભોગ આપો છો? વળી આ કપ્પૂતર પણ પક્ષી જાણતું નથી, પરંતુ કોઈ દાનવ લાગે છે, નહિ તો એનું વજન આટલું બધું હોય જ નહિ.

આ તરફ રાજા જવાબ આપે તે પહેલા તો કપ્પૂતર અને બાજ એ બે પક્ષીઓ અદૃશ્ય થઈ ગયા અને તેમની જગ્યાએ ત્યાં એક તેજસ્વી દેવ પ્રગટ થયો એ દેવે રાજાને કહ્યું કે ઈશાન દેવલોકના ઇન્દ્રે જે તમારી તાગીફ કરી તે મને વધારે પડતી લાગી, તેથી મેં તમારી પરીક્ષા કરવા માટે કપ્પૂતર અને બાજને ઊભા કર્યા હતાં રાજાજી! તમે મારી પરીક્ષામા સફળ થયા છો એથી હું તમને ધન્યવાદ આપું છું. મારો આ અપરાધ માફ કરો એમ કહીને તે દેવે રાજાનું શરીર જેવું હતું તેવું બનાવી દીધું અને પછી તે પોતાને સ્થાનફર આપ્યો ગયો.

મેઘગજ રાજાએ અતમાં દીક્ષા લીધી, અને વીસ સ્થાનકની આરાધના કરી તેમણે તીર્થકર—નામકર્મની નિકાચના કરી આયુષ્ય પૂરું થતા કાળ કળીને તેઓ સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાનમા ઉત્પન્ન થયા ત્યાંથી રૂચવીને તેઓ આપણા સોળમા તીર્થકર જ્ઞાતિનાથ થયા છે.

## કિરણ ૨૩ મું. પર્યુષણ પર્વ

શિશુક—જુઓ છોકરાઓ ! કાવથી આપણુ પર્યુષણ પર્વ બેસે છે એટલે તમને આઠ દિવસની રજા પડશે એ દિવસોમાં થુ કરણ જોઈએ તે હું તમને સમજાવુ છું

આપણો એક તહેવાર સારુ સારું ખાવા માટે કે મોજ કરવા માટે નથી ઇન્દ્રિયો અને મનને ગમે તેમ વર્તવા દેવા તે ઠીક ન કહેવાય, કેમકે એમ કરવાથી તો આપણુ અહિન થાય આથી ઇન્દ્રિય અને મન પામે યોગ્ય કામ લેતા આવડે તેમ તેને ડેળનવાની જરૂર છે એવી તાલિમ મેળવવા માટે આપણા બધા તહેવારોમા પર્યુષણ પર્વ શ્રેષ્ઠ છે એ પર્વ વોધ તીર્થંકરના કલ્યાણકનો દિવસ નથી કે કોઈ મટાનુભાવના જીવનનો ખાસ પ્રસંગ નથી એ તો જીવનને ઉન્નયન બનાવનારુ આઠ દિવસનુ પર્વ છે એથી એના બધા દિવસો ધાર્મિક ક્રિયામાં ગાળવા જોઈએ ધણાખગ લોકો આનતી કાને ઉપવાસ કરશે આ ઉપવાસ કેટલાક આજથી ત્રીજા દિવસે અને કેટલાક ચોથા દિવસે તેમજ આ પર્વના છેલ્લા દિવસોમાં પણ ઉપવાસો કરશે કેટલાક આ આઠે દિવસોમાં છૂટા છૂટા ચાર ઉપવાસ કરશે આઠમે દિવસે તો લગભગ સૌ કોઈ ઉપવાસ કરશે બાળક અને માદા સિવાય એ દિવસે છૂટે મોટે કોઈક જ ખાયે

કેટલાક લોકો આઠે દિવસ ઉપવાસ કરશે આઠ દિવસ સુધી લાગભાગટ ઉપવાસ કરવા તે 'અઢાઈ' કહેવાય છે કોઈક પુણ્યભાગ્યોએ તો ક્યારના ઉપવાસ શરુ કરી દીધા હશે પદર દિવસના ઉપવાસ કરનાર શ્રાવણ વદ પાંચ મંથી અને મહિનાના ઉપવાસ કરનાર શ્રાવણ શુદ્ધ પાંચમથી ઉપવાસની શરુઆત કરે છે આથી આ બે દિવસોને અનુક્રમે 'પદ્મીવર' ને 'માસધર' કહેવામા આવે છે પદર દિવસના ઉપવાસને 'પાસખમણ' ને મહિનાના ઉપવાસને 'માસખમણ' કહેવામા આવે છે

મદિરે દર્શન કરવા જવુ, ધાર્મિક વ્યાખ્યાનો સામળવા, પ્રતિક્રમણ કરવુ વગેરે રૂપ કાર્યોમા વખત પસાર કરવામા તમે આ રજાનો ઉપયોગ કરજો પર્યુષણમા કયે દિવસે ખાસ કરીને કયુ કામ થવુ જોઈએ એ યાદ આવે એવા આ પર્વના કેટલાક દિવસના નામ છે જેમકે આવતી કાલ એ પર્યુષણની અઢાઈનો પહેલો દિવસ હો, એને આપણે 'અઢાઈધર' કહીએ છીએ એ દિવસે તેમજ

એના પછીના બે દિવસોમાં પણ અઢાડનું વ્યાખ્યાન વચારો 'કટલાક ચૌદસ ને અંભાસ એમ બંને દિવસ ઉપવાસ કરશે બે ઉપવાસને છટ્ટ તેમજ 'બેલા' પણ કહેવામાં આવે છે, એથી ચૌદમને 'બેવાધર' કહેવામાં આવે છે

આજથી ચોથે દિવસે આપણા મુનિવરો કલ્પસત્ર નામનો પવિત્ર અર્થ વાચવાની શરૂઆત કરશે એથી એ દિવસ 'કલ્પસત્ર' કહેવાય છે પર્યુપણુ પર્વ મોટે ભાગે શ્રાવણ વદ પાન્સથી શરૂ થતું હોય કલ્પધર શ્રાવણ વદ અમાસે આવે છે

ભાદરવા સુદ એકમે પ્રભુ મહાવીરસ્વામીના જન્મનું વર્ણન વાચવામાં આવે છે એથી એ દિવસ 'મહાવીરજન્મનો વાચન-દિવસ' એ નામથી ઓળખાવાય છે ભાદરવા સુદ બીજાના દિવસથી અદ્વત્ત કગય છે તમે બીજી કિરણાવલીમાં શીખી ગયા છો તેમ અદ્વત્તને 'તેવા' પણ કહેવામાં આવે છે તેવાની શરૂઆત એ દિવસે થતી હોવાથી એ દિવસ 'તેલાન' કહેવાય છે એ દિવસે મહાવીરસ્વામીના દીક્ષા, કેવલજ્ઞાન અને નિર્વાણને લગતા ત્રણ કલ્યાણકોની હકીકત વચાય છે ભાદરવા સુદ ત્રીજે પાર્શ્વનાથ, નેમિનાથ એ કમથી છેક ઋષભદેવ સુધીના તીર્થંકરોના જીવનચરિત્રો તેમજ સ્થવિરાવલી વચાય છે સ્થવિરાવલીમાં મહાવીરસ્વામીની પાંચે વચેવા ૧૧ ગણધરો, જમ્બૂનામી વગેરે મહાપુરુષોને લગતી હકીકત આવે છે

ભાદરવા સુદ ચોથે એ પર્યુપણુનો છેલ્લો દિવસ છે એ દિવસે મવાગ્ના પહોરમાં લોકો ખારસાસૂત્ર સાંભળવા જશે 'ખારસાસૂત્ર' એ કલ્પસૂત્રનું બીજું નામ છે કલ્પસૂત્રનું પ્રમાણ લગભગ ૧૨૦૦ શ્લોક જેટલું હોવાથી એનું આ નામ પડ્યું છે અમાસથી માંડીને ત્રીજ સુધીમાં કલ્પસૂત્રના જિનચરિત્ર, અથિગવલી અને સામાચારી એવા ત્રણ ભાગો પૈકી પહેલા બે ભાગ વચારો એ કોડકના સાંભળવામાં ન આવ્યા હોય તો તેને સાંભળવા મળે તેવા શુભ દેતુથી ચોથને દિવસે કલ્પસૂત્ર પહેલેથી વચારશે, એથી મોટા ભાગને જિનચરિત્ર અને સ્થવિરાવલી બે વાર સાંભળના મળશે સામાચારી તો સૌ કોઈને એક જ વાર સાંભળવા મળશે એમાં આપણા મુનિવરોના આચારને લગતું વર્ણન આવે છે

ચોથને દિવસે સાજના વાર્ષિક પ્રતિક્રમણ કરવામાં આવતો એ વખતે તમે ખૂબ શાંતિથી પ્રતિક્રમણ કરજો અને એમ કહીને એ મહાદિવસને સાગી રીતે ઉજવજો

પર્યુપણુનો છેલ્લો દિવસ સાગી ગીતે ઉજનાય તે માટે ઝોની પહેવાના સાત દિવસોમા જેમ બને તેમ સારા કાર્યો કરાય તેવી આપણે પ્રેરક જાણે કોશીશ કરવી ઘટે જેલ્લો દિવસ 'સાવત્સરિક' કહેવાય છે આખા વરસમા કોઈતું પણ દિલ દુભવ્યું હોય તો તેની માફી માગી શુદ્ધ થવા માટે એ પવિત્ર દિવસનો ઉપયોગ કરાય છે વિદ્યાર્થીઓ ! આ ઉપરથી તમને સમજાયું હશે કે પર્યુપણુ પર્વ એ જઈ એશઆગમના દિવસો નથી, પરંતુ વ્રતનિયમ કરીને જીવનને સફળ કરના માટેના ઉત્તમ દિવસો છે

---

## કિરણ ૨૪ મુ. વિહાર

‘વિહાર’ શબ્દના જૈન મંદિર, બૌદ્ધ ભિક્ષુઓનો મઠ, રમત વગેરે ઘણા અર્થો થાય છે એ પૈકી અહીં વિહારનો અર્થ આપણા જૈન સાધુઓ અને સાધ્વીઓનું એક ગામથી બીજા ગામ પગે ચાલીને જવું એવો સમજવાનો છે પ્રાચીન સમયમાં આજની પેઠે આગગાડી કે હવાઈ વિમાન હતાં નહિ, પરંતુ બળદ, ઊંટ, સાંઢણી વગેરે સવારીના પ્રુષ્કળ સાધનો હતા આથી એક સ્થળેથી બીજા સ્થળે જવું હોય તો લોકો વાહનનો ઉપયોગ કરતા આપણા જૈન મુનિવરો, બૌદ્ધ ભિક્ષુઓ અને સન્યાસીઓ તો એવે વખતે પણ વાહનનો ઉપયોગ ન કરતા પગે ચાલીને જ એક સ્થળેથી બીજા સ્થળે જતા હાલમાં મોટર, આગગાડી, હવાઈ વિમાન વગેરે વાહનોની સગવડતા હોવા છતાં આપણા મુનિવરો આજે પણ પગે જ વિહાર કરે છે આના વિહારને આપણે ‘પાદવિહાર’ કહીએ છીએ.

વિહાર કરતા રસ્તામાં નદી કે નાળુ આવે તો તેમાં ધૂટણ કરતા નીચે પાણી હોય તો તેમાં થઇને ચાલતી વેળા મુનિરાજ પાણી ડહોળાઈ ન જાય તે માટે એક પગ પાણીમાં ને એક પગ પાણીની બહાર રાખીને એટલે કે આગળ કરવાનો પગ પાણીમાં ન રહે તેવી રીતે ચાલે નદીમાં ધૂટણ કરતા વધારે પાણી હોય તો તેમાં થઇને ચાલીને તેઓ જઈ ન શકે, પણ જો એ નદીનો સામો કાંઠો દેખાતો હોય તો હોડીમાં બેસીને તેઓ જઈ શકે, તેમ ન કરવું હોય તો તેમણે રસ્તો બદલવો જોઈએ નાળા, ઝરણા કે નદીમાં ચાલીને અને બહુ પાણીવાળી નદી હોય તો હોડીમાં બેસીને વિહાર કરનાર સામો કાંઠો આવતા કાંઠા ઉપર ઊભા રહી, પાણીમાં થઇને રસ્તો કાપતી વેળા જ અવિધિ થયેલ હોય તેના પ્રાયશ્ચિત્ત તરીકે કાઉસગ કરે છે.

સાધુઓ વિહારમાં હોય એવામાં એમનામાંથી કોઈ અચાનક માદા પડી જાય તો દાડા અને કામળી વડે હોળી બનાવી તેમાં માદા સાંધુને બેમાડી ખસા ઉપર દાડાનો એકેક છેડો ગળી બીજા સાધુઓ એ સાંધુને ઉપાડીને ચાલે.

પાદવિહારથી ઘણા લાભ થાય છે એક તો શરીર સારું રહે છે બીજું ગામે-ગામના લોકની સ્થિતિથી વાંકફાર થવાય છે ત્રીજું કયા ગામમાં કેવી જાતની ધાર્મિક અનુકૂળતા છે તેનો જાણે છે ચોથું કોઈ ઠેકાણે કોઈ અમૂલ્ય

શિલાનેખ, પ્રાચીન પુસ્તક વગેરે અપ્રસિદ્ધ પડી રહેલ હોય તો તે જોવા બાણવાની તક મળે છે. પાચમુ પ્રશ્નએ આપેલા ઉપદેશનો બધે ફેલાવો થઈ શકે છે, કેમકે ગામેગામ પ્રયાગકાર્ય કરવા માટે પગપાળી મુઝાફરી જેવું જોઈ સાધન નથી. આના અનેક લાભો પાદવિહારથી થતા હોવાથી આપણા શાસ્ત્રમાં મુનિ-ધર્મ તરીકે પાદવિહારનો નિર્દેશ કરાયેલો છે. ધીરે વીર પગ ઉપાડી ને, નીચું જોઇને આગળ ચાર હાથ જટલી જમીન દેખાય તેમ મુનિ ચાલે તેઓ કદી પગે જોડા કે પાનડી પહેરી શકે નહિ. વળી તેઓ માથે પાપડી પણ પહેરી શકે નહિ. તેમજ સર વિનાળામાં કે ચોમાસામાં પણ ઓઢનાને છત્રી નાખી શકે નહિ. આથી તેમનો પા વિહાર સન્યાસી વગેરેના પાદવિહાર કરતા વનારે કઠણ છે.

રસ્તો બરાબર દેખાય એટલું અજવાળું થતા મુનિ માથે જામળી ઓઢી સવારના વિહાર શરૂ કરી શકે. બપોર થતા કોઈ ગામકુ આને લા તેઓ સ્થિરતા કરે અને પછી પાગ નમનો પટોર થતા ચાનવા માટે સૂર્યાસ્ત થયા પછી તેઓ આગળ નિહાર કરી શકે નહિ. રાત્રે તેઓ ઉપાડી જગ્યામાં, રહી શકે નહિ; એટલે જો કોઈ મકાનમાં ઉતારો ન મળી શકે તો તેઓ ઝાડની નીચે રહે અને ઝાડ ન મળે, તો ચા ખૂણે ચા દાંડા ઠેલા કરી ને ઉપર કામળી રાખી કામચલાઉ તથા તૈયાર કરી તેમાં તેઓ રાતનાસો કરે. ॥

જે મજાનમાં સાધુઓ ચોમાસા માટે ઉતયા હોય તે મકાનના માલિક અથવા બીજા કોઈ પાસેથી સુવા માટે મેળવેલી પાટ, કાપ કાટવા માટે કે બીજા કોઈ વારણ માટે લીધેલી કથરોટ તેમજ બીજા એવી કોઈ ચીજ જો તેમણે વાપરના માટે લીધી હોય તો તેઓ નિહાર કરવા પૂર્વે તેને એ બધી વપરાશની ચીજો પાછી સોંપી દે છે.

મુનિ પાંચે વાચવા માટે પુસ્તક કે હાથની લખેલી પોથી હોય તો તેઓ તેને કપડામાં બાંધી લે છે. કેટલાક લીટી દોરવા માટે, પાના વાચતી વેળા પરસેવાથી તે બગડે નહિ એ માટે આગળની મૂકના સારુ કે જ્યાંથી વાંચવું બાંધી છે તેની નિશાની તરીકે 'કાખી' વાપરે છે. વળી કેટલાક હાથની લખેલી પોથી સચવાઈ રહે તે માટે વાસની સળીઓને ગૂથીને સાડી જેવી બનાવેલી 'કવગી' પણ રાખે છે. આ પ્રમાણેના જ્ઞાનના જે જે સાવનો જમની પાંચે હોય તે બધાન તેઓ કપડામાં બાંધી લે છે. પછી નૌ કોઈ પોતપોતાના પાતરા એકેક ઝોળીમાં ભરી દે છે. કેટલાક પોથીનું પોટલું ઝોળીમાં મૂકી દે છે તો

ઢટલાક એ જુદુ રાખે છે સાર પછી પોતાની પાસે ચોક્કસદો, પાંગરણી, કપડુ વગેરે જ વવાગના હોય તેનો વીંટો વાળે છે

જમ ઢટલાક ગૃહસ્થો ધોતિયુ, ખેસ અને માયે પાધડી પહેરીને બહાર નીકળે છે તેમ સામાન્ય રીતે ઉપાશ્રયમા તો એક ચોક્કસદો પહેરી રાખનારા અને પાંગરણી ચોઢી રાખનારા મુનિ બહાર નીકળતી વેળા એક કપડુ ઓઢે છે વિહાર વખતે તેઓ એ કપડા ઉપર પોતાનુ આમન તેમજ સ્થાનિયુ ધડી કરીને ઢાખા ખલા ઉપર નાખે છે સાર પછી તેઓ કમ્મરે વીંટો બાધે છે સાયે સાથે ઓઢો પાણુ બાધે છે પછી તેઓ કપડાના નાગલા વડે એક બાજુ પાતરાંની ઝોળી, તરપણી અને ચેતનો અને બીજી બાજુ પોથીનુ પોટલુ અને સ્વાપનાચાર્ય હોય તો તે બાધી લે છે, અને એ ઝોળી વગેરે ઢાખા ખલા ઉપર લટકાવે છે તેમા તેઓ પોથીવાળો લાગ આગળ રાખે છે પછી ઢાખા લાથમા દાડો ને જમણા લાથમા મુહપત્તિ રાખી ને માથે કામળી ઓઢી મકાનમાથી બહાર નીકળતાં છેલ્લો દરવાજો આવતા તેઓ ત્રણ વાર આવમ્મસઈ બોલે છે, અને એ મકાનના માલિકને મકાન લાગાની આગળ આવે છે

વિહાર કરતી વેળા શરૂઆતમા સૌથી આગળ મોટા મહારાજ આવે છે અને એમની પાછળ બીજા સાધુઓ અને શ્રાવક તથા શ્રાવિકાઓ ચાલે છે મુનિઓનો વિહાર વખતનો દેખાવ જોવા જવો હોય છે એમની પોતાની બધી ચીજ એમને ભોતે જ લાચરી લીધેલી હોય છે, ઢમકે એવુ કામ તેઓ કોઈ ગૃહસ્થને કે નોકરને લાગાવી, શેક નહિ





## દ્વિતીય ૨૫ મુ. શ્રીકૃષ્ણની કસોટી

એક દણડો સૌધર્મ ધન્દ્ર ગુણી જનોની તારીફ કરતા હતા તે પ્રસંગે તેમણે શ્રીકૃષ્ણ વાસુદેવના બે ગુણોના ખૂબ 'વખાણુ કર્યા' તે સાક્ષીને એક દેવને તેમની પરીક્ષા કરવાનું મન થતા તે મનુષ્ય લોકમાં આવ્યો

આ સમયે કૃષ્ણ વાસુદેવ ખાનીમમાં તીર્થંકર શ્રીનેમિનાથને વન કરવા મઠે અન્ય મહિત ગિરિનાર ગિરિ તરફ જવા નીકળ્યા હતા આથી તેઓ જે રસ્તે થઈને જતા હતા તે રસ્તામાં પેલા દેવે એક અતિશય કાળો કૂતરો ખનાવીને મૂક્યો એ કૂતરો બહુ કોટી ગયેનો હતો એના શરીરમાંથી ખૂબ દુર્ગંધ નીકળતી હતી, એનું મોઢું ઉઘાડુ હતું, અને એ મગ્વાની અણી ઉપર હતો આગળ ચાલતું પાચદળ કૂતરા પાસે આવી પહોંચતા વસે વડે નાક ઢાંગીને જલદી જલદી સાચી ખસાર થવા લાગ્યું

પાચદળને આ પ્રમાણે જતું જોઈને કૃષ્ણે એક જણને પૂછ્યું કે સૈનિકો આમ કેમ કરે છે? સારે તેણે કહ્યું કે અહીં એક મદેવો કૂતરો પડેલો છે એના શરીરમાંથી માથું ફાટી નીકળે તેવી દુર્ગંધ આવે છે, વાસ્તે બધા નાક કપકપ રાખીને જાય છે

આવી હકીકત જાણવા છતાં કૃષ્ણે રસ્તો બદલ્યો નહિ, પરંતુ એ રસ્તે થઈને તેઓ આગળ ચાલ્યા કૂતરા પાસે આવી પહોંચતા તેમણે તેની તારીફ કરી કે મરજતનો પાત્રમાં જેમ મોતીની ત્રેણિ શોભે તેમ આ કાળા કૂતરાના મુખમાં રહેલા સંદેહ દાંતોની દાર શોભી રહી છે

આ સાક્ષીને પેનો દેવ તો સડક જ થઈ ગયો તેને હવે ખાતરી થઈ કે કૃષ્ણ ખરાબ ચીજમાંથી પણ ગુણ જ અટકાવે કરે છે એમ જ ધન્દ્રે કહ્યું હતું તે સાચી વાત છે હવે ધન્દ્રે જે તેમના બીજા ગુણના વખાણુ કર્યા હતા તેનું પારખું કરી જોવા તે તૈયાર થયો

કૃષ્ણ વાસુદેવ નેમિનાથને દ્વારશાવર્ત વદન કરીને પાછા દ્વારકામાં આવ્યા સારે એ દેવ ખરાબ દેખતા વાસુદેવની અશ્વશાળામાંથી એક ઉત્તમ ઘોડો ઊઠાવી આવતો થયો એ ઘોડાને પાછો મેળવવા મઠે ધણા પરાક્રમી પુરુષોએ મહેનત કરી, પણ પેના દેવની આગળ તેમનું કંઈ ચાલ્યું નહિ લશ્કરે મોકલ્યું તો તે પણ દારી ગયું આથી છેવટે કૃષ્ણે એ દેવ પાસે આવ્યા, અને કહેવા લાગ્યા

કે મારો ઘોડો પાછો આપો એ દેવે જવાબ આપ્યો કે આપ મને યુદ્ધમાં જીતો તો હું એ આપને પાછો આપુ એ ઉપરથી કૃષ્ણે અનેક જાતના યુદ્ધના નામો સૂચવ્યા, પરંતુ દેવે તેમથી એકની હા ન પાડી સાગે કૃષ્ણે તેને પૂછ્યું કે તમને કંઈ જાતનું યુદ્ધ પસંદ છે ? દેવે એક જાતના નીચ યુદ્ધનું નામ દીધું એ સાક્ષાત્તા વેંત જ કૃષ્ણે કાને હાથ દઈ દીધા અને કહ્યું કે હે ભાજી ! હું આવી નીચ યુદ્ધ કદી કરી શકું તેમ નથી, વાસ્તે ભલે તમારે આ ઘોડો લઈ જવો હોય તો લઈ જાઓ, કિન્તુ હું તમારા કહેવા સુજાનું યુદ્ધ કદાપિ કરીશ નહિ !

એ સાક્ષાત્તાને દેવ ગજ થયો તેણે કહ્યું કે ઇન્દ્ર મહાગજે આપના બે ગુણો વખાણ્યા હતા એક તો આપ ગુણગ્રાહી છો અને બીજો આપ કદાપિ નીચ યુદ્ધ કરતા નથી એમના બોલવા ઉપર મને વિશ્વાસ ન બેઠો તેથી મેં થોડાક દિવસ ઉપર અહીં આવી પેલો દૂતરો વિકુર્વી આપની પરીક્ષા કરી હતી વળી આપના બીજા ગુણની પરીક્ષા કરવા માટે જ હું આ ઘોડો લઈ જતો હતો હવે હી, આ આપનો ઘોડો પોતાની તારીક થતી હતી તેથી કૃષ્ણે મોહુ નીચુ રાખ્યું દેવે જતા જતા તેમને કહ્યું કે આપને મારી એક વિશ્વસિ છે કે આપ મારી પાસે કંઈ પણ માગો, કેમકે દેવનું દર્શન નિષ્કળ ન હોય !

કૃષ્ણ—હાલમાં મારી રાજધાની દ્વારકામાં મરકીનો ઉપદ્રવ ચાલે છે તો તે મટે તેવો ઉપાય બતાવો

એ ઉપરથી પેલા દેવે તેમને એક ગોશીર્વચનની બનાવેલી ભેરી આપી અને કહ્યું કે આ ભેરીને છ છ મહિને વગડાવજો એનો અવાજ બાર યોજન સુધી સંભળાશે જે કોઈ એનો અવાજ સાંભળશે તેનો રોગ મટી જશે, અને વળી મોટે ભાગે છ મહિના સુધી તેને કશો રોગ થશે નહિ આમ કહીને દેવ પોતાને સ્થાને ગયો

કેટલોક કાળ વીસ્યા બાદ કોઈ એક મહારોગી ધનિક, ભેરીનો અવાજ સંભળાય અને પોતાનો રોગ મટે એવા ઇરાદાથી દ્વારકામાં આવ્યો, પરંતુ તે આવ્યો તે પહેલા ભેરી વાગી ગઈ હતી એટલે દેવે તેને છ મહિના સુધી રાહ બેવી પડે તેમ હતું એટલા વખતમાં તો મારા રામ રમી જશે એમ તેને લાગ્યું આથી તે ચિંતાતુર બની વારે તેને વિચાર સૂઝ્યો કે જ્યારે ભેરીનો શબ્દ સાંભળવાથી રોગ મ- એનો એકાદ ટુકડો પાણીમાં ધસીને પીવાથી

પણ રોગ મટતો હોવો જોઈએ એ ઉપરથી તેણે ભેરીવાળાને ધણુ 'ન આપીને ભેરીનો એક ટુકડો મેળવ્યો અને પોતે નીરોગી બન્યો

પેલા ભેરીવાળાએ એ ટુકડાની જગ્યાએ બીજા એવો ટુકડો સાર્ધી લીધો આ પ્રમાણે અન્ય દેશોમાથી આવેલા બીજા માણસોને પણ તે પૈમા લાગે ભેરીના ટુકડા વેચવા લાગ્યો અને તેની જગ્યાએ બીજા જોડતો ગયો એથી એ ભેરી કયા જેવી થઈ ગઈ અને એનો પ્રભાવ નાશ પામ્યો

એક વખત દ્રીથી દ્વારકામા ગેગે ધર ધાવ્યુ ત્યારે કૃષ્ણે એ ભેરી વગડાવી, પરંતુ સભામહાપ્રભા પણ બધે એનો અવાજ સભાગાયો નહિ તેથી કૃષ્ણે એ ભેરી લાથમા લઇને જોડ તો તેમને ખરી વસ્તુ સમજાઈ તેઓ ભેરીવાળા ઉપર ગુસ્સે થયા

તેમને પોતાની પ્રજા માટે લાગણી હતી એથી તેઓ પૌષ્ઠશાળામા ગયા. ત્યાં જઈને તેમણે અદ્ધમની તપશ્ચર્યા કરી પેલા દેવને આરાધ્યો એટલે તે દેવ હાજર થયો કૃષ્ણે ખવી વાત કહી અને બીજી ભેરી માગી તેણે તે આપી આ વખતે તેમણે બીજા લાયક નોકરને ભેરી સાચવવા ફરમાવ્યુ તે ભેરી અખડિત રહી તેથી પ્રજા સુખે રહેના લાગી

## કિરણ ૨૬ મું. રીતભાત

અમરચંદ શેઠના કુટુંબનાં બધે વખાણુ થતા એ કુટુંબમાં નાનપણથી જ બચ્ચાઓને સારા સન્કાર પાડવામા આવતા ગેઠને બે પુત્ર અને એક પુત્રી હતાં એ બધાના લગ્ન થયેલા હતા સાંથી મોટા પુત્રને ચાર સંતાન હતા અને બીજાને બે સંતાન હતા અમરચંદનો બંને પરિવાર ભેગો જ રહેતો હતો. સચુક્ત કુટુંબની મજા જતી કરવા કોઈ તૈયાર ન હતું

શેઠ જાતે પોતાના પૌત્ર અને પૌત્રીની ટેળવણી ઉપર દેખરેખ રાખતા હતા ચાળા પાડવાથી, મરકડી કરવાથી, ગમે તેમ કહેવાથી કે છાનામાના બીજાની ચીજ સતાડવાથી કે લઈ લેવાથી ઘણું ભાગે તકરાર થાય છે, વાસ્તે આવું કામ કદી કરવું નહિ એમ બચ્ચાઓના કુમળા મગજમા પ્રથમથી જ ઠસાવવામા આવતું આથી શેઠને લાના બધા છોકરાં હળીમળીને ચાલતા એકનો કંઈ વાક થાય તો બીજે કહે એ તો કોઝ વખત ભૂલ થાય કોઝ ભૂલેયૂંકે ચીડિયાદતિયા કરતું તો બીજે તેને સમજાવવા બેસી જતો કોઈથી કંઈ ખોટું કામ થાય તો તેને ફરીથી એવું ન કરવાની શિખામણ અપાતી આવી સારી ટેળવણીને લીધે છોકરાઓની લડાઈ ચૂકવવા કે તેમની માગમાગી અટકાવવા જેવી કંદગી સ્થિતિ બીજી જ ન થતી કોઈ પણ બાળકના મુખમાથી કોઝ પણ દહાડો અમરચંદ તો નીકળતો જ નહિ નોકરચાકરને પણ ગમે તેમ કોઝ કહેતું નહિ દરેકને સ્વમાન વહાલું હોય છે એમ અમરચંદ શેઠ ઘણી વાર કહેતા

કોઝ પણ કુટુંબ પડી ગયા પછી તેને સુધાગવી મુરડેલ થઈ પડે છે એ વાત શેઠ સારી પેઠે સમજતા હતા, તેથી તેઓ પોતાના પરિવારની નાની નાની બાબતો ઉપર પણ ધ્યાન આપતા તેમણે છોકરાઓને સમજાવ્યું હતું કે નાકમા આગળી નાખી એ પહેગેલા કપડા ઉપર લૂછાય નહિ દાંત કદી ખોતરાય નહિ, નહિ તો કોઝ વેળા અદરના ભાગમા નખ વાગવાથી નુકસાન થાય કોઈ બહુ બેસથી પગ ફોડીને ચાલતું તો તેને તેઓ વાગતા તેઓ કહેતા કે એમ કરવાથી કોઝ વાર પગ બંધો નીચો પડતા એના સાધા ખરસી બંધ, અને પગ ઉતરી બંધ તો હેરાનગતી ભોગવવી પડે કોઈ છોકરું બંધુ સૂતું હોય તો એમ ન સૂતા અમરચંદ શેઠ કહેતા બંધા સૂવાથી પૂરતો શ્વાસ લેવાતો નથી અને એથી બાતીને નુકસાન થાય છે એમ કહીને તેઓ એ બાબત બીજાઓનું પણ ધ્યાન

જ્યેષ્ઠા કોઈ મોઢે થાસ લેતુ તો ઝટ તેને રોકનામા આવતું માયે મોઢે ઓડીને સૂનાની એમને લા મનાઈ હતી

વિનય એ શુભ સંસ્કારનો પાયો છે અને ધર્મનું મૂળ છે એ દર્શકત શેઠવી અજાણી ન હતી, તેથી એમના કુટુંબમાં બધા એક બીજા માયે વિનયથી વર્તે એવી રૂઝવણી અપાતી આથી કોઈ ઠાણે નવરે ખોનતું સંભળાતું નહિ 'જી' મિનાય નો કોઈ પોતાનાથી મોટા સાથે વાન ક તુ નહિ બાગવી આનન્દ માયે પણ પૂરેપૂરી સનૂઝાઈથી વાત થતી આ કુટુંબમાં તોછડાઈ કે ઉડ્ડતા તો-શોધી જડે તેમ ન હતી સવારે અને ગતે એમ બે વાર ધરના નાના માણસો નડીવ વર્ગને પગે લાગતા અને તેમનો આશીર્વાદ મેળવતા વડુઓ પણ પોતાની માસુની આમન્યામાં રહેતી અને સામુ પણ વડુને પોતાની પુત્રીથી સવાળ ગણતી દેતાપણે ને જઠાણીને પણ સામે બનાવ હતો બહારનું માણસ તો એ બેને સગી નાની મોટી બેનો જ માની લે નખદ તો બાણીને બેઘને રાજી રાજી વા જતી મારા બાણી તો અમારા ધરનો દીવો છે એમ બધે એ કહેતી અને એની બા પાને પણ ટાપચી પૂરાવતી બીજા ઠેકાણે ડેટલીક વાર નણદ નણુપણુ ખતાવી બાણીને જાહે છે એવું તો અહીં મનને પણ ન બનતું નણુ સાલરેથી આવે સાર એની બાણી એને બેઘને અડધી અડધી થઈ જતી નણુને જગેકે ઓછુ આવે નહિ એવી સગ્ગ એની રીતલાન હતી. દિયર અને ભોજાઈ પણ એક બીજા સાથે એ રી મુદ્દ રીતે વર્તતા કે બણે લક્ષમણ અને સીતાની જ એ બીજી આનૃત્તિ હોય એમ લાગતું બજારામ અને વાસુદેવની જ બેડી હોય તેમ બાઈઓ એક બીજાને ખુબ ચાલતા હતા વેપાર ધધામાં પણ કોઈ એક બીજાને ડેતરો વસારે પેમાલ બનવા ઇચ્છતું નહિ જ્યારે જુઓ સારે નાનો ભાઈ મોટાભાઈનું બધી બાબતમાં માન રાખતો જ બણાંય એ બાઈને લક્ષ્મી અને તરસ્વતી બનેનો મુયોગ સાપડ્યો હતો વગી એ જીવનો ઉદાર હતો એની સુજનતા વખાણના લાયક હતી ।

કોઈ સચુવટાહ કે ઓળખાણપિછાનમાં માદુ પડતું તો અમગચદ રોકે બેતે તેમની ખબર લેવા જતા એવે વખતે ધરના બીજા માણસો પણ પોતા માવી બનતું કરેવા ચૂકતા નહિ બીજી બધી જાનનો વ્યવહાર સાચવવામાં પણ આ કુટુંબને કઈ કંહેનું પડે તેમ ન હતું

આ કુટુંબમાં મલાળે, વિનય અને મિલનસાગર સ્વભાવ તરીકે આવતા હતા. આખા કુટુંબમાં આળસ કે પ્રમાદનું તો નામ ન હતું. રાતે વેળાસગર સુગંધ બધા સવારે વહેલા ઊઠતા કેટલાક લોકોને સવારે આખા ઉપરના પછી પછી પથારીમાં આળોટવાની ખગળ આવત હોય છે. વળી કેટલાક તો જાન્ય પછી ફરીથી એક ઓકું ખાઈ લે છે. આવી દુટવમાં પોતાનું કુટુંબ સંપડાઈ ન જાય તેની અમરચદ શેઠ પૂરેપૂરી સાવચેતી રાખતા.

અમરચદ શેઠ પાંચે પુષ્કળ પૈસો હતો, છતાં અભિમાનનું નામ ન હતું. એઓ સાદું અને સ્વાશ્રયી જીવન ગાળના કોઈ વાર નોકરચાકર ન હોય તો કેમ નીભાવી લેવું તેની તાલીમ નાનપણથી જ એમના કુટુંબમાં અપાતી.

કોઈને ખરાબ વ્યસન ન પડી જાય તે માટે ગેઠ સાવંચ રહેતા આથી એમના ઘરમાં કોઈને બીડી પીવાની દુટવ પડી ન હતી. આડોશીપાડોશી બીડી પીતા હોય તો છોકરાઓની નજર પડતા તેમને તેઓ સમજાવતા કે છોકરાઓ! તમે કદી બીડી પીશો નહિ, નહિ તો તમારું કુમળું કાળજી બળી જશે અને તમારું મોઢું ગંધાયા કરશે. પછી કોઈને તમને પાસે બેસાડવાનું પણ મન નહિ થાય.

ખાવા પીવામાં પણ એમને આ નિયમિતતા જોવાતી. જિભા જિભા અફર શ્વાસે પાણી પીવાથી તે શ્વામની નળીમાં ઉતરી જાય અને તે પાણી નાક, કાન કે મગજે ચડી દાનિકારક નીવડે એમ અમરચદ ગેઠ માનતા હતા, તેથી બેચીને પાણી પીવાની બધાને ટેવ પાડવામાં આવી હતી.

અમરચદ શેઠને આ એક બીજી વિશિષ્ટતા હતી. સહેજે કોઈની નજર પડે એવી જગ્યાએ નાના નાના પાટિયા ટાંગેલા હતા. એના ઉપર નીતિના સૂત્રો લખેલા હતા. સૂત્રોના મનનથી અને ઘરમાં થતા એના અમલથી સારી ગતિભાવના શુભ બીજાં વાવેતર વગર મહેનતે થતું આખા શહેરમાં અમરચદ શેઠના જેવું બીજું એકે સંસ્કારી કુટુંબ ન હતું. સૌ કોઈને એમના જેવું પોતાનું કુટુંબ બનાવવાની હોંમત થતી.

એક વેળા એક ભાઈએ અમરચદ શેઠને પૂછ્યું કે મારા છોકરાઓને દુટવ પડી છે તે કેમ સુધારવી? શેઠે જવાબ આપ્યો કે તેમને નહાતા છોકરાની સોબત છોડાવી સારાની સોબતમાં રાખો, તેમને તમાગ કદા પ્રમાણે ચાલવાની ટેવ પાડો અને તેઓ મન ઉપર કાબુ ગણતા શીખે તેમ કરો. એટલે તમારા છોકરા સુધરી.

## કિરણ ૨૭ મુ અષ્ટપ્રકારી પૂજા ભાગ ૧ લો

પ્રભુની સેવા તે 'પૂજા' કહેવાય છે એ પૂજા કેવી રીતે કરવી તેનો આનાર ભક્તિ કરનાર ઉપર રહેલો હોનાથી પૂજાના વિવિધ પ્રકારો પડે છે આપણે આ ઘણુખરુ આઠ પ્રકારે પૂજા કરવાની તથા જોવાય છે એ આઠ પૂજાના નામ નીચે મુજબ છે —

(૧) જળપૂજા, (૨) ચદનપૂજા, (૩) પ્રુપ્પપૂજા, (૪) ધૂપપૂજા, (૫) દીપપૂજા, (૬) અક્ષતપૂજા, (૭) નૈવેદ્યપૂજા અને (૮) કળપૂજા

આ આઠ પ્રકારની પૂજાને 'અષ્ટપ્રકારી પૂજા' કહેવામા આવે છે  
**જળપૂજા**

સૌથી પ્રથમ પ્રભુની પ્રતિમા ઉપરના ફૂલ ઉતારાય છે પ્રતિમા ઉપર કદાચ કોઈ ઝીણા જીવનતુ હોય તો તે દૂર કરવા માટે મોરપીછી કનાય છે સાર બાદ શુદ્ધ જળ વડે પ્રતિમાનુ પ્રક્ષાલન કરાય છે આને 'પખાવ' કહેવામા આવે છે કેટલાક લોકો એકવા જળથી પખાવ ન કરતા જળ ઉપરાત ગાળેલુ દૂધ, છાણેલુ દહીં, ઘી અને સાકર એમ પચામૃતથી કળશ કરે છે પચામૃતમા જળ મુખ્ય હોનાથી એ વડે કરાતો પખાવ પણ 'જળપૂજા' કહેવાય છે પચામૃતથી પખાવ કરી રથા પછી ચોક્ષા પાણીથી પખાવ કરવો જોઈએ

જળપૂજામા પ્રભુને નવહાવાતા હોવાથી એ પૂજા 'નૃવણુપૂજા' પણ કહેવાય છે, અને એ માટે જ જળ વપરાયુ હોય તે 'નૃવણુજળ' અથવા 'નમણુ' કહેાય છે જેમ પ્રભુને ચડાવેલા ફૂલને ઉતાર્યા પછી એ ફૂલને પગ અડકે તો હોય લાગે તેમ નમણુને પણ પગ અડકે તો હોય લાગે, એથી જ્યા કોઈનો પગરવ ન હોય તેવી જગ્યામા એ નમણુ પધરાવાય છે

જળપૂજા કરતી વેળા એવી ભાવના ભાવવી જોઈએ કે જેમ જળ વડે જહારનો મેલ નાશ પામે છે તેમ મારા આ માને જે કર્મરૂપ મેલ લાગ્યો છે તેનો આ જળપૂજાથી નાશ થાઓ અને તેમ થતા મારુ શુદ્ધ સ્વરૂપ પ્રગટ થાઓ.  
**ચદનપૂજા**

જળપૂજા કરવાથી, પ્રતિમા ઉપર ચડાવેલ ચદન, કેસર વગેરે દૂર થાય છે એ પૂજા કર્યા પછી પખાસણુને પાટલજળા વડે લૂછી નાખવામા આવે છે સાર બાદ બંધા મળીને ત્રણ અંગલુજળા કરાય છે પહેલા અંગલુજળાથી

પાણી ચૂસી લેવાય-છે, બીજાથી અગ ડોરુ થાય છે અને ત્રીજાથી કોઝ ઠેકાણે  
 શીનારા નહી ગઈ હોય તો તે દૂર થાય છે અગલછણા કર્યા પછી ચદન  
 વડે પ્રતિમાની નવ અંગે પૂજ કરાય છે કેટલાક ચદનપૂજ કર્યા પહેલા બરામ  
 વડે વિલેપન કરે છે ચદન વડે ઝગતી પૂજ 'ચદનપૂજ' કહેવાય છે જેમ  
 બળપૂજમા કેટલાક પચામૃતથી પૂજ કરે છે તેમ ચદનપૂજમા પણ કેટલાક  
 ચદનને વધાઈ સુગંધી બનાવવા માટે પવિત્ર ઠેસર, કરતૂરી, અબા વગેરેનો  
 પણ ઉપયોગ કરે છે

ચદનપૂજ કરતી વેળા એ ભાવના ભાવવાની છે કે હે પ્રભુ ! હું કોઈ  
 વગેરેના તાપથી બળી ગયેલો છું તો તે દૂર કરવા માટે અને આપની પેઠે શીત-  
 લતાનો ગુણ મારામા પ્રગટાવવા માટે હું આ ચદનપૂજ કરું છું  
 પુષ્પપૂજ

ચદનપૂજ પછી પુષ્પ વડે પૂજ કરાય છે એ પુષ્પો સુગંધી, સુદર અને  
 તાજ હોવા જોઈએ એની પાખડીઓ છૂટી પડી ગયેલી ન હોવી જોઈએ પગમા  
 દોરો રાખીને પુષ્પોનો હાર બનાવાયો હોય તો એ હાર પ્રભુને ચઢાવવામાં કામ ન  
 લાગે વિશેષમા એ હાર દોરીથી ગૂંથવો જોઈએ, પરંતુ સોય વડે એ પોગવો  
 નહિ, નહિ તો પુષ્પના જીવોને નાહકની કિલામના થાય આ પૂજ પુષ્પ વડે  
 કરાતી હોવાથી એ 'પુષ્પપૂજ' કહેવાય છે

પુષ્પપૂજ કરતી વેળા એવી ભાવના ભાવવી કે મારે જીવ 'મિથ્યાત્વરૂપ  
 દુર્ગંધથી દૂષિત છે તો એને સમ્યક્ત્વરૂપ સુગંધ મળે તે માટે હું આ પુષ્પપૂજ  
 કરું છું જેમ પુષ્પમા સુગંધ છે તેમ મારામા જીવ ભાવરૂપ સુગંધ પ્રગટો



## ધૂપપૂજા

પ્રભુની પ્રતિમાથી થોડાક આના ઊભા રહી ધૂપવાનીમા ધૂપ નાખી કરાવી પૂજા 'ધૂપપૂજા' કહેવાય છે દશાગ્રુપ વગેરે ઈચ્છી જાતના ધૂપ ઉપરાત કેટલાક અત્તરનો પણ ઉપયોગ કરે છે, જ્યારે કેટલાક ખાલી અગરબત્તી વડે ધૂપપૂજા કરે છે તેમા પણ કેટલાક અગરબત્તી પ્રભુને સુધાડવા માગતા હોય તેમ એમના નાક પાસે ધરે છે, પરંતુ એમ કરતું ઉચિત નથી ખી રીતે તો ધૂપપૂજા મહાસાની બહાર બિલા રહીને કરવી જોઈએ અને તે પણ રાત્રીમા અગરબત્તી ન નાખતા ધૂપવાનીમા મૂકીને કરવી જોઈએ

ધૂપપૂજા કરતી વેળા એવી ભાવના બાનની જોઈએ કે જમ અગ્નિ ધૂપને બાળે છે તેમ સુખ ધ્યાનરૂપ અગ્નિ માગ કર્મરૂપ ધૂપને બાળો અને જમ ધૂમાડો જાણે નય છે તેમ માગે આત્મા ઉચ્ચ ગતિ પામો.

## દીપપૂજા.

ધૂપપૂજા કર્યા પછી ધૂપવાની પ્રભુની ટાળી બાજુ તરફ મૂકી શુદ્ધ ધીનો દીનો કરી આરતી ઉતારી તે 'દીપપૂજા' કહેવાય છે આ પૂજા કરતી વેળા મગજદીવો ઉતારાય છે એ પણ આરતીની પેઠે આપણી ટાળી બાજુથી જમણી બાજુ લગભગ ગોળ ગોળ ઉતારવો જોઈએ દીપપૂજા કરી રહ્યા પછી દીપક પ્રભુની જમણી બાજુએ મૂકવો એ દીપક ઉધાડો ન રખાય, નહિ તો એમાં પતંગિયા વગેરે પડીને મરી જાય

દીપપૂજા કરતી વેળા એવી ભાવના ભાવવી કે મારા આત્મામા અજ્ઞાનરૂપ અનારુ છે તો જમ દીવો અધારાને દૂર કરે છે અને પ્રકાશ આપે છે તેમ મારુ અજ્ઞાનરૂપ અનારુ નાશ પામો અને મને સદ્બોધરૂપ પ્રકાશ મળો

## અક્ષતપૂજા.

અક્ષત વડે પ્રભુની આગળ માથિયો કરવો કે નવાવર્ત આવેખવો તે 'અક્ષતપૂજા' કહેવાય છે અક્ષતનો અર્થ 'અનાજના અણીશુદ્ધ દાણા' એવો થાય છે, એથી ચોખ્ખાને બદલે ઘઉં પણ ઉપયોગમા લેવાય છે

અક્ષતપૂજા કરતી વેળા મને અક્ષય પદ મળો એવી ભાવના ભાવનાની છે

નૈવેદ્યપૂજા.

પ્રભુની આગળ ધરાવાતી શુદ્ધ મીઠાઈ વગેરે 'નૈવેદ્ય' કહેવાય છે અને એ નૈવેદ્યને ધરાવવું એ 'નૈવેદ્ય પૂજા' કહેવાય છે.

નૈવેદ્ય ધરાવવાનો હેતુ આહાર ઉપરથી આસક્તિ છોડવાનો છે. નૈવેદ્યપૂજા કરતી વખતે, જ્યાં કોઈ પણ વેળા આહાર ન કરવો પડે તેવું મોક્ષરૂપ સ્થાન મેળવી દે પ્રભુ. આપ જેમ આનાહારી બન્યા છો તેમ હું પણ બનું એવી ભાવના ભાવવી.

કૃણપૂજા.

દેરી, દાડમ, જમરુખ વગેરે ઉત્તમ કૃણોમાથી ગમે તે પ્રભુની આગળ મૂકવું તે 'કૃણપૂજા' કહેવાય છે.

કૃણપૂજા કરતાં એવી ભાવના ભાવવી કે મને મોક્ષરૂપ ઉત્તમ કૃણ મળો આ ઉપરથી સમજાયું હશે કે આઠ પ્રકારની પૂજા કરવાનો હેતુ, ઉત્તમ ભાવના કેળવી મોક્ષ મેળવવાનો છે.

અષ્ટપ્રકારી પૂજામાં જળ, ચંદન અને પુષ્પ એ ત્રણ વસ્તુઓ પ્રભુને અગે અડકાડાતી હોવાથી જળપૂજા, ચંદનપૂજા અને પુષ્પપૂજાને 'અગપૂજા' કહેવામાં આવે છે. એવી રીતે ધૂપ, દીપક, અક્ષત, નૈવેદ્ય અને કૃણ એ ચાર વસ્તુઓ પ્રભુની આગળ મૂકાતી હોવાથી એ ચાર જાતની પૂજાઓને 'અગ્રપૂજા' કહેવામાં આવે છે.

ચોક્ષા જળથી સ્નાન કરી નિર્મળ વસ્ત્ર પહેરી અને આઠપડો મુખ કોપ બાધ્યા પછી જ અગપૂજા થઈ શકે. અગ્રપૂજા માટે મુખકોપ બાધવાનો નિયમ નથી.

અગપૂજા ને અગ્રપૂજામાં ભાવપૂજા ઉમેરતા અગપૂજા, અગ્રપૂજા અને ભાવપૂજા એમ પૂજાના ત્રણ પ્રકારો પડે છે. અગપૂજા અને અગ્રપૂજા બહારની સામગ્રી ઉપર આધાર રાખે છે, એથી એ બંનેનો દ્રવ્યપૂજામાં સમાવેશ થાય છે. આ ઉપરથી દ્રવ્યપૂજા અને ભાવપૂજા એમ પૂજાના બે પ્રકારો પાડી શકાય છે.

## કિરણ ૨૬ સુ આનુ નામ તે ખાનદાની

કાઠિયાવાડના કોઝ એક ગામમાં સવચ્છ નામના એક ગૈઠ રહેતા હતા તેઓ ધમધોકાર વેપાર કરતા હતા તેમના વટાણો પરદેશમાં ફરતા તેઓ પેઢીનો વહીવટ તરવારની ધાર પર ચલાવતા ગામના તેમજ પરગામના માણસો તેમને સા દબરો રુપિયા મૂકી જતા એક વેળા નજીકના ગામના ઠાકોર એક લાખ રુપિયા તેમને સા જમે મૂકી ગયા થોડેક દહાડે સનચ શેઠે પોતાની સઘળી મિલ્કત વેચીને તેમજ કેટલુક દેવુ કરીને અદા વટાણો કરિયાણા વડે ભરીને વેપાર માટે પરદેશ રનાના કર્યો એ વાતને લગભગ પંચ દિવસના વટાણા વાયા, પરંતુ એ સબધમાં કંઈ પણ સમાચાર મળી શક્યા નહિ આથી શેઠ ઉઠાસ રહેવા લાગ્યા

પેલા ઠાકોર કોઝ નજીકના ગામમાં ગામતરે જવા નીકળ્યા તેમના મનમાં થયું કે લાન, ધણા દિવસ થયા સવચ્છ ગેઠને મળ્યો નથી તો તેમને મળતો જાઉં એમ વિચારી તેમણે એમની દુકાન તરફ જવા માંડ્યું એનામાં ધરમચ શેઠે એ ઠાકોરને બોલાવ્યા અને કાનમાં ધીમેથી કહેવા માંડ્યું કે સવચ્છ શેઠના વટાણો ફૂળી ગયા છે એ વાત તમે સાબળી ? એ ગેઠને સા રુબ જમે તોય તો તે લા લેવામાં જ સાર છે, કાગણુ કે હવે વખત સારો દેખાતો નથી એ સાબળીને ઠાકોરના મનમાં કાળ પડી તેઓ ઝટ મવચ્છ શેઠને મળ્યા અને પછી તેમણે એમની પાસે લાખ રુપિયાની ઉધરાણી કરી સનચ શેઠે ખુશીની સાથે રુપિયા આપવા દા પાડી અને એક લાખ રુપિયાની હુડી અમદાવાદના મોમચદ શેઠ ઉપર વખી આપવા વિચાર કર્યો જમને સા પોતાની એક પાછ પણ જમે નથી તેમજ જમની માથે કોઈ પણ જાતની ઓળખાણપિછાણ નથી, તેમના ઉપર એક લાખ રુપિયાની હુડી લખતા કલમ અચકાજ આખમાથી આસુનાં બે ટીપા હુડી ઉપર સરી પડ્યા શેઠની દાનત માફ હતી, પરંતુ શુચ ઉડેલવા માટે તેમને આ માર્ગ આણુ કરવો પડ્યો હતો વટાણો આવી જતા પૈસાની છૂટ થશે ને હુડીની રકમ તરત જ ભરપાજ કરી દેનારે એમ ગેઠનું માનવું હતું

શેઠે ઠાકોરને એ હુડી આપી તે લઈને થોડેક દિવસે ઠાકોર અમ દાનાદ પહોંચ્યા મોમચદ ગેઠનું મકાન પૂછતા પૂછતા તેઓ તેમને ઘેર ગયા.

તેમણે એ શેઠને હુડી આપી અને શેઠે મુનીમને એ સોંપી તેમને રુપિયા આપવા સૂચના કરી સાચે સાચે એ ઠાકોરની સારી રીતે પરોણાગત કરવા પણ કહ્યું બે ત્રણ દિવસમાં વાકે ઉતરી ગયા પછી ઠાકોરે રુપિયાની માગણી કરી આ દરમ્યાન મુનીમે ચોપડા તપાસી જોયા હતા, 'પરંતુ કોઈ જગ્યાએ રુપિયા જમે થયેલા જણાયા નહિ આથી શેઠની આગળ તેમણે એ વાત કરી શેઠે 'હુડી માગી તો એ તપાસતા આમુનાં ટપકાના ડાધા તેમના જેવામા આવ્યા 'આ ઉપરથી તેઓ સમજી ગયા કે કોઈ ખાનદાન માણસે આખરુ સાચવવા માટે જ આ હુડી લખી આપી જણાય છે શેઠે તરત જ મુનીમને હુકમ કર્યો કે એક લાખ રુપિયા મારા ખર્ચ ખાતે લખીને આપી દો મુનીમ નારાજ થયા, પરંતુ શેઠના હુકમને તોળે થઈને એમણે રુપિયા ગણી આપ્યા પેલા ઠાકોરને રુપિયાની જરૂર ન હતી, પરંતુ ધરમચંદ શેઠના ભરમાગ્યાથી તેમણે આ પગલુ લઈું હતું ઠાકોરને રુપિયા મળતાં તે લઈને તેઓ સવચંદ શેઠના ગામ તરફ આવવા નીકળ્યા

આ દરમ્યાન સવચંદ શેઠના વહાણો આવી ગયા હતા ને તેમણે દરેકનું લહેપુ ચૂકની આપ્યું હતું તેઓ દરેજ પેલા ઠાકોરની રાહ જોતા હતા જેવામા એક દહાડો આઘેથી ઠાકોર આવતા જણાયા એટલે તેઓ માળ ઉપરથી નીચે ઉતરી તેમને સામે લેવા ગયા ઠાકોર તો સવચંદ શેઠ મળતા જ સોમચંદ શેઠના વખાણ કરવા મડી પડ્યા વાત આગળ ચાલતા તેઓ બોલ્યા કે હવે માગે લાખ રુપિયાની જરૂર નથી, વાસ્તે તે તમે જમે રાખો એમ બોલી લાખ રુપિયા પાછા રાખવા માટે આગ્રહ કરી તેઓ તે મૂકી ગયા

શેઠે વિચાર કર્યો કે જેમને ઘેર એક પાઇ પણ જમે ન હતી તેમજ જેમની સાથે મારે કોઈ પણ જાતની ઓળખાણ ન હતી તે સજ્જને મારી એક લાખની દુડી સ્વીકારી તો હવે માગે તે પવિત્ર પુરુષના દર્શન કરવા જ જોઈએ, અને લાખને ખદલે બે લાખ રુપિયા આપી ઋણથી મુક્ત થવું જોઈએ એમ વિચારી તેમણે અમદાવાદનો સઘ કાઢ્યો ને સાચે બે વહેલો રુપિયાથી ભરી લીધી અમદાવાદ નજીક આવતા તેમણે સોમચંદ શેઠને ખબર આપી એ શેઠે ઉતારાની સગવડ કરાવી સામૈયાની તૈયારીઓ કરાવવા માડી સામૈયુ સોમચંદ શેઠના ઘર પાસે આવતા સવચંદ શેઠે રુપિયાથી ભરેલી વહેલો ઉતારાવી અને સોમચંદ શેઠને

કહ્યું કે આ બે વહેયોમાં જે રુપિયા છે તે આપ લઇ લો એ રુપિયા આપના  
 લહેણ છે સોમચદ શેઠે તે લેવા ના પાડી અને કહ્યું કે આપને ખાતે અમારું  
 લહેણ જ નથી અમારા ચોપડા તપાસો, નીકળે તો હું લઈ આમ રક્ષક  
 ચાલવા માઠી આવી નીચે સામૈયામા આવેલા મહાજનને ખોટી યત્ન પડ્યું એ  
 રક્ષકનો પાગ નરિ આવતા કેટલાક પ્રતિષ્ઠિત પુરુષો સોમચદ ગેહના મકાન ઉપર  
 ગયા અને તેમણે એ ગેહને રક્ષકનું કાણુ પૂછ્યું એ રોહની બધી દીકત  
 સાબળી સૌ કોઈ બોલના લાગ્યું કે આનું નામ તે ખાનદાની પછી સવચદ  
 શેઠે પોતાની દીકત કહી સભાની આખરે મહાજનને એમ દગડ્યું કે બે લાખ  
 રુપિયાની રકમ શત્રુજય ગિરિ ઉપર બંનેના નામથી એક દુક બધાવીને  
 તેમા ખચવી મહાજનનો આ નિર્ણય બંને શેઠે સ્વીકાર્યો પછી સવચદ ગેહ  
 સથ સાથે શત્રુજય આવ્યા અને બંને જણુ વતી સવાસોમજની દુક બધાજ આજે  
 પણ એ દુક મોજુદ છે

---

## કિરણ ૩૦ મું. મુનિરાજ મેતાર્ય

ગજગૃહ નગરમા એક મેદિની નામની સ્ત્રી રહેતી હતી અને કોઈ એક શેઠાણી સાથે બેનપણાં હતા એ શેઠાણીને હમેશા મરેલાં બાળકો અવતરતા હતાં એક વેળા મેદિનીએ પુત્રને જન્મ આપ્યો ત્યારે શેઠાણીએ મરેલી પુત્રીને જન્મ આપ્યો. શેઠાણી સાચેની મિત્રતાને લીધે મેદિનીએ પોતાનો પુત્ર શેઠાણીને આપી દીધો અને તેણે પોતાને પેટ મરેલી બાળા અવતરી છે એમ જાહેર કર્યું.

ધણે વર્ષે પુત્ર થવાથી અને વળી તે જીવતો રહેવાથી શેઠાણી તેમજ એના પતિના હર્ષનો પાર રહ્યો નહિ તેમણે એનું નામ 'મેતાર્ય' પાડ્યું વખત જતા મેતાર્ય ઉત્તમ કળાઓ શીખ્યો એ જીવવાન થયો ત્યારે પૂર્વ ભવનો દેવ જે એનો મિત્ર થતો હતો તે એને પ્રતિજ્ઞા પમાડવા આવ્યો તેણે મેતાર્યને વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થાય એવા અનેક ઉપાયો યોજ્યા, પરંતુ મેતાર્ય ઉપર એની કશી અસર થઈ નહિ થોડા વખત પછી એ એક પછી એક એમ આઠ કન્યાઓ પરણ્યો એ આઠે પત્નીઓ સાથે પાલખીમા બેસીને એ ફરવા નીકળતો.

એક દહાડો એના જન્મદાતા પિતાની તે નજરે પડ્યો એથી 'તેણે પોતાની પત્ની મેદિનીને ગળગળે અવાજે કહ્યું કે મારે પણ પુત્ર થાય તો હું પણ એને ખૂબ કન્યાઓ પરણાવું અને ફેરવું એ ઉપરથી મેદિનીએ એને સત્વ ઉકીકત કહી એ સાક્ષીને એના પતિએ મેતાર્યને પાવખીમાંથી ખાડામા પાડી નાખ્યો અને પછી એ તેને પોતાની ગદી ને દુર્ગંધમય નાનીસગળી ઝુપડીમા લઈ ગયો. આ વખતે મેતાર્યનો મિત્રદેવ સા આવ્યો અને તેણે એને દીક્ષા લેવા બહુ સમજાવ્યો મેતાર્ય કહ્યું હું બહુ સમજુ છું, પરંતુ હમણા મારાથી દીક્ષા લેવાય તેમ નથી, બાર વર્ષ પછી તમે ફરી આવશો ત્યારે જ મ કહેશો તેમ કરીશ એ ઉપરથી એ દેવે એને કહ્યું કે તારી કોઈ ઇચ્છા હોય તો મને જણાવ, હું તારો એ મનોરથ પૂર્ણ કરીશ મેતાર્યે કહ્યું કે મારે નીચ કુળનું કલક છે, વાસ્તે તે દૂર કરવા રાજકન્યા પરણવાની મારી ઇચ્છા છે દેવે તેની ઇચ્છા પૂર્ણ થાય એવો પ્રબંધ કરી આપ્યો આથી મેતાર્યનું લગ્ન શ્રેષ્ઠિક રાજાની પુત્રી જોડે થયું પછી એ નવ પત્નીઓ સાથે આનંદથી દિવસ પસાર કરવા લાગ્યો જોતજોતામા બાર વર્ષ પીતી ગયા અને પેલો દેવ આવ્યો આ વેળા મેતાર્યની નવ પત્નીઓએ દેવ પાસે બીજાં બાર વર્ષ માગી લીધાં આથી 'તેમ હો' એમ કહી એ દેવ આવતો.

થયો બાઝ વર્ષ પૂરા થતા મેતાર્યે પોતાની નવ પત્નીઓ સાથે દીક્ષા ગ્રંથ કી ગરબને વિષે રહીને આગમોનો અભ્યાસ કરી તેઓ નવ પૂર્વના જાળકાર થયા પડી એકલા વિદ્યા કંઠવાની ગુરુજી પાસે અનુજ્ઞા મેળવી તેઓ તેમ કંઠના લાગ્યા

એક વિવત એ મેતાર્ય મુનિરાજ એક મોનીને ત્યાં ગોચરી માટે આવી ચડ્યા આ વેળા સોની રાત્ર માટે મોનાના જવ ખનાવનો હતો એથી એણે પોતાના માણસોને બિંક્ષા આપના કહ્યું, પરંતુ તેમાંથી કોઝ ઊંચુ નહિ લાંચે એ જાતે ધરમા ગયો એવામા એક કૌંચ પત્ની ત્યાં આવ્યું અને તે પેના સોનાના જવના દાણાને ખસા જવ ધારીને ચી ગયું સોની પાછો આવીને જુએ છે તો જવ મળે નહિ એણે મેતાર્ય મુનિને પૂછ્યું કે જવ જ્યાં ગયાં તેમણે વિચાર કર્યો કે હું જરુ કટીશ તો કૌંચ પડીના પ્રાણ જશે, માં અને જ્યાવના સારુ માં મૌન ધારણ કરેડુ ઠીક છે મુનિરાજ તરફથી કંઈ જવાબ ન મળ્યો તેથી મોની તેમના ઉપર વહેમાયો ને ગુસ્સે થયો એણે એમ માની લીડ કે આ મુનિએ જ જવ ચોર્યા છે ગુસ્સામાં ને ગુસ્સામા મોનીએ તેમના મસ્તકની આમપાસ લીનો ઝરેયો આમડાનો કટકો વીંટાળના માંડ્યો, પરંતુ મુનિએ તો મૌન જ ચાલુ રાખ્યું આવી વનારે ગુસ્સે થાને સોનીએ તે કટકો કચકચાવીને બાધ્યો તેથી મુનિરાજને બહુ જ વેગના થઈ, પરંતુ તેમણે મોની ઉપર જરા પણ દોષ ન કર્યો ઉવટી તેમણે એના તરફ લાવદયા જિતવી અને ઉત્તમ ભાવના બાવી એથી તેમને કેવલજ્ઞાન ઉપજત વધુ અન્ય સમય પડી આયુષ્ય પૂર્ણ થતા તેઓ મોક્ષે સમયા

આ તરફ કોઈ લોકડાના ભાગવાળાએ પોતાના માયા ઉપરથી ભારો નીચે પછાડ્યો તેમ થતા એમાનો એક કટકો ઉડીને પેના કૌંચ પડીને વાગ્યો, તેથી તેને ઉવટી વધ અને તેમા પેના જવના દાણા નીકળી પડ્યા લોકોએ એ જોઈને સોનીની બહુ નિન્દા કરી થોડા વખત પહેલા જવ મળી ગયા હોત તો આહુ માહુ પરિણામ આવત નહિ એમ તો કોઈ બોલતા બોલતા વિખરાઈ ગયા

કિરણ ૩૧ મુ ત્રણ મિત્રમાંથી સાચો કોણ ?

શિતિપ્રતિષ્ઠિત નગરમાં જિતશત્રુ નામે રાજ રાજ્ય કરતો હતો તેને સોમદત્ત નામનો મંત્રી હતો એ મંત્રીને ત્રણ મિત્રો હતા તેમાંના એકનું નામ 'સહમિત્ર' હતું, બીજાનું નામ 'પર્વમિત્ર' હતું અને ત્રીજાનું નામ 'પ્રણામમિત્ર' હતું મંત્રી ખાના પીવા વગેરે કાર્યમાં સહમિત્રને સાચે રાખતો અને આનંદ કરતો આથી આ સહમિત્ર નિત્યમિત્રના નામથી પણ ઓળખાતો પર્વમિત્રને તો તે પર્વને દિવસે ખોલાવતો અને એનો સત્કાર કરી એની સાથે મોજ ઉડાવતો પ્રણામમિત્ર તો જ્યારે મળતો ત્યારે તેને પ્રણામ કરવા પૂરતી જ તેની સાચે મિત્રાચારી એ સાચવતો પ્રણામમિત્ર એને ખૂબ ચાહતો હતો પણ એ જવો વાત કરવા બધ ઠે મંત્રી તો એનાથી આધો જ ભાગતો

એક દહાડો મંત્રીએ રાજાનો કોઈ અપરાધ કર્યો, એથી રાજા એના ઉપર ગુસ્સે થયો અને એને ઠેક કરવા તૈયાર થયો મંત્રી ભય પામીને એકલો રાતો-રાત સહમિત્ર પાસે ગયો અને પોતાને બચાવવા તેને વિનવવા લાગ્યો સહમિત્રે કહ્યું કે જ્યાં સુધી રાજા ગુસ્સે થયા ન હતા ત્યાં સુધી જ હું તમારો મિત્ર હતો હવે તો તમે અહીંથી ચાલ્યા જવ, નહિ તો નાહક મને અને મારા કુટુંબને હેરાન થવું પડશે

આ સાંભળીને સોમદત્ત પર્વમિત્રને ઘેર ગયો અને તેણે તેને પોતાની આફત કહી સંભળાવી. પર્વમિત્રે તેને બેસાડી આશ્વાસન આપતા કહ્યું કે ભાઈ ! મારે તમને જરૂર બચાવવા બેઠાએ, પરંતુ જ્યાં રાજા કોપ્યો છે ત્યાં હું લાચાર છું, મારે તમે અહીંથી બીજા ઠેકાણે જાઓ તો મારું હું તમારું કલ્યાણ ચાહું છું

આવો જવાબ મળતા નિરાશ થઈને સોમદત્ત પ્રણામમિત્ર પાસે ગયો તે ઉત્તમ ઠોવાથી તેણે મંત્રીની બધી વાત શાંતિથી સાંભળી પછી તેણે કહ્યું કે હું તો રોજ તમારી ખબરઅતર રાખ્યા કરું છું હું મહું ત્યારે તમે બે રાખ્દ જેટલી પણ વાત કરતા નથી અને ઝટ વિદાય થઈ જાઓ છો તમે મને અસાર સુધી ઓળખી શક્યા નહિ તેથી તમે આટલા દુઃખી થયા હતા પણ તમે મારી સોખત કરશો તો સુખી થશો તમારે ભય રાખવાનું કશું કારણ નથી. હું જમ કહું તેમ તમે કરશો તો રાજા તમારો વાળ પણ વાકો નહિ કરી શકશે આ સાંભળીને સોમદત્ત બોલ્યો કે તમે જ મારા અરા મિત્ર છો



મારો અસાર સુધીનો અપરાધ માફ કરો, હવેથી હું જરુર તમા । કહેવા પ્રમથે  
વર્તીશ પ્રણામમિત્રને આ વાત પચ્ પડી એટલે તેણે સોમદત્તને બચાવી કીતો  
પછી એ નિશ્ચિતપણે રહેના લાગ્યો.

આ કથાનો ઉપનય એ છે કે કર્મ એ નાન છે, મતી એ સંસારી આત્મા  
છે અને નિલમિત્ર એ શરીર છે, આત્મા નિરતર શીઘ્રને પાળે છે ને પોષે છે, તેન  
છતાં જ્યારે કર્મરૂપ ગત્ર કોષે છે ત્યારે એ નિલમિત્ર તરફથી એને સંયત્તા  
મળી શકતી નથી

કુટુમ્બપરિવાર એ પર્વમિત્ર સમાન છે કુટુમ્બ વગેરેનું સાગી રીતે પોષણ  
કર્યું હોય તો કર્મરૂપ રાત્ર કોષે લાન તે કેવળ આશ્વાસન આપી શકે છે,  
પરંતુ કુટુમ્બ દૂર કરી શકે તેમ નથી

ધર્મ એ પ્રણામમિત્ર છે આપત્તિમા એને ગળે જનારી એ આત્માને  
બચાવી લે છે અને તેને કર્મરૂપ રાત્રના કષયથી મુક્ત કરે છે વળી જીવ  
શરીરનો નિરતર સત્કાર કરે છે, છતાં જ્યારે મનુષ્યની નોષલ વાગે છે ત્યારે  
શરીર અહીં જ પડ્યું રહે છે અને રોજ સારસમાજ રાખનાર જીવ સાથે એક  
ઠગણ પણ જતું નથી પર્વમિત્રરૂપ કુટુમ્બ મૃતકની પાગળ થોડાક નદા પાણી મે  
છે, પરંતુ એથી આગળ તેની સાથે જતું નથી પ્રણામમિત્રરૂપ ધર્મ સકલમા  
સહાય કરવામા એકો છે એ તો પરચોકમા પપ્પ હાયાની જમ સાથે સંચરે  
છે, અને મોનાની મિત્રતા સાચી હોવાનું સિદ્ધ જી આપે છે

આ ઉપરથી સમજાશે કે આ દુનિયામા સાચો, સનાતન અને સર્વજન  
સહાયક મિત્ર કોણ હોય તો તે ધર્મ જ છે, માટે મુખી થવા માટે અને સદ્ગતિ  
મેળવવા સારું સૌ કોણે ધર્મ કરવો જોઈએ

## કિરણ ૩૪ મું. દેલવાડાના દહેરાં

અસલના વખતમાં આપણા લોકોએ જીવનને કળામય બનાવવા તરફ પૂરતું લક્ષ્ય આપ્યું છે તેમણે બધાવેલાં દહેરાં એ વાતની સાક્ષી પૂરે છે. દહેરાઓને ભક્તિની સાથે સાથે કળાના ધામ બનાવવા માટે તેમણે પ્રયત્ન પૈસા ખર્ચેલા છે. પાલીતાણાના, કુંભારીઆના, ગિરનારના, આયુના અને રાણકપુરના દહેરાં બધાવતા કરોડો રૂપિયા ખર્ચ થયો છે. આ બંન્ના દહેરામાં પાલીતાણાના અને આયુના દહેરાં વધારે જાણીતા છે. આપણે આ કિરણમાં આયુના દહેરાં વિષે વાત કરીશું. આયુના તીર્થને 'દેલવાડા' કહેવામાં આવે છે, એથી આયુ પર્વત ઉપરના દહેરાં 'દેલવાડાના દહેરાં' તરીકે ઓળખાનાય છે. દેલવાડા લોકો એને 'દેવળવાડાનાં દહેરાં' એ નામથી પણ ઓળખાવે છે. દેલવાડા કહેવું એમ છે કે આયુની જાનણીથી થોડેક દૂર દેલવાડા નામનું ગામ આવેલું હોવાથી એ દહેરાંને 'દેલવાડાનાં દહેરાં' કહેવામાં આવે છે.

બી બી એન્ડ સી આર્ટ રેલ્વેના આયુરોડ સ્ટેશનથી લગભગ ૧૮ માઇલ ઉપર દેલવાડા આવેલું છે. લા જવા માટે સડક છે. રસ્તો ડુંગરાળ હોવાથી સડક ધણી જગ્યાએ ઢાળવાળી અને વાટીચૂકી છે, પરંતુ દેલવાડે જવા માટે મોટા વગેરે વાહનો હાલમાં મળે છે, એથી લા જનારને મુશ્કેલી નહતી નથી. દેલવાડામાં મુખ્ય ચાર દહેરાં છે (૧) વિમલવસહી, (૨) લણવસહી, (૩) પિત્તલહર ને (૪) ખરતરવસહી.

આ બધા દહેરાંઓનો બંધારનો દેખાવ બહુ આકર્ષક નથી, પરંતુ એની અંદર કોતરકામ ધણુ જ હોયી જતનું છે. એ જોઈને કોઈ પણ કળાપ્રેમીનું હૃદય સહેજે આનંદથી જાગરાઈ જાય. જગડના ગજા હેનરી સાતમાનો વખત કોતરકામ માટે પ્રખ્યાત છે, પરંતુ આ દહેરાંઓનું કોતરકામ તો એને પણ ટકર માટે તેમ છે. અંદરનું કોતરકામ એટલું બંધુ બાગીચ છે કે મીણના બીજામાં તે દત્તારું દોય એવો ભાવ થાય છે.

આ બધા દહેરાંમાં વિમલ મંત્રીનું બધાવેલું દહેરું મૌઠી પ્રાચીન છે. એ મંત્રી અણહિવવાડના રાજા પહેલા બીમદેવના સરદાર હતા. તેમણે આયુના રાજાને જીતીને તેની પાસેથી ચિત્રકૂટ શિખર એળખ્યું અને એના ઉપર વિદ્યમ સંવત ૧૦૮૮ માં ધણુ તેમાં આદિનાથનું દહેરું ધણુ સુદર અને

ગળિયામણુ બધાયુ છે એમા મૂળનાયક તરીકે આદિનાથની પ્રતિષ્ઠા પોતે કરાવેલી છે એની આસપાસ નાની નાની દેરીઓ છે

આ દહેરુ વિમલ મત્રીએ બધાવેલું હોનાથી એ 'નિમલવમહી' એવા નામથી ઓળખાનાય છે આ દહેરુ સકે આરસપટાણુ વડે બધાવેલું છે' એના ગલાગની આગળ સભામંડપ છે અને એના ઉપર આઠ ખૂણાવાળો ધૂમટ છે આસપાસ થાણાઓની હાર છે એના ઉપર પણ ધૂમટ છે કેટલાક ધૂમટ કમળના આકારના છે કેટલાકમા લટાડના તેમજ પ્રાચીન સમયના રીતરિવાજ, વ્યવહાર, પહેરવેશ, શિલ્પશાસ્ત્ર વગેરેનો મુંદર ખ્યાલ આપનાર અનેક પ્રસંગો આબેહુબ કોતરેલા છે

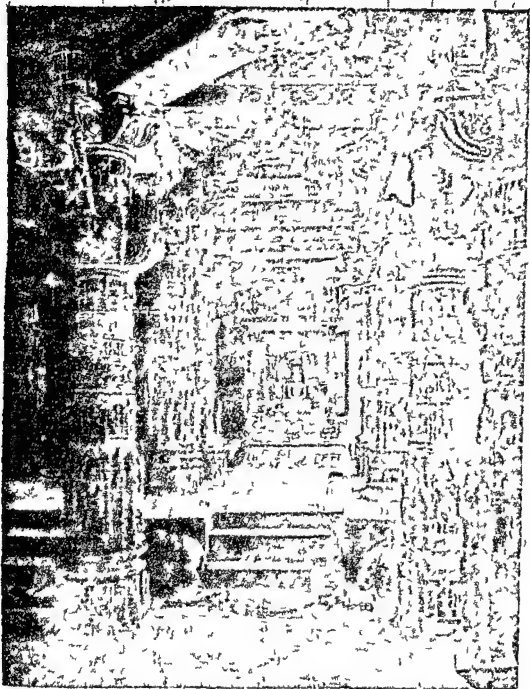
નિમલવસહીની બહાર સામે બ, સિદ્ધરાજ બચસિંહ ને કુમારપાલ રાજાના મત્રી પુરવીપાને એક હાથીખાતુ બધાવ્યું છે અને એના દરવાજાના મુખ્ય ભાગમાં પોતાના પૂર્વજ વિમલ મત્રીને ઘોડા ઉપર બેસાડ્યા છે વળી તેમણે વિમલ મત્રીની બને ખાતુએ તેમજ પાછળ એમ બધા મળીને ૧૦ હાથીઓ કરાવ્યા છે

વિમલ મત્રીની ઘોડા ઉપર બેઠેલી મૂર્તિ તેમજ દહેરામા દર્શન કરવા જતી વેળાની આખી સવારી આરસપટાણુના પત્થરમા બહુ બારીકાઈથી કોતરેલી છે

હાથીખાનામા હાથીઓ પત્થરમા કોતરેલા છે એ કોતરકામ ધણુ જ મુંદર છે હાથીને બાધેલા દોરડાની ગાંઠો તેમજ તેની કરચલીઓનો ચિતાર આબેહુબ આપવામા આવ્યો છે હાથીખાનામા વચ્ચોવચ્ચ બે મૂર્તિઓ છે અને એ કાળા પત્થરમા કોતરેલી છે આજુબાજુ પત્થરમા જ કોતરેલી મુંદર બળી છે

ધોળકાના વીરધવળ રાજાના મત્રીઓ નામે વસ્તુપાલ અને તેજપાલ એ બે લાઘ્યોએ પણ વિમલવસહીની પાસે સકેદ આરસપટાણુના દહેરા બધાવ્યા છે એમા 'લણુવસહી' ના નામથી ઓળખાતું જિનાયક સૌથી મુખ્ય છે આમા મૂળનાયક તરીકે નેમિનાથ કે તેજપાલ મત્રીએ વિદ્યમ સવત ૧૨૮૮ મા નેમિનાથની પ્રતિષ્ઠા કરાવી પછી તેમણે બીજી દેગીઓની પ્રતિષ્ઠા એક પછી એક કરાવવા માંડેલી તે વિ સ ૧૨૯૨ ના ફાગણ માસમા પૂરી થઈ હતી

આ લણુવસહીનું કોરણીકામ પણ વિમલવસહીની જેમ અજોડ છે આખી દુનિયામા એની કોરણી વખણાય છે આ દહેરા પાછળ ૧૨ કરોડ ને પડ લાખ રૂપિયાનો ખર્ચ થયો હતો એમ કહેવાય છે એક દિવસમા કોરણી કરતા



દેવવ્રમહીનુ દૃશ્ય

રળિયામણુ બધાયુ છે એમા, મૂળનાયક તરીકે આદિનાથની પ્રતિષ્ઠા પોતે કરાવેલી છે એની આસપાસ નાની નાની દેરીઓ છે

આ દહેરુ વિમલ મત્રીએ બધાવેલું હોનાથી એ 'નિમલવમહી' એવા નામથી ઓળખાવાય છે આ દહેરુ મફેડ આરમ્પટાણુ વડે બધાવેલું છે. એના મલારાની આગળ સલામડપ છે અને એના ઉપર આઠ ખૂણાવાળો ધૂમટ છે આસપાસ થાલલાઓની ઠાર છે એના ઉપર પણ ધૂમટ છે કેટલાક ધૂમટ કમળના આકારના છે કેટલાકમા લઠાઈના તેમજ પ્રાચીન સમયના રીતરિવાજ, વ્યવહાર, પહેરવેશ, શિખશાસ્ત્ર વગેરેનો સુદર ખ્યાવ આપનાર અનેક પ્રસંગો આબેહુબ કોતરેલા છે

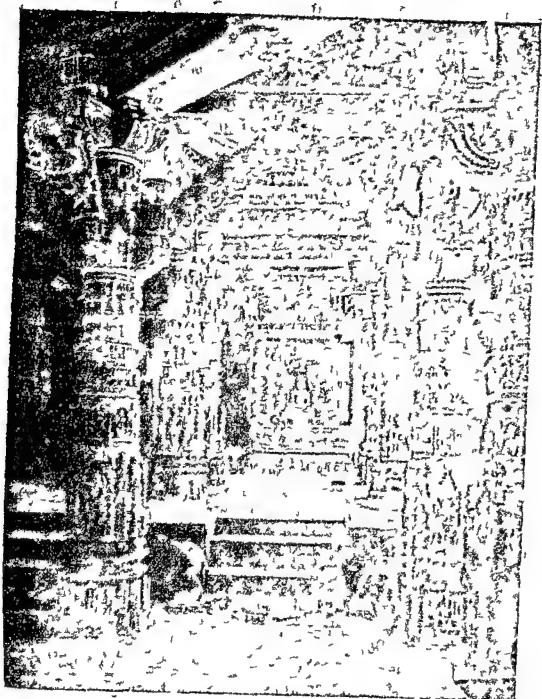
વિમલવસહીની બહાર સામે જ, સિદ્ધરાજ જયસિંહ ને કુમારપાવ રાજના મત્રી પૃથ્વીપાને એક દાથીખાનુ બધાવ્યું છે અને એના દરવાજાના મુખ્ય ભાગમા પોતાના પૂર્વજ વિમલ મત્રીને ઘોડા ઉપર બેસાડ્યા છે વળી તેમણે વિમલ મત્રીની બને બાજુએ તેમજ પાછળ એમ બધા મળીને ૧૦ દાથીઓ કરાવ્યા છે

વિમલ મત્રીની ઘોડા ઉપર બેઠેલી મૂર્તિ તેમજ દહેગમા દર્શન કરવા જતી વેળાની આખી સવારી આરમ્પટાણુના પત્થરમા બહુ બારીકાઈથી કોતરેલી છે

દાથીખાનામા હાથીઓ પત્થરમા કોતરેલા છે એ કોતરકામ ધણુ જ સુંદર છે હાથીને બાધેલા દોરડાની ગાંઠો તેમજ તેની કરચલીઓનો ચિતાર આબેહુબ આપવામા આવ્યો છે હાથીખાનામા વચ્ચોવચ્ચ બે મૂર્તિઓ છે અને એ કાળા પત્થરમા કોતરેલી છે આજુબાજુ પત્થરમા જ કોતરેલી સુંદર જાળી છે

ઘોળકાના વીરધનજ રાજના મત્રીઓ નાસે વચ્ચુપાવ અને તેજપાવ એ બે ભાઈઓએ પણ વિમલવસહીની પાસે મફેડ આરમ્પટાણુના દહેરા બધાવ્યા છે એમા 'લણુવસહી' ના નામથી ઓળખાનુ જિનાલય સૌથી મુખ્ય છે આમા મૂળનાયક તરીકે નેમિનાથ છે તેજપાલ મત્રીએ વિક્રમ સનત ૧૨૮૮ મા નેમિનાથની પ્રતિષ્ઠા કરાવી પછી તેમણે બીજી દેરીઓની પ્રતિષ્ઠા એક પછી એક કરાવવા માંડેલી તે વિ સ ૧૨૯૨ ના શ્રાવણ માસમા પૂરી થઇ હતી

આ લણુવસહીનું કોરણીકામ પણ વિમલવસહીની જમ અજોડ છે આખી દુનિયામા એની કોરણી વખણાય છે આ દહેરા પાછળ ૧૨ કરોડ ને પડ લાખ રૂપિયાનો ખર્ચ થયો હતો એમ કહેવાય છે એક વિવસમા કોરણી કરતા



सिद्धिचमकानुदित

ઠટ્યો પત્યનો ભૂકો પડતો તેની બારોબાર રૂપુ ખારીક નકશી કામ કરનારા કામિત કારીગરને તરત જ આપવામા આવતુ આથી શિષ્ટીઓને પૂર્ણ સંતોષ મળતો. એથી તેમણે મન મૂકીને કામ કર્યું છે અને એથી એ તાજમહાલથી બુદ્ધ પડે છે, કેમકે તાજમહાલના પત્યરોમા રાજસત્તાની વેઠના નિશ્વાસ છે અને અહીં તો મન્નીશ્વરોની ઉદારતાથી ઉદ્ભવેલો શિષ્ટીઓનો આશીર્વાદ છે

હાલુ મહીના ગૂઢમહપના મુખ્ય દરવાજાની બહાર નવચોદીઓમા દરવાજાની બન્ને બાજુએ એકેક ગોખલો છે એ એકેક ગોખવા પાછળ નવ લાખ રુપિયા ખર્ચ થયો હતો એમ કહેવાય છે એ ગોખવાઓને દેરાણી જઠાણીના ગોખવા તરીકે ઓળખાવાય છે, પરંતુ એ કદ દેરાણી જઠાણીના બધાવેલા નથી એ તો તેજપાને પોતાની પત્ની સુલકાદેવીના પ્રણયાર્થે બધાવેલા છે

હાલુવસહીના ધૂમટની વચ્ચેની કારીગરી જોઈને દરજોની નજર ઠરે છે એતુ ચિત્ર ચડના ખીવેલા કમળના ફૂલ જેવુ જણાય છે એનો કહેરા જવો વળેનો ભાગ એટલો બધો ખારીકારથી કોતરેલો છે કે તે જોનારને અચખામાં ગરકાવ કરી નાખે છે

વસ્તુપાને અને તેજપાને બધાવેલા દહેરામા નિર્ઠવ વસ્તુઓનાં ચિત્રો છે એટલુ જ નહિ, પણ ધરસસાર, વેપાર અને લડાઈને લગતા પણ પુષ્કળ ચિત્રો કોતરેલા છે જે કળાપ્રેમી પદેથી કે પરવર્મા આ દહેરા બુદ્ધે છે તેની ખાતરી થાય છે કે આ દેશના લોકો ઇમાગત ખાનનામા અને નકશી કોતરવામા એકા દના વળી સાથે સાથે આ ઉપરથી તેમને આ દેશની જાતોજલાલી અને કળાની ઉપાસનાની વૃત્તિની પણ ઝાખી થાય છે

આદિનાથ તેમજ નેમિનાથની મૂર્તિઓમા આખની જગ્યાએ કિંમતી હીરા બેસાડેલા છે, અને મરીરે જવાલીગના દાગીના છે એ બધાની શોભામા સાચા હીરાથી જડેના સુગટો વનારો કરે છે ખરેખર, દેલવારાના આ દહેરા તે દહેરા જ છે સુજરાતમા આવા દહેરા આવેલા હોવાથી તે ગૌરવ ધારણુ કરી શકે તેમ છે

દેવવાડાના દહેરા તરીકે વિમલવસહી ને હાલુવસહી પછી બધાવાયેલા ‘પિત્તનહ’નું નામ લેનુ ઘટે આ દહેરુ બીમાશાહે બધાવેલુ છે અને એમા મૂળનાથક તરીકે આદીશ્વરની મોટી મૂર્તિ છે એમા મોટે ભાગે પિત્તળ વપરાયેલુ હોવાથી આ દહેરાને ‘પિત્તવદર’ એ નામથી ઓળખાવાતુ હશે એમ લાગે છે

દેલવાડામાંનું ચોથું મોટું દહેરું 'ચૌમુખજીનું મંદિર' એ નામથી ઓળખાવાય છે એનું કારણ એ છે કે આ દહેરામાં ચાંદે દિશામાં શ્રીપાર્શ્વનાથની એકેક મૂર્તિ છે આ મંદિરના મૂળનાયક તેમજ બીજી પણ ઘણી પ્રતિમાઓ ખરતર ગરબના શ્રાવકોએ કરાવેલી છે અને તેની પ્રતિષ્ઠા ખરતર ગરબના આચાર્યોએ કરી છે એ ઉપરથી આ મંદિરને 'ખરતરવસહી' તરીકે પણ ઓળખાવાય છે

આથુ તીર્થની યાત્રા કરનાર દેલવાડાના આ ચાર મુખ્ય દહેરાના દર્શન કરે છે અને પછી મોટા ભાગે દેલવાડાથી લગભગ સાડા ચાર માઇલ દૂર આવેલ અચળગઢ ગામમાં જાય છે ત્યાં પણ ચાર સુદૃઢ મંદિર આવેલા છે એના દર્શન કરીને યાત્રાળુ પોતાની જાતને પાનન કરે છે

---



# અર્થ-સૂચી

અ

અભિચ્છાન=મનને મલિન કરનાર હાલ  
અભય નન=રસાન આપવું તે  
અભારિ=દોષને મારતો નરિ તે, અહિંસા

આ

આયશિય=ધ, દુર્ગા, ધી, તેલ અને ગાગ તમન મચાલાવવાનું, સાદુ  
અને તાપ્યા નિનાનું અન આધને કરાવું એક જાનનું એકાગ્રણ  
આનભ=પાપનું ઢાથ  
આનસ=પાપાદયમાથી બહાર નીકળતી પેળા બોવાતો ગમ્હ  
આમન=મેનના મોટે હામમા લેવાતું વસ્ત્ર

ઈ

ઈશાન દેવનો=છીનુ સ્વગ

ઉ

ઉદ્યોપણા=મોટેથી બહારે ઢરવું તે

ઋ

ઋદ્ધિ=લેણવ, અપત્તિ

ક

કાંકિરિઆ=નાનોત્તમ, શરીર મગધી પ્રવૃત્તિઓનો ત્યાગ  
કાપ કાપો=કપડા ધોવા  
કામળી=દાબળી, બિનનું ઢપ  
કાળ કરનો=દેહ એકવો  
કિનામના=પીડા, દુઃખ

ખ

ખરત =એક જાંતનું નામ

ગ

ગન્ધ=ગમન ગતની કિના ઢરના અથવા એક મારે બે રી આહાર  
ઢરનારા ગાવુઆના સમુદાય

ગણ'પર=તીર્થંકરના મુખ્ય શિષ્ય  
ગૃહમડપ=મૂળ ગણાગની પાનેનો મડપ

ચ

ચોલપટ્ટો=ધોતિયાને બદલે આપણા નાધુઓ લૂગી જેવો જે કપડાનો  
કટકો વાપરે છે તે

ચૌ નિઘા=ઋગ્વેદ, યજુર્વેદ, સામવેદ અને અથર્વવેદ એ ચાર વેદો,  
શિક્ષા, છઠ, વ્યાકરણ, નિરુક્ત, જ્યોતિષ અને કલ્પ એમ  
વેદના છ અંગો, તેમજ મીમાંસા, તર્ક, ધર્મશાસ્ત્ર અને પુરાણ

ટ

ટૂંક=પર્વતના જે શિખર ઉપર મહિંગ હોય તે શિખર

ત

તીર્થંકર-નામકર્મ=તીર્થંકરપણુ જે કર્મથી મળે તે કર્મ

દ

દર્શન=શ્રદ્ધા

દેશના=ઉપદેશ

દ્વિદશાન્ત વદન=ગુરુને કરાતી એક જાતની વદના

ધ

ધર્મલાભ=જેન આધુ કે માધવી તન્દ્રથી 'ધર્મનો લાભ થાચા' એ મતલબનો  
અપાતો આશીર્વાદ

ન

નંદીધર=આપણે જે દ્વીપમા ગાડીએ છીએ તે 'નળદ્વીપ' કહેવાય છે એ  
થાળી જેવા દ્વીપની આનંદપામ કરતો મસુદ જે એનું નામ  
'લવણ' જે એની આનંદપામ એક મસુદ છે અને તેને કરતો  
એક દ્વીપ જે એ પ્રમાણે અગણિત દ્વીપો અને મસુદો છે  
તેમા નદીધર દ્વીપ આઠમો છે

નરક=જ્યા પાપી જીવોને ખૂબ દુઃખ ભોગવવું પડે તેવું સ્થાન

નનચોકી=ગૃહમડપની બહાર આવેલો નવ ચોકીઓવાળો મડપ

નાગવુ=પોથી અને પાતનને ખલા ઉપર લટકાવવા માટે બાંધવામા

આવતું કપડું

નારક=નગક્રમા ઉત્પન્ન થયેલો જીવ

નિકાચના=કર્મને મોટે ભાગે ભોગવ્યા વિના છૂટકો ન જ વાચ તેવો કર્મનો

નજબૂતમા મજબૂત બધ

પ

પ્રજાસાગરે પાવના આમન ઉપર પ્રભુની પ્રતિમા જિગજ્જીવન કરવામા

આને તે આમન

પરોગોચરીએ જતી થેના ઝાંગી ઉપર લાકવામા આમનો વચનો કદકો

પ્રાગરણીએજે જેવું જે કપડુ આપતા માધુ વાપરે છે તે

પ્રાપ્તિગુપ્તપણાઓને લૂછવાના કપડાનો કદમો

પૂર્વગામમા અગત્ય આમનનો ગ્રંથ ભાગ

પૌપદશાગાઓમા પૌત્ર કરવા માટે નાખેલી સુની જગ્યા

લ

લગિત-તપ વગેરે કરનાથી મળતી અર્જુન ચન્નિ

વ

વીર્ય સ્વાનન્દનીયકરનામકમને ઉપાનન કરવાના ૨૦ માં

વિરાગ્યેના તા ઉપરથી મનનુ ઊડી જવું તે

ગ

શાસનનરાગ્ય

સ

સવાગિયુ=સૂત્રી ના આપણા માધુઆ જે કપડ પાપરે છે તે

સમસરણ=તીરકાને દેશના આપણા માટે દેવો ડાગ જ્વાનુ અને ત્ર

નંદવાગુ બન્ય અને વિદ્યાગ મધાન

મમ્યકાન=દેવ, શુકુ અને ધમને તગતી કાચી મદદ

સર્વેર્ષ=મધુ બાણના

મનાર્થમિદ્ધિ=જે તુ બન નાથી ૧ મ વ્યગ્ર

સોર્ગર્થ=પહેલાં સ્વર્ગના ગ્રંથનુ નામ



# પરિશિષ્ટ

## ઈર્યાપથિકી સૂત્ર

इच्छाकारेण सन्दिशत भगवन् । इर्यापथिकीं प्रतिक्रमामि इच्छामि ।

इच्छाकारेण संदिशह जगवन् । इरियावहिय पन्क्रिमामि इच्छ ।

ઇચ્છાથી આજ્ઞા આપો હે પ્રભુ ! ઈર્યાપથિકી પ્રતિક્રમણ કરુ ઇચ્છા છુ

અર્થ—હે પ્રભુ ! તમે ઇચ્છાથી આજ્ઞા આપો (એટલે) હું ઈર્યાપથિકી

(ક્રિયા)નું પ્રતિક્રમણ કરુ (અર્થાત્ આવવાથી જે પાપ લાગ્યું હોય તે પાપથી

નિવર્તું સારે ગુરુ આદેશ આપે કે પડિઝમટ એટલે કે પ્રતિક્રમો પછી શિષ્ય

કહે.) હું (એ જ) ઇચ્છુ છુ

इच्छामि प्रतिक्रामितु

इर्यापथिक्या

विराधनाया

इच्छामि पन्क्रमिउ

इरियावहियाए

विराहणाए

ઇચ્છુ છુ પાપથી નિવૃત્ત થવાને

ઈર્યાપથિકી

વિગધના

गमनागमने

प्राणाक्रमणे

वीनाक्रमणे

हरिताक्रमणे

गमणागमणे,

पाणक्रमणे,

वीअक्रमणे,

हरियक्रमणे,

જતા ને આવતા

પ્રાણીને ચાપતા

વીના ચાપતા

લીલી વનસ્પતિ ચાપતા

अपश्यायोत्तिगपनकोदकमृत्तिकामर्कटमन्तानसङ्क्रमणे

उत्सा-उत्तिग-पणग-दग-मट्टी-मक्रनासंताणासंकमणे ।

‘આકળ, કીડીના દર, લીલકૂલ, પાણી, માટી ને કળેજિયાની જાળને ચાપતા

અર્થ—(એક સ્થળેથી બીજે સ્થળે) જવા આવવામા (જે, તણ અને ચાર

ઈન્દ્રિયવાળા) પ્રાણીઓને (પગે ઠરી) ચાપવાથી, (ધાન્યના) બીજને ચાપવાથી,

લીલી વનસ્પતિને ચાપવાથી તેમજ આકળને, કીડીના દરને, લીલકૂલને, (સચિત્ત)

૧ આપની આજ્ઞા પ્રમાણુ છે એમ પણ ઉદલાક અર્થ હજે છે ૨ ગ્તે ચાલવું કે

ચાલુના આચાર મુજબ નહીં ઉત્તમી તેને વગતી ૩ વિપરીત વર્તન ૪ આનો અર્થ

‘બુધિમા ગોજ છિદ્ર પાડનાર

‘હવ’ એનો પણ કસાય છે ૫ ‘ને

જમીન પર પગ ન પડ્યો હોય તે ૬

એનો પણ અર્થ થાય છે ૬ એમ, કાર

પાણીને, (સચિત્ત) માટીને તથા કરોળિયાની બળને (પગે કરી) આપવાથી થયેલી  
ઇર્ષ્યાપિધિની વિગનનાના પાપથી નિવૃત્ત થવા હું ઇચ્છુ છું

યે મયા જીના વિરામિતા

હો મે હીવા વિરાહિયા

એ મારા વડે જીવો હું ખી કરાયા

એકેન્દ્રિયા દ્વીન્દ્રિયા ત્રીન્દ્રિયા ચતુરિન્દ્રિયા પચ્ચેન્દ્રિયા

ષ્ટિન્દ્રિયા, સેષ્ટિન્દ્રિયા, તેષ્ટિન્દ્રિયા, ચતુરિન્દ્રિયા, પાચિન્દ્રિયા ।

એકેન્દ્રિય દ્વીન્દ્રિય ત્રીન્દ્રિય ચતુરિન્દ્રિય પચ્ચેન્દ્રિય

અર્થ—એ જીવોને મેં હું ખી કર્યા હોય (તે જીવો પત્રી બને) એક ઇન્દ્રિય  
વાળા, બે ઇન્દ્રિયવાળા, ત્રણ ઇન્દ્રિયવાળા, ચાર ઇન્દ્રિયવાળા કે પાંચ ઇન્દ્રિયવાળા હો

અમિહતા વર્તિતા શ્લેષિતા

અજિહ્યા, વત્તિયા, લેસિયા,

લાતે મરાયા ધૂળ વડે ઢાકાયા મગ્નયાયા

સદ્ધાતિતા સદ્ધટ્ટિતા પરિતાપિતા, ક્ષામિતા,

સઘાણ્યા, સઘટ્ટિયા, પરિયાવિયા, કિલામિયા,

એકઠા કરાયા અઠકાડાયા કષ્ટ દેવાયુ ખેદ પમાડાયા

અનદ્રાવિતા સ્થાનાત્ સ્થાન સજ્જામિતા જીવિતાત

જદ્ધવિયા, ગાણાઠ ગાણ સંકામિયા, હીવિયાઠ

ત્રાસ પમાડાયા એક ઠેકાણેથી બીજે ઠેકાણે મૂકાયા જીવનથી

વ્યપરોપિતા તસ્ય મિથ્યા મે દુષ્કૃતમ્

વવરોવિયા તસ્સ મિથ્યા મિ હુક્કમ્ ।

જુદા કરાયા તેનું શોગટ મારુ પાપ

અર્થ—(ઉપર ગણાવેલા જીવોને) મેં લાતે માર્યા હોય, ધૂળ વડે ઢાક્યા  
હોય, (અમિ સાથે કે એક બીજા સાથે) મસખ્યા હોય, (માહોમાહે શરીરે શરીરે)  
એકઠા કર્યા હોય, એક બીજાને અડકાડ્યા હોય, કષ્ટ દીધું હોય, ખેદ પમાડ્યો હોય,  
ત્રાસ પમાડ્યો હોય, એક સ્થાનથી બીજે સ્થાને મૂક્યા હોય તેમજ જીવનથી જુદા  
કર્યા હોય (એટલે કે મારી નાખ્યા હોય) તેને લગતું મારુ પાપ નિબ્ધજ (ધામ્યો)

## તસ્સ ઉત્તરી સૂત્ર

તસ્ય ઉત્તરીકરણેન પ્રાયશ્ચિત્તકરણેન વિશોષિકરણેન  
 તસ્સ ઉત્તરીકરણેણં, પાયશ્ચિત્તકરણેણં, વિસોદ્ધીકરણેણ,  
 તેનો ક્ષયીથી સ્પર્શકાર કરવા માટે પ્રાયશ્ચિત્ત કરવાએ કરી વિશુદ્ધિએ કરી  
 વિશલ્યીકરણેન પાપાના કર્મણા નિર્વાતનાર્થાય  
 વિસદ્ધીકરણેણ પાવાણં કર્મમાણ નિર્વાયણઘાણ  
 શાશ્વત્સંસ્થિતપણે કરી પાપ કર્મોનો નાશ કરવા માટે  
 તિષ્ઠામિ કાયોત્તર્ગમ્  
 વામિ કાઠસ્સગ્ગ ।

કરુ છુ કાઠસ્સગ્ગ

અર્થ—(જે અતિચારની પૂર્વે આપોચના કરવામા આવી) તેનો ક્ષયીથી  
 સ્પર્શકાર કરવાને માટે (શુદ્ધ પાસે) પ્રાયશ્ચિત્ત કરવાએ કરી, (આત્માના મેત્તને  
 ટાળવાએ કરી પરિણામની) વિશુદ્ધિએ કરી તેમજ (આત્માને) શાશ્વતી સંસ્થિત  
 કરવાએ કરી પાપકર્મોનો નાશ કરવા માટે છુ (કાયના વ્યાપાન્ના લાગ કરવારૂપ)  
 કાઠસ્સગ્ગ કરુ છુ

વિવેચન—ઈર્ષ્યાપથિકી ક્રિયા કરવાથી આત્મા પાપથી મરિન બન્યો  
 એની શુદ્ધિ 'મિગ્ધા મિ દુકક' દ્વારા કરી, તો પણ પરિણામ જવા જોડએ તેના  
 શુદ્ધ ન થવાથી આત્મા વિગેષ નિર્મળ ન બન્યો હોય તો તેને તેવો બનાવવા  
 માટે તેના ઉપર વારવાર સુદર સ્પર્શકાર પાડવા કાઠસ્સગ્ગ કરવો જોડએ એ  
 માટે પ્રાયશ્ચિત્ત જરુરનુ છે ખરેખરુ પ્રાયશ્ચિત્ત પરિણામની વિશુદ્ધિ વિના હોડ ન  
 શકે, એવી પરિણામની વિશુદ્ધિની જરુર છે પરિણામને વિશુદ્ધ બનાવવા માટે  
 શાશ્વતો લાગ કરવો જોડએ.

## અન્નઠ્ઠ કસસિણં

અન્યઠ્ઠ ઉચ્છસિતેન નિશ્વસિતેન કાસિતેન ક્ષુતેન  
અન્નઠ્ઠ કસસિણં, નીસસિણ, લાસિણ, ઠીણ,

<sup>૧</sup>અન્યઠ્ઠ ઊંચો શ્વાસ નીચો શ્વાસ ઉધરન ઈંક

જૃમ્ભિતેન ઉદ્ધારિતેન વાતનિસર્ગેણ ભ્રમર્યા પિત્તમૂર્ચ્યા  
હાજાહણ, ઉરુણ, વાયનિસર્ગેણ, જમલીણ, પિત્તમુદ્ધાણ,

બગાસુ ઓડકાર વાહુટ ચકરી પિત્તથી મૂર્છા

સૂક્ષ્મે અન્નસચ્ચાલે સૂક્ષ્મે સ્તેમ્ભસચ્ચાલે

સુદુમેહિ અગસચ્ચાલેહિ, સુદુમેહિ સ્તેલસચ્ચાલેહિ,

સૂક્ષ્મ શરીરનુ હાનયુ નૂક્ષ્મ <sup>૨</sup>સ્તેલમનુ હાનયુ

સૂક્ષ્મે દૃષ્ટિસચ્ચાલે એવમાદિમિ આકારે

સુદુમેહિ દિષ્ટિસચ્ચાલેહિ એવમાદ્યહિ આગારેહિ

સૂક્ષ્મ આખનુ પવકડુ એ આદિ અપવાદો વડે

બમય અવિરાધિત મરતુ મમ કાયોત્સર્ગ

અન્નગ્ગો અવિરાદિતં દુક્કા મે કાજસ્સગ્ગો ।

નહિ ભાગેલો નહીં નિરાધેયો હોજી મારો કાજમગ

અર્થ—સિનાય કે ઊંચો શ્વાસ લેવા વડે, નીચો શ્વાસ મુકવા વડે, <sup>૩</sup>ઉધરસ આનવાથી, ઈંક આનવાથી, બગાસુ આવવાથી, ઓડકાર આવવાથી, વા મરનાથી, ચકરી આનનાથી, પિત્ત(ના વિકાર)થી મૂર્છા આવનાથી, શરીરનો સૂક્ષ્મ સચાર, સૂક્ષ્મ સ્તેલમનો સચાર, (આખના પલંગારૂપ) સૂક્ષ્મ દૃષ્ટિનો સચાર <sup>૪</sup>ધસાદિ અપવાદોથી મારો કાજમગ અખડિત ને અવિગમિત હોજી

૧ શરીરની બધી પ્રવૃત્તિઓમાંથી જેનો લાગ ઠરવો લગભગ અશક્ય છે તે સિવાયની  
૨ ઠકે ૩ ઉધરન, ઈંક, બગાસુ તેમજ ઓડકાર આવે ત્યારે જીવરક્ષા માટે મોઢે હાથ દેવો ઘટે તેમ ઠરવાથી 'જ્યલ્લા નાચવી' કહેવાય ૪ આન લાગે, વીજળી પડે, સાપ કરડે કે એવો કોઈ બીજો ઉપદ્રવ થાય ત્યારે સ્થાન બદલાય



યાત્ અર્હતા ભગવતા  
 જાવ અરિહંતાણ જગવંતાણ  
 જ્ઞા સુધી અગિહત પ્રભુને  
 નમસ્કારેણ ન પારયામિ  
 નમુકારેણ ન પારેમિ  
 નમસ્કાર વડે ન પૂને કરુ  
 તાવ કાય મ્યાનેન માંનેન  
 તાવ કાય ઠાણેણ મોણેણ  
 જ્ઞા સુધી ગરીરને ધ્યાન વડે માંને વડે  
 ધ્યાનેન આત્મીય વ્યુત્પન્નજામિ  
 જાણેણ અપ્પાણ વોસિરામિ ।  
 ધ્યાન વડે પોતાના લગ્ન દર્શક છુ

અર્થ—જ્ઞા સુધી અગિહત પ્રભુને (“નમો અરિહંતાણ” એ વડે ગીને)  
 નમસ્કાર કરના વડે (એ કાઉસ્મગ) હુ ન પૂને કરુ જ્ઞા સુધી ઊભા નહેવા વડે,  
 માંને વડે (અને) ધ્યાન વડે પોતાની કાયાને લગ્ન દર્શક છુ (એટલે કે હુ સ્થાન,  
 માંને ને ધ્યાન વિવાયની અન્ય ક્રિયા કરીશ નહિ)



## ચૈત્યસ્તવ

અર્હચૈત્યાના કરોમિ કાયોત્સર્ગ

અરિહત્તચેડ્યાણ કરેમિ કાઝસ્સગ્ગ

અગિહતની પ્રતિમાઓનો કરુ છુ કાઝસ્સગ્ગ

વન્દનપ્રત્યય

પૂજનપ્રત્યય

સત્કારપ્રત્યય

વદ્દણવત્તિયાણ, પૂચ્છણવત્તિયાણ, સદ્ધારવત્તિયાણ,

વદ્દનને નિમિત્ત

પૂજનને નિમિત્તે

નકારને નિમિત્તે

સ માનપ્રત્યય

વોધિલાભપ્રત્યય

નિરુપસર્ગપ્રત્યય

સમ્માણવત્તિયાણ, વોહિલાજવત્તિયાણ, નિરુપસર્ગવત્તિયા

સન્માનને નિમિત્તે, સમ્યક્ત્વના લાભને નિમિત્તે ઉપસર્ગ-હિતના નિમિત્તે

અર્થ—અગિહતની પ્રતિમાઓના વદ્દનને નિમિત્તે, (એના) પૂજનને નિમિત્તે, સકારને નિમિત્તે, સન્માનને નિમિત્તે, સમ્યક્ત્વના લાભને નિમિત્તે (ઉપસર્ગ-હિત (મોક્ષરૂપ સ્થાન પામવા)ના નિમિત્તે હુ કાઝસ્સગ્ગ કરુ છુ

શ્રદ્ધયા મેવયા ધૃત્યા ધારણયા અનુપ્રેક્ષયા

સદ્ધાણ, મેહાણ, ધિર્ઘાણ, ધારણાણ, અણુપ્પેહાણ

શ્રદ્ધાએ

બુદ્ધિએ

ધીરતાએ

ધારણાએ

વિચારણાએ

વદ્દમાનયા કરોમિ કાયોત્સર્ગમ્

વદ્દમાણીણ ગમિ કાઝસ્સગ્ગં ।

વધતી જતી કરુ છુ કાઝસ્સગ્ગ

અર્થ—(કાઝસ્સગ્ગ ગમે તેમ કર્યો હોય તો તેથી ઘણું ન મળે : માટે) વધતી જતી શ્રદ્ધાથી, (નિર્ભય) બુદ્ધિપૂર્વક, (ચિત્તની સ્વસ્થતારૂપ) વડે, ધારણાપૂર્વક અને વિચારણાપૂર્વક હુ કાઝસ્સગ્ગ કરુ છુ

## સામાયિક સૂત્ર

કરોમિ મદન્ત ! સામાયિક । સાવઘ યોગ પ્રત્યાર્યામિ  
કરેમિ જતે ! સામાશ્ય । સાવજાં ડોગં પચ્ચરક્કામિ

ઠરુ છુ હે પ્રભુ ! આમાયિક પાપવાળી ક્રિયા પ્રત્યાખ્યાન ઠરુ ૩

યાવત્ નિયમ પર્યુપામે

હાવ નિયમં પજ્જુવાસામિ ।

જ્યા સુધી નિયમ મેડુ

અર્થ—હે પ્રભુ ! હું સામાયિક ઠરુ છુ અને જ્યા સુધી તે નિયમનું  
સેવન ઠરુ ત્યા સુધી પાપવાળી ક્રિયાનું પ્રત્યાખ્યાન કરુ છુ (એટલે કે એવી ક્રિયાનો  
નિષેધ કરુ છુ)

દ્વિવિધ ત્રિવિધેન મનસા વાચા કાયેન ન કરોમિ ન કારયામિ  
પુવિહં તિવિદ્દેણં મણેણ વાયાણ કાણણ ન કરેમિ ન કારવેમિ  
એ પ્રકારે ત્રણ પ્રકારે મનથી વચનથી શરીરથી નહિ ઠરુ નહિ ઠગણ

ત મદન્ત ! પ્રતિક્રમામિ નિન્દામિ ગર્હે આત્માન વ્યુત્પજ્જામિ  
તેસ્સ જતે ! પન્નિક્કમામિ નિન્દામિ ગરિહામિ અપ્પાણં વોસિરામિ ।  
તેને હે પ્રભુ ! પ્રતિક્રમુ છુ નિંદુ છુ વિશેષ નિંદુ છુ આત્માને ત્યજુ છુ

અર્થ—એ જાતના (કર્મણુ) ને ત્રણ જાતના (જોગ)થી મન, વચન અને  
મથા (એ ત્રણ પ્રકાર) વડે (પ્રાપ્ત કાર્ય) ન કરુ અને ન કરાવુ હે પ્રભુ ! હું  
તે (કર્મણુ) અપગમને પ્રતિક્રમુ છુ, આત્માની સાક્ષીએ નિંદુ છુ, (ગુરુની સાક્ષીએ)  
વિશેષ નિંદુ છુ અને આત્માને ત્યજુ છુ

૧ (અ) રાગ અને દ્રેષના અભાવપણુનો લાભ, (આ) બધા જીવોને મિત્ર ગણવારૂપ  
જ્ઞાન લાવનો લાભ અને (ઇ) જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રરૂપ ગુણનો લાભ એમ સામાયિકના  
ત્રિવિધ અર્થ થાય છે ૨ અહીં છઠ્ઠી વિભક્તિ બીજીના અર્થમા વપરાયેલી છે

## સામાજ્યવયજીતો

સામાયિકવ્રતયુક્ત યાત્ર મનસિ મનતિ નિયમસયુક્ત ।

સામાજ્યવયજીતો, જાવ મળે હોડ નિયમસયુક્તો ।

સામાયિકવ્રત યતથી યુક્ત તથા યુધી મનમા પેય નિયમ મળિન

ઠિનતિ અશુભ કર્મ સામાયિક યાત્રતો વારાન્

વિવ્રજ અસુહ કમ્મ, સામાજ્ય જાતિઆ વારા ॥ ૧ ॥

હેડે અશુભ કર્મ સામાયિક જોટલી વાર

અર્થ—જ્યાં યુધી (શ્રાવક) સામાયિકવ્રત યતથી યુક્ત હો/ મનમા તે નિયમથી સયુક્ત પોય ત્યાં યુધી તે જોટલી વાર સામાયિક કરે (જોટલી વાર) અનુભવ કર્મને ઠેડે

સામાયિકે તુ કૃતે શ્રમણ ઇવ શ્રાવક મનતિ યસ્માત્

સામાજ્યમ્મિ ઉ કણ, સમણો ઇવ સાવર્ણ હવડ જામ્હા ।

સામાયિક વળી કરતા માધુ પેઠે શ્રાવક હોય જેથી

એતેન કારણેન વહુશ સામાયિક કુર્યાન્

। એણ કારણેણ, વહુસો સામાજ્ય કુજ્ઞા ॥ ૨ ॥

એ કારણથી ઘણી વાર સામાયિક કરે

। અર્થ—જાગી સામાયિક કરતા જે (કારણ)થી શ્રાવક સાધુ સમાન બને છે, તે કારણથી (તરવના બાણનાર) બહુ વાર સામાયિક કરે

# જીવવિચારની કેટલીક ગાથાઓ

જીવા મુક્તા સંસારિણ ચ તસા ધ્યાવરા ચ , સંસારિણ  
જીવા મુક્તા સંસારિણો ય તસ ધ્યાવરા ચ સંસારી ।

જીવો - મુક્ત મમારી અને તમ ધ્યાવર અને મમારી

પૃથ્વી-જલ-જ્વલન-વાયુ-નનસ્પતય સ્થાવરા જૈયા

પૃથ્વી-જલ-જલણ-વાજ-વણસ્સઈ ધ્યાવરા નેયા ॥ ૧ ॥

પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, વાયુ અને વનસ્પતિ ધ્યાવર બાણવા

અર્થ—જીવો(ના) મુક્ત અને સંસારી (એમ બે પ્રકારો પડે) છે વળી  
સંસારી (જીવોના) તસ અને સ્થાવર (એમ બે ભેદો પડે) છે પૃથ્વી, પાણી,  
અગ્નિ, વાયુ અને વનસ્પતિ એ સ્થાવર (જીવ) બાણવા

સ્ફટિક-મણિ-રત્ન-નિદ્રુમ-હિદ્રુલ-હરિતાલ-મનશિલા-રસેન્દ્રા  
ફલિહ-મણિ-રયણ-વિદ્રુમ-હિગુલ-હરિયાલ-મણસિલ-રસિદા ।

સ્ફટિક, મણિ, રત્ન, પગવાણુ, હિંગળોક, હડતાલ, મણમિલ અને પારો

કનકાદિધાતવ સ્વટિકા વર્ણિકા ચ અરણેટક પલેનક

કણગાઝધાલ સેટી વન્નિ ય અરણેટ્ય પલેવા ॥ ૨ ॥

મોનું વગેરે ધાતુઓ ખડી રાતી માટી અને અરણેટક પલેનક

અગ્રક તૂરી ઝપ મૃત્તિકાપાપાણજાતવ અનેકા.

અવ્નય તૂરી ઝસં મટ્ટીપાહાણજાઈઓ ણેગા ।

અગ્રક તૂરી ઝાખા માટી અને પત્થરની ભતો અનેક

સૌવીરાજન લવણાદય. પૃથ્વીભેદાદય इत्यादय

સૌવીરંજણ લૂણાઈ પુહવિજ્ઞેયાઈ ઇચ્છાઈ ॥ ૪ ॥

સૌવીર અજન લવણ વગેરે પૃથ્વીના ભેદ ઇત્યાદિ

૧ એક ભતનો ખનિજ પદાર્થ ૨ પત્થરના ટુકડા સાથે મળેલી ધોળી માટી  
૩ એક ભતનો પત્થર ૪ વસ્ત્રને પામ દેવા માટે વપરાતી એક ભતની માટી ૫ જે  
શુભિમા કંઈ અનાજ પાકે નહિ તેવી ભૂમિ ૬ ધોળો, કાળો વગેરે સુરમો

અર્થ—શ્લેષિક, મણિ, રત્ન, પગથાણ, હિંગાગ્રોક, હરતાળ, મણુમિય અને પાત્રો તથા સોનું વગેરે ધાતુઓ, ખડી, ગતી માટી, અરણેટક અને પથ્થરો તેમજ અગરખ, તૂરી, બીજર માટી અને પથ્થરની અનેક જાતો તથા સૌવીર અર્જન, લવણ વગેરે પૃથ્વી(કાય)ના ભેદ છે

ઘૌમમ્ આતરિક્ષમ્ ઉત્તમ અવશ્યાય હિમ કરક હરિતલ મહિષા  
જોમંતરિક્ષમુદગ ઓસા હિમ કરગ હરિતણ મહિયા ।

‘ભૂમિનુ અતરિક્ષનુ જળા ઝાકળા બન્ધ કરા ‘હરિતલુ ‘મહિષા

મનતિ ઘનોદલ્યાદય મેળા જનેકે ચ અપ

હુતિ ઘણોદહિમાઠ જ્ઞેશ્વા યોગા ય આગસ્ત ॥ ૫ ॥

છે ‘ઘનોદહિ વગેરે પ્રકારો અનેક અને જળના

અર્થ—ભૂમિનુ અને અતરિક્ષનુ જળા, ઝાકળા, બન્ધ, કરા, હરિતલુ, મહિષા, ઘનોદહિ વગેરે જળ(કાય)ના અનેક પ્રકારો છે

અક્ષર-જ્વાલ- મુર્ધ- ઉત્ક્રા-ડગ્નિ- વ્રજક- ત્રિલુદાદય  
ઙગલ-જાલ- મુસ્મુર- ઉક્તાસળી કણગ- વિજ્ઞુમાર્શ્યા ।

અગારો, જ્વાળા, ધાણુનો અગ્નિ, ‘ઉ’કા, ‘અશનિ, ‘કણુક, વીજળી વગેરે

અગ્નિજીવાના મેદા જાતવ્યા ત્રિપુણસુદ્યા

અગ્નિજીવાણ જ્ઞેયા નાયવ્યા ત્રિપુણસુદ્યા ॥ ૬ ॥

અગ્નિજીવોના ભેદો જાણવા કુશળ બુદ્ધિ વડે

અર્થ—અગારો, જ્વાળા, ધાણુનો અગ્નિ, ‘ઉ’કા, અશનિ, કણુક, વીજળ વગેરે અગ્નિ(કાય) જીવોના ભેદો કુશળ બુદ્ધિ વડે જાણવા

૧ રૂપ, લાવ, તળાવ વગેરેનું

૨ વરસાદનું ૩ ઉગેલા ધામ, રાજ વગેરના અન્ન ભાગ ઉપર ભરેલું જળ

૪ ધૂમસ્નું જળ ૫ પૃથ્વીના આધા રૂપ જળનો પિંડ

૬ આકાશમાથી વિવિધ આકારવાળી રેખાકેપે ખનતો અગ્નિ

૭ આકાશમાથી પૃથ્વી ઉપર પડના અગ્નિના તળુખા

૮ આકાશમાથી તારાની જેમ કણિયાકેપે પડતો અગ્નિ

ઉદ્ગામક ઉત્કલિકા મળ્ડલી મહા-શુદ્ધ-ગુજ્જવાતા ચ  
 ઉદ્ગામગ ઉત્કલિયા મળ્ડલી મહ-સુદ્ધ-ગુંડાવાયા ય ।  
 ૧ઉદ્ગામક ૨ઉત્કલિકા ૩મળ્ડલી ૪મહાવાયુ, ૫શુદ્ધવાયુ ને ૬ગુજ્જવાયુ ને  
 ધનતનુવાતાદય મેદા સ્થલુ વાયુકાયસ્ય

ધણ્ણતણ્ણવાયાઈયા જ્ઞેયા સ્થલુ વાયુકાયસ્ય ॥ ૭ ॥

૧ધનનાન, ૨તનુનાત, ૩વગેરે પ્રકારો નક્કી વાયુકાયના

અર્થ—ઉદ્ગામક, ઉત્કલિકા, મળ્ડલી, મહાવાયુ, શુદ્ધવાયુ અને ગુજ્જવાયુ તેમજ ધનવાત, તનુવાત વગેરે નક્કી વાયુકાયના પ્રકારો છે

પચ્ચેન્દ્રિયા ચ ચતુર્થા નારક-તિર્યઙ્-મનુષ્ય-દેવા ચ  
 પચિંદિયા ય ચઝહા નારય-તિરિયા-મણ્ણસ-દેવા ય ।

૧પચ્ચેન્દ્રિય અને ચા ૨પ્રકારો નારક, તિર્યંચ મનુષ્ય ને દેવ અને

નૈરયિકા મસવિધા જ્ઞાતવ્યા પૃથ્વીમેદેન

નૈરઈયા સત્તવિહા નાયવા પુઢવિજ્ઞેણં ॥ ૧૯ ॥

નારકો સાત પ્રકારના જાણના પૃથ્વીના પ્રકાર અનુનાર

અર્થ—પચ્ચેન્દ્રિય (૭વો) નારક, તિર્યંચ, મનુષ્ય ને દેવ એમ ચા ૨ પ્રકારો (જાણના અને) નારકો પૃથ્વીના પ્રકાર અનુસાર સાત પ્રકારના જાણના

જલચર-સ્થલચર-સચરા ત્રિવિધા પચ્ચેન્દ્રિયા તિર્યંચ ચ  
 જલચર-સ્થલચર-સચરા ત્રિવિહા પચ્ચેદિયા તિરિક્કા ય ।

૧જળચર, ૨સ્થળચર ને ૩સચર ત્રણ જાતના પચ્ચેન્દ્રિય તિર્યંચ અને

૧ ધાન વગેરેને આકાશમાં બિચે લખાડતો વાયુ

૨ જે રહી રહીને વાય અને જેનાથી ધૂળમાં રેખા પડે તેવો વાયુ

૩ જે પાદડા વગેરેને મરણાકાર લખાવે તે વાયુ

૪ ઘણો જેનાથી કુકાતો પવન

૫ મદ મદ વાતો પવન

૬ શુભગ્વ કરતો પવન

૭ જામેલા થી જેવો અને ઘનોદરિ વગેરેના આધારરૂપ વાયુ

૮ તપાવેલા વીના જેવો અને ઘનવાતના આધારરૂપ વાયુ

શિશુમાર-મલ્ય-ક્રુષ્ણ-ગ્રાહા મનરાદય જલચારિણ  
સુસુમાર-મઠ કન્ઠવ ગાહા મગરાઙ જલચારી ॥ ૨૦ ॥

શિશુમાર, માછલુ, કાચબો, ગ્રાહ, મગર વગેરે જળચર

અર્થ—પથેન્દ્રિય તિર્યચ (જીવો) જળચર, સ્થળચર અને ખેચર એમ ત્રણ  
ભતના છે (તેમાં) શિશુમાર, માછલુ, કાચબો, ગ્રાહ, મગર વગેરે જળચર છે

ચતુષ્પદા ઊરપરિસર્પા ભુજપરિસર્પા ચ સ્થલચરા ત્રિવિધા  
ચતુષ્પદ ઊરપરિસર્પા ભુજપરિસર્પા ચ સ્થલચરા ત્રિવિધા ।

ચોપગા ૪૨ પરિસર્પો ભુજપરિસર્પો અને સ્થળચરો ત્રણ ભતના

ગો-સર્પ-નકુલપ્રમુલા વોદ્ધવા તે સમાસેન  
ગો-સર્પ-નકુલપ્રમુલા વોદ્ધવા તે સમાસેણ ॥ ૨૧ ॥

પત્તુ, સાપ, નકુળ વગેરે બાણના તે સથેપથી

અર્થ—ચોપગા, ૭૨ પરિસર્પો અને ભુજપરિસર્પો (એમ) સ્થળચરો ત્રણ  
ભતના (બાણના) તે (ચોપગા વગેરે જીવો) પત્તુ વગેરે, સાપ વગેરે અને  
નોળિયા વગેરે (એમ) અનુક્રમે સંસેપથી બાણના

સ્થલચરા રોમનપક્ષિણ ચર્મનપક્ષિણ ચ પ્રકટા ચૈવ  
સ્થલચરા રોમનપક્ષી ચર્મનપક્ષી ચ પ્રકટા ચૈવ ।

ખેચર રોમનપક્ષી ચર્મનપક્ષી ને પ્રગટ જ

નરલોકાત્ વહિ સમુદ્રપક્ષિણ ચ વિતતપક્ષિણ  
નરલોગાત્ વહિ સમુદ્રપક્ષી ચ વિતતપક્ષી ॥ ૨૨ ॥

મનુષ્યનોકની બહાર મનુદ્ગપક્ષી વિતતપક્ષી

અર્થ—ખેચર(ના) રોમનપક્ષી અને ચર્મનપક્ષી (એ બે ભેદો) પ્રગટ  
જ છે મનુષ્યનોકની બહાર મનુદ્ગપક્ષી અને વિતતપક્ષી છે

૧ ખાડા જેવા ખાણના ૨ પેટે ચાવનારા ૩ ભુજ વડે ચાલનારા ૪ ડુવાટીથી  
થયેલી પાખવાળા પક્ષી જેમકે પોપ, હન, સાગ્ર વગેરે. ૫ ચામડાથી થયેલી પાખવાળા  
પક્ષી જેમકે વડવાગુવ (વડવાદગી) ચામડિયોડિયુ વગેરે ૬ દાળડાની જેમ બીડાયેલી  
પાખવાળા ૭ વિસ્તારી પાખવાળા

